

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

2014

Jiří Pilip

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav hospodářských a sociálních dějin

Diplomová práce

Jiří Pilip

Činnost obvodního výboru KS Praha 9 v letech 1948-
1953

Activity of local CCP in Prague 9 in 1948-1953

Praha 2014 Vedoucí práce: Doc. JUDr. et Jakub Rákosník, PhD.

Děkuji svému vedoucímu práce Doc. JUDr. et Jakubovi Rákosníkovi, PhD.
za cenné rady, připomínky, ochotu a podporu.

Dále bych rád poděkoval rodině, zvláště mé matce a přátelům za jazykovou
korekturu a především psychickou podporu.

Prohlá-uji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatn a výhradn s použitím citovaných pramen , literatury a dal-ích odborných zdroj .

V Praze dne 11. srpna 2014

ANOTACE

Diplomová práce se vnuje struktuře komunistické strany a odborů na Praze 9. Uplatování moci komunistické strany na odbory a další masové společenské organizace Prahy 9 jako byl Okresní národní výbor, československý svaz mládeže, Svaz československo-sovětského přátelství, Okresní akční výbor Národní fronty, a sociálního složení ve sledovaném období 1948-1953 na Praze 9

KLÍČOVÁ SLOVA

Praha 9, Okresní výbor, Komunistická strana československa, Revoluční odborové hnutí, Okresní odborová rada, Národní fronta, československý svaz mládeže, Svaz československo-sovětského přátelství

ANNOTATION

The diploma thesis deals with structure of communist party and trade union in district of Prague 9, District committee of Communist party itself, Application of communist party mechanism on trade unions and other parts of mass social organisation on Prague 9 as Czechoslovak youth union, Czechoslovak-soviet friendship union, Local action committee of national union.

KEYWORDS

Prague 9, District committee, Czechoslovak communist party, Trade union, Social structure

OBSAH

Úvod

Metodologie

1.0	Povále ná situaceí	12
1.1	Národní fronta	13
1.2	Odsun Němců	14
1.3	Volby	15
1.4	Podzimní nástup a vznik levicových křídla	17
1.5	Bezpečnostní složky - SNB a StB	19
1.6	Únorový převrat	21
1.7	Stabilizace režimu a únorový převrat - politické uspořádání, strany obrozené Národní fronty	23
1.8.	Vývoj po roce 1948, hospodářský vývoj	23
1.9	IX. sjezd	25
2.0	Ideologická výchova	25
2.1	Hledání vnitřního nepřítele	26
2.2	Peněžní reforma	26
2.3	Struktura Revolučního odborového hnutí	27
2.4	Organizační struktura ROH	31
2.5	V-eodborový sjezd - Ústřední rada odborů	31
2.6	Svazy Revolučního odborového hnutí	32
2.7	Organizační struktura na krajské a okresní úrovni	33
2.8	Krajská odborová rada	34
2.9	Okresní odborová rada	35
3.0	Závodní rady	35
3.1	Závodní skupiny	36
3.2	Díleňská rada a výrobní výbory	38
3.3	Desítkoví dělníci	42
3.4	Systém -kolení Revolučního odborového hnutí	45
3.5	Struktura Komunistické strany Československa	48
3.6	Nové orgány a funkce v organizaci	49
3.7	Organizační řád KS - struktura KS, sjezd KS	54
3.8	Ústřední výbor Komunistické strany Československa	54

3.9 Komise stranické kontroly a celostátní	
konferencí	55
4.0 Revizní komise Krajský výbor KS , Krajská konference KS	56
4.1 Krajský výbor KS	57
4.2 Okresní organizace KS - Okresní výbor KS	57
4.3 Základní organizace strany	59
4.4 Závodní organizace KS	59
4.5 Desítkoví d v rnícií	60
4.6 Okresní výbor a okresní odborová rada - spolupráceí	63
4.7 Sociální složení OV KS Praha 9í	86
Záv rí	89
Zkratky	
Literatura	

ÚVOD

Ve své diplomové práci se chci zaměřit na postavení Okresního výboru Komunistické strany Československa Praha 9 v období od roku 1948 do roku 1953. Praha 9 zaujímala výjimečné místo mezi pražskými okresy a to hned z několika důvodů, z nichž nejvýznamnější byla skutečnost, že ve svém katastru měla největší průmyslové podniky na území Prahy. Ve svém výzkumu bych se chtěla zaměřit na vztah okresního výboru k masovým společenským organizacím. Jedná se především o Revoluční odborové hnutí, které se po roce 1948 stalo „převodovou pákou“ nového režimu. Není to ovšem jen ROH ale i další masové společenské organizace jako byl Okresní národní výbor, Československý svaz mládeže, Svaz československo-sovětského přátelství, Okresní akční výbor Národní fronty aj.

Toto období navíc dále je zasazováno na kterými historiky do totalitářského konceptu. Chtěla bych se proto zaměřit i na to, do jaké míry se tyto instituce v onom konceptu pohybovaly, a zdali bylo pro ně možné si uchovat alespoň elementární rozhodovací pravomoc. Zajímá mě také, zda je tento koncept použitelný na lokální úrovni 50. let v Československu. Další otázka, kterou jsem si položila, se týkala disciplinace těchto organizací: do jaké míry měl Okresní výbor KS situaci pod kontrolou, jestli jako řídicí orgán byl schopen tyto záležitosti kontrolovat, zda dokázal organizace účinně a efektivně řídit. S tím souvisí i otázka struktury Okresního výboru KS a Okresní odborové rady.

Procedurální složitost procesů v obou zmíněných organizacích si vyžaduje kladný rozbor stanov a organizačních řádů obou zkoumaných institucí, protože bez teoretické znalosti nelze v praktické rovině kladně popsat procesy, které se mezi oběma organizacemi odehrávaly. Zmíněné organizace jsem se rozhodl zkoumat na základě agendy, kterou měly na starosti, zejména, jakým byla ukotvena v jejich stanovách i organizačních řádech a nástrojích, které vyvolávaly prosazování svých zájmů. Skrze tyto nástroje teoreticky ovládal jak Okresní výbor KS, tak Okresní odborová rada v okrese Praha 9 tisíce lidí. Otázkou však zůstává, zda byly ve svém snažení úspěšné, nebo nikoliv.

V praktické části své diplomové práce zkoumám onu agendu na příkladech záležitostí, které musely organizace běhnout na svých zasedáních. Zabývám se také sociálním složením okresu Praha 9, která byla typickou dělnickou čtvrtí, a která se snažila být v době silou tehdejšího pražského kraje. Uchování ony pozice vedoucí síly pražských okresů musel

Okresní výbor potvrzovat hospodářskými výsledky. Pod svým dohledem měl nejvíce podniky v Praze, které svým ekonomickým významem přesahovaly hranice pražského kraje. Bez rozsáhlého teoretického úvodu podle mě nelze vystihnout procesy, které se na Praze odehrávaly, a to především kvůli spletnosti vztahů uvnitř zmíněných organizací. Orientovat se v této problematice nelze ani bez teoretické znalosti fungování procesů, tedy podrobné znalosti stanov a organizačních řádů. Proto v této diplomové práci zaujímají rozsáhlý prostor.

PRAMENY, LITERATURA, METODOLGIE

Ve své práci jsem se zaměřil na Okresní výbor KS v období let 1948-1953. Tento úsek dějin je v české historiografii pojmán jako doba velkých sociálních zvrátění. Inspirován jsem především z historiografických příspěvků jednoho z předních odborníků na téma komunistického režimu Karla Kaplana ale i ostatních sociálních historiků specializujících se na toto téma, jako je Lenka Kalinová a Peter Heumos. Při svém bádání jsem využil Archivu hlavního města Prahy - konkrétně fondu Obvodního výboru Praha 9 - Komunistické strany Československa, v němž jsem se zaměřil především na fond Předsednictva okresního výboru, Pléna a okresních konferencí. Jistým nedostatkem, který komplikuje bádání, je absence některých dokumentů ve fondu. Při svém bádání jsem plánoval využít také fond Okresní odborové rady, ovšem tyto fondy nejsou dostupné ani v Archivu hlavního města Prahy ani v archívu českomoravského odborového svazu. Tatož situace platí ve fondu Obvodního výboru KS Praha 9 i pro rok 1949. Dále jsem ve svém výzkumu použil stranické a odborářské časopisy, konkrétně časopis Funkcionář a Odborář.

Poválečná situace v SR

1.0 Poválečná situace

Poválečná orientace Československa jako jednoho z vítězných států protihitlerovské koalice vycházela především z geopolitických potřeb poválečného uspořádání. Osvození země Rudou armádou a přiklonění části politické reprezentace k Sovětskému svazu naznačovaly budoucí orientaci země. Státoprávní uspořádání po roce 1945 se odlišovalo především v nastavení poválečného politického systému tzv. lidové demokracie, která měla odlišit systém zavedený v západních demokraciích od systému nastaveného v zemích osvobozených Rudou armádou. Tento trend začal již před koncem války a to podpisem československo-sovětské smlouvy v roce 1943 mezi Stalinem a Benešem. Ona smlouva se stala jakýmsi mezníkem uřícených vztahů mezi oběma zeměmi, který měl být v budoucnu utvářen vzájemnou poválečnou spoluprací a pomocí.¹ Prezident Beneš si od této smlouvy především sliboval ochranu před Německem a lepší vyhlídky při mezinárodních jednáních. Sovětský svaz si smlouvou snažil zajistit dobré postavení po osvobození republiky.² Beneš chtěl smlouvou pojistit nezávislý vztah k Západu a garanci uznání Sovětským svazem. Beneš vyjádřil svoji představu ohledně budoucího uspořádání republiky v projevu o rok dříve, když prohlásil, že „jsme na prahu elomu z jedné společenské fáze do fáze nové, a (tím) hledáme nové společenské formy budoucnosti“, což nutně nemuselo znamenat diktaturu proletariátu, ale spíše odklon od politiky první republiky.³ Pozdějšího jednání v Moskvě ve dnech od 22. března do 28. března 1945 se zúčastnilo pět komunistických zástupců, čtyři sociálně demokratické zástupci, čtyři národní socialisté, dva lidové zástupci a dva zástupci exilové vlády.⁴ Přijetím Kociánova vládního programu vyvrcholil celý proces sblížení se Sovětským svazem. Spíše to byl logický důsledek nastaveného politického

---

¹ Kabele Jiří, Martin Hájek, Jak vládli? Průvodce hierarchiemi reálného socialismu, Brno 2008, s. 42.

² Kaplan Karel, Pravda o Československu 1945-1948, Praha 1990, s. 10.

³ Kabele Jiří, Martin Hájek, Jak vládli? Průvodce hierarchiemi reálného socialismu, Brno 2008, s. 42.

⁴ Některá revoluce, Karel Kaplan, Praha 1993, s. 19.

kurzu nejlí souhra náhodných okolností. Nastavení systému lidové demokracie jako poválečného politického systému přinášelo mnoho změn, kupříkladu omezení volné politické soutěže zákazem některých meziválečných politických stran. Přede vším tento zákaz měl na agrární stranu. Základy nového lidově demokratického režimu definoval Košický vládní program, který se zabíral budoucí situací v osvobozené republice. Byl přijat 5. dubna 1945 v jihu osvobozených slovenských Košicích. Obsahoval 16 kapitol, jež definovaly podmínky po osvobození republiky. Konkrétní provedení Košického vládního programu později upřesnily dekrety prezidenta republiky Beneše, které postupně vydával k jednotlivým bodům vládního programu.⁵ Po skončení vydávání dekretů byl Košický vládní program realizován dalšími předpisy.

1.1 Národní fronta

Košický vládní program také vytvořil základy politického poválečného systému, který se ustavil v systému stran Národní fronty. Tvůrci byli komunisté, národní socialisté, sociální demokraté a lidovci v českých zemích a demokratická strana a Komunistická strana Slovenska na Slovensku. Národní fronta se jako nový politický systém pro osvobozenou republiku formovala již v průběhu druhé světové války.⁶ Jako vrcholná politická platforma měla Národní fronta své útvary nejen na centrální úrovni, ale podle potřeby i na všech stupních státní a veřejné správy.⁷ Národní fronta se scházela v případech, kdy se v ní sdružené strany nemohly ve vládě shodnout. Další možností řešení sporných bodů, ve kterých strany Národní fronty nenalezly shodu, byla v těchto případech komise ministrů, ve které měly zastoupení všechny strany.⁸ Teoreticky měla být Národní fronta spojnici všech legálně uznaných politických sil, ale v praktické rovině se ukazovalo, že se za proklamovanou navenek zdánlivou jednotou skrývalo mnoho sporných bodů a mnoho praktických problémů v každodenním chodu. Tyto problémy se například projevovaly v parlamentu, například ve výborech i na plenárních schůzích.⁹ V případě,

⁵ <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/>

⁶ Národní fronta 1948-1960, Karel Kaplan s. 15, Academia, Praha 2012.

⁷ Národní fronta 1948-1960, Karel Kaplan s. 17, Academia, Praha 2012.

⁸ Národní fronta 1948-1960, Karel Kaplan s. 18, Academia, Praha 2012.

⁹ Tamtéž.

ffe se vláda na sporných tématech neshodla, postoupila celou záležitost na své p edsednictvo, které bylo považováno za šmalouš Národní frontu.¹⁰

Postupem času se p edstavy jednotlivých stran začaly rozcházet.

Nekomunistické strany chápaly existenci Národní fronty spíše jako koalici ní projekt a to zhruba až do podzimu roku 1947¹¹, kdežto komunisté v ní viděli cestu k získání absolutní moci a postupné anihilaci politických konkurent sdružených v Národní frontě.¹²

Později únorový komunistický převrat byl ovlivněn mnoha faktory.

Komunisté zdatně dokázali vyvolávat různé sporné body na vládní úrovni nebo na úrovni Národní fronty, kterým jim posloužily různé druhy masových organizací, jako odbory, rolnické komise, organizace mládeže, mimo jiné vyživovací komise.¹³ V případě, neúspěchu na obou úrovních používali různé formy nátlakových akcí: od projevů na veřejných schůzích a rezolucí až k demonstracím i sjezdům různých společenských masových organizací.¹⁴ Přehledy nad ostatními stranami Národní fronty dosahovali komunisté se sociálními demokraty také v procentuálním podílu editel podniků: 70% z nich bylo bu komunisty, nebo sociálními demokraty.¹⁵

1.2 Odsun Němců

Jedním z bodů, na kterém se strany Národní fronty shodly, byl odsun občanů německé národnosti. Česká politická reprezentace v úle s prezidentem Benešem po řítala s tímto plánem již za války a byl také součástí Kořického vládního programu. Názor na odsun Němců i na národní otázku byl všeobecně akceptován českým veřejným míněním a projevoval se zejména v tisku, oficiálních dokumentech i různých publikacích.¹⁶ Názory stran Národní fronty byl identické, a to ve smyslu odsunu německé menšiny. Lišil se pouze v pohledech na jeho praktické provedení. V průběhu let 1939-1946

---

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Národní fronta 1948-1960, Karel Kaplan s, 21, Academia, Praha 2012.

¹² Národní fronta 1948-1960, Karel Kaplan s, 20, Academia, Praha 2012.

¹³ Nekrvavá revoluce, Karel Kaplan, Praha 1993, s. 104.

¹⁴ Národní fronta 1948-1960, Karel Kaplan s, 22, Academia, Praha 2012.

¹⁵ Společenské proměny v úse socialistického experimentu, k sociálním dějinám v letech 1945-1969, L. Kalinová, Praha, 2007, s.96.

¹⁶ Nejsou jako my: česká společnost a menšiny v pohraničí (1945-1960), Matěj Spurný, Praha 2011, s. 59.

došlo v pohraničí¹⁷ k přesídlení - a již nucenému nebo dobrovolnému - kolem 4.5 milionu osob¹⁸. Po vysídlení Němců v pohraničí začala nová fáze jeho osídlování, kterou komunisté dokázali vyúfít především skrze rozdlování především novými osídlenci. Osídlování pohraničí bylo jakousi sociální laboratoří pro budoucí změny nejen v pohraničí ale i v celé republice. Osídlení pohraničí bylo upraveno dekretem prezidenta republiky č. 27/1945 Sb., který definoval práva a pravomoci osídlovacího úřadu.¹⁹ Dekret č. 28/1945 Sb., definoval konfiskaci především zrádců a kolaborantů a upravoval její následné rozdlování.²⁰ Po odsunu valné většiny obyvatel německé národnosti itala německá menšina v Československu zhruba kolem 200 000 lidí.²¹ Jednalo se především o odborníky pracující v sklářství, textilnictví, keramickém průmyslu, těžbě uhlí a nebo zemědělství.²² Pro Československé veřejnosti zůstávala otázkou německé menšiny jedním z klíčových témat. K otázkám odsunu a dalším sporným bodům s ním spojeným se sice vyjadřovaly i ostatní strany Národní fronty, ovšem právě komunisté dokázali nejvíce jí vyúfít tohoto tématu pro své politické účely. Ve volbách tak dokázali získat nejvíce hlasů ze stran Národní fronty.

1.3 Volby

Volby v roce 1946 znamenaly další předěl v poválečném uspořádání. Komunistická strana vyhrála s drtivou převahou, a ačkoliv sama nezískala nadpoloviční většinu hlasů, stejně se mohla cítit jako vítěz voleb. Rozdíl hlasů s druhými v pořadí národními socialisty činil necelých 20% hlasů.²³ Ve volbách 1946 se bojovalo především o hlasy zakázaných stran, nejvíce ohlasy bývalých agrárních voličů. Hlavními volebními hesly komunistů byly dvouletý plán, nová ústava, další fáze pozemkové reformy a národní pojištění.²⁴ Ostatní strany Národní fronty vedly volební kampaň ve standardním duchu volné politické

¹⁷ Více k pojmu pohraničí In Nejsou jako my : česká společnost a menšiny v pohraničí (1945-1960), Matěj Spurný, Praha 2011, s. 23-25.

¹⁸ Společenské proměny v ústředním socialistickém experimentu, k sociálním dějinám v letech 1945-1969, L. Kalinová, Praha, 2007, s.68.

¹⁹ <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/271945.html>

²⁰ <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/281945.html>

²¹ Nejsou jako my : česká společnost a menšiny v pohraničí (1945-1960), Matěj Spurný, Praha 2011, s. 169.

²² Tamtéž.

²³ Nekrvavá revoluce, Karel Kaplan, Praha 1993, s. 60.

²⁴ Tamtéž.

soutě. Ve snaze porazit komunisty zaměřily kampaň v obecní, s použitím volebních hesel, která směřovala na široké pole voličské základny. Komunisté ve své kampani vyutili psychologického efektu. Jednalo se o propagandistickou kampaň s názvem 30 milionů hodin republiky, ve které se zavázali odpracovat na různých úpravách obcí nebo akcích pomoci rolníkům tisícet milionů hodin. Komunisté se tak fakticky stali hegemony v systému Národní fronty. Převaha se projevila v politice ministerských kampaňů pro každou stranu. Dominovali vítězové voleb komunisté s devíti křesly, národní socialisté, lidovci a sociální demokraté získali po těchto a demokratická strana čtyři. Počet ministrů doplnovali dva nestraníci, kterými byli Jan Masaryk a generál Ludvík Svoboda²⁵ V polovině roku 1947 nastal obrat, který byl předobrazem budoucích změn v Československu. Československá vláda na nátlak Stalina odmítla Marshallův plán. Stalin tak definitivně rozhodl o orientaci republiky a jejím budoucím směřování. Po apelu Sovětského svazu odmítly Marshallův plán všechny strany Národní fronty. Československo se tak začlenilo do sovětského bloku. K překotnému vývoji od léta 1947 do února 1948 přispělo několik faktorů, jež ovlivnily vnitropolitické podmínky v Československu. Zprvu to bylo katastrofální sucho spojené s neúrodou v létě 1947 a konec dodávek UNRRA, prostřednictvím, kterých se do republiky dostávaly suroviny a stroje. Spolu s tím se tenčily devizové rezervy, které měla vláda k dispozici.²⁶ Následné spory vyvolané touto krizí dále odkryly nestabilní základy Národní fronty a měly přímý vliv na další vývoj politické situace. Na vzniklou situaci reagovalo 21. srpna 1947 představenstvo sociální demokracie, které na svém zasedání schválilo návrh ministra pro výživu Majera na mimořádné příplatky k cenám obilí. Další den předložil Majer svůj návrh na vládu. Komunisté vypracovali protinávrh řešení situace, které předložil komunistický ministr zemědělství Černý, navrhoval zavést milionářskou daň. Další den tento návrh zveřejnil komunistický tisk. Vláda schválila Černýho návrh. Spor se následně rozhořel o výživné dávky. Komunistický ministr financí Dolanský navrhl jednorázové zdanění majetku nad 400 tisíc, což bylo ostatními stranami Národní fronty smeteno ze stolu již 27. srpna.

---

²⁵ Nekrvavá revoluce, Karel Kaplan, Praha 1993, s. 76.

²⁶ Nekrvavá revoluce, Karel Kaplan, Praha 1993, s. 76.

Na dalším hlasování vlády 2. září 1947 proti komunisté s novým návrhem a opět byli poraženi. Pro komunistickou stranu to znamenalo vážnou prohru a izolaci, s čímž se vedoucí komunisté nehodlali do budoucna smířit.²⁷ Ještě před tímto, pro komunisty důležitým, hlasováním rozhodlo komunistické vedení na zasedání 21. srpna 1947 o ofenzivním nástupu k moci. Uložilo sekretariátu strany a níže slofkám KS zpracování vlastního plánu podzimní ofenzivy.²⁸ V praxi to znamenalo instruování krajských tajemníků a posílení zpravodajské činnosti v této oblasti pomocí tajných schůzek pátého oddělení generálního štábu a VII. odboru ministerstva vnitra.²⁹ Příměstní mezinárodní situace donutilo komunisty změnit nastavený kurz. Na základě toho vyhlásil Gottwald v srpnu 1947 podzimní ofenzivu. Podíl na tom měla i ustavující schůze Infobyra. v září 1947, jehož prvním úkolem byl rychlý nástup komunistů ve východní Evropě podle sovětského vzoru.³⁰ Zde zazněla poměrně ostrá kritika především kvůli politické situaci, nikoli ohledně hospodářské oblasti, ve které se Československo dostalo nejdále ze všech států východního bloku.³¹ Referát z tohoto zasedání přednesl Rudolf Slánský na schůzi strany 2. října 1947, při němž rozdělil úkoly strany do dvou oblastí - mezinárodní a domácí. V mezinárodní oblasti doporučil boj proti angloamerickému imperialismu, propagaci slovanské politiky a další omezování sblífování se Západem. Ve vnitropolitické rovině měla strana upevnit vlastní mocenskou pozici hlavně skrze ovládnutí bezpečnostních složek a armády. Jako druhý bod vytyčil vytvoření levicových frakcí v nekomunistických stranách.³² Na Slovensku to měla být likvidace (popřípadě diskreditace) Demokratické strany. Posledním bodem jeho referátu byl úder proti tzv. reakčnímu fláku, tedy odporu k politice KS vůči různým sociálním skupinám obyvatelstva.³³

1.4 Podzimní nástup a vznik levicových křídla

Spory ohledně milionářské daně měly vliv i na vnitrostranické dělení v nekomunistických stranách Národní fronty. Nejvýznamnější otěs zaznamenala

²⁷ Pět kapitol o únoru / Karel Kaplan, Brno 1997, s.175.

²⁸ Pět kapitol o únoru / Karel Kaplan, Brno 1997, s.175.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Service, Robert. Soudruzi: světové dějiny komunismu. Vyd. 1. Praha: Argo, 2009, s. 212.

³¹ Někřvavá revoluce, Karel Kaplan, Praha 1993, s.74.

³² Tamtéž.

³³ Tamtéž.

sociální demokracie, která se snažila navázat bližší spolupráci s komunisty. Krize vyvrcholila mezi 4. a 9. zářím a měla v sociálně demokratické straně mnoho kritiků na různých úrovních. Mezi nejhlasitější patřil ministr pro výživu Václav Majer, který prohlásil komunistický postup za koordinovaný s ostatními středoevropskými lidovými demokratickými stranami. Bohumil Lauermann uvádí příklad Maarska, kde sociální demokracie čelila tlaku ze strany komunistů.³⁴ Majer se vyslovil proti přijetí dohody již na schůzi představenstva, které nakonec 11. září 1947 dohodu o spolupráci s komunisty schválilo. Spolupráce měla probíhat zejména v otázkách milionářské daně a platových úprav státních zaměstnanců. Představenstvo schválilo také Majerův návrh jednání s ostatními stranami Národní fronty. Ještě téhož večera došlo ke zveřejnění schválené dohody. Ministr Majer na protest podal demisi předsedovi Gottwaldovi, který neváhal a tentýž večer požádal předsedu sociální demokracie Fierlingera o určení nového zástupce sociální demokracie ve vládě. 12. září došlo ke zveřejnění dohody v tisku. Ta vyvolala bouři nevole.³⁵ Vedení strany bylo nuceno ustoupit a ministr Majer svoji demisi odvolal. O čtyři dny poté došlo k jednání o spolupráci s ostatními nekomunistickými stranami. Touto smlouvou začal proces vytváření levých křídel v nekomunistických stranách, který Gottwald potvrdil 27. listopadu na zasedání ÚV KSČ. Gottwald oznámil potěbu o isty stran od tzv. reakčních funkciónářů, tedy funkciónářů, kteří nějakým způsobem v nekomunistických stranách nesouhlasili se sblížením s komunisty.³⁶ Vznik levicových křídel lze datovat od listopadu 1947 až do února 1948. V různých stranách to bývali zpravidla vedoucí funkciónáři těchto stran, kteří se ideologicky rozešli s politikou svých stran a chtěli přestoupit ke komunistům nebo měli rozlišené prožitky z doby války, často s kriminálním pozadím. Také to mohli být členové, kteří uvěřili nové budovatelské rétorice komunistické strany. V sociálně demokratické straně se jednalo o Z. Fierlingera, V. Erbanu a ústředního tajemníka mládeže J. Havelku. U národních socialistů byl to člen předsednictva E. Těchta, a u lidovců A. Petr.³⁷ Porážka Fierlingera na sociálně demokratickém sjezdu

³⁴ Nekrvavá revoluce, Karel Kaplan, Praha 1993, s. 74

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Nekrvavá revoluce, Karel Kaplan, Praha 1993, s. 105.

³⁷ Nekrvavá revoluce, Karel Kaplan, Praha 1993, s. 98.

příspěvek k dalšímu rozvoji myšlenky na posílení levých vedení v nekomunistických stranách. V prosinci 1947, tedy nedlouho po listopadovém usnesení ÚV KS, vzniklo při ústředním sekretariátu samostatné oddělení pro nekomunistické strany, které mělo za úkol koordinovat činnost levých vedení v nekomunistických stranách. Největších úspěchů dosáhli komunisté v sociální demokracii, kde se jim podařilo vytvořit Klub demokratického socialismu, který zahájil činnost v lednu 1948,³⁸ jak na krajské tak okresní úrovni. U národních socialistů vzniklo levé křídlo afl koncem prosince 1947 a u lidovců se nepodařilo levé křídlo vytvořit. Revidování strategie u lidovců pokračovalo únorovým převratem.

1.5 Bezpečnostní sloflky- Sbory národní bezpečnosti a Státní bezpečnost

Koňky únorového převratu byly položeny ufl v roce 1947 a to především díky ovládnutí bezpečnostních sloflků státu komunisty. Spor, který otřásl stranami Národní fronty trval již od roku 1945, a skončil afl v roce 1948 prakticky ve dnech únorového převratu. Stíflnosti na chování Státní bezpečnosti se v parlamentu objevovaly od konce roku 1945, a to především od národních socialistických politiků při interpelacích na ministra vnitra Noska. Národní socialisté nepředpokládali, že by o nezákonnostech přímo v dlejší spíše nechtěli domnívali, že se státní bezpečnost vymkne kontrole. Zneuhlívání bezpečnosti pro politické účely plně vypuklo na podzim roku 1947, kdy se komunisté začali postupně připravovat na převzetí moci. Hlavním úkolem komunistů bylo ovládnutí SNB a StB. Komunisté se zpravidla snažili o zřízení nových útvarů, do kterých umístívali své příznivce. Jednalo se o zemské odbory bezpečnosti a osvětovou výchovu zpravodajských útvarů. Zemské odbory bezpečnosti byly především určené pro hledání válečných zločinců a kolaborantů. Později se však přetransformovaly a prováděly především zpravodajskou činnost. Zákon o SNB 149/1947 Sb.³⁹ sice jejich existenci nepřipouští, ale ministr Nosek je převedl pod StB.⁴⁰ Činnost zpravodajských slufleb v textu zákona nebyla explicitně zneena. Strany se shodly na kompromisním řešení, a to tak, že zmíněný bod upraví vláda do konce roku 1947. Tento kompromis byl zanesen

---

³⁸ Tamtéfl.

³⁹ <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=149&r=1947>

⁴⁰ Pátá kapitola o únoru, Kaplan Karel, Brno 1997, s. 75.

do paragrafu 34 zmiňovaného zákona. Další důležitou bezpečnostní slofkou, kterou komunisté obsadili, bylo Obranné zpravodajství (OBZ). Nacházelo se pod pátým oddělením generálního štábu a mělo odhalovat nepřítele v armádě. Prakticky se ale zaměřovalo na sledování nepohodlných komunistů v příslušníky armády. Situace se ve prospěch komunistů změnila od října 1946. Ve zprávě o stavu a postupu příslušníků v bezpečnostních slofkách bylo konstatováno, že KS ovládá velitelská místa v uniformované složce. Účinný vliv měla i v bezpečnosti a naprostý ve zpravodajské oblasti.⁴¹ Mezi ústřední orgány zpravodajské služby ministerstva vnitra patřil tzv. odbor Z, později přejmenovaný na VII. Odbor ministerstva vnitra⁴², který měl za hlavní úkol preventivní sledování osob, jež mohly ohrožovat lidově demokratický štád a jako druhou činnost se zabýval sledováním osob v hranicích pásma.⁴³ Mezi příklady páky komunistů proti politickým odporcům patřilo na počátku roku 1946 vytvoření evidenčního odboru, který vedl Karel Měab. Tento útvar, podřízený přímo generálnímu tajemníkovi, se měl zabývat obsahem činností především zpravodajských a státní bezpečnostních útvarů.⁴⁴ Slánský nařídil evidenčnímu odboru sbírat informace o nekomunistických stranách, jejich funkcionářích, sekretariátech stran, zaměstnancích, které by se daly vyuffit podle aktuálních potřeb. Komunisté se snažili rozšířit své pozice v bezpečnosti a na všech úrovních řízení. Nemén důležitá byla kontrola politického flivota v zemi, tedy provokace vůči nekomunistickým stranám, i sledování jejich schůzí, případně jejich trestně právní stíhání za kritiku politiky Národní fronty (tedy především komunistů) nebo kritiku spojenců Československa (tedy Sovětského svazu i Jugoslávie). Zákon o národní bezpečnosti 194/1947 Sb. nařizoval reorganizaci zpravodajské služby: zrušení zemského obranného zpravodajství a převedení zpravodajství odborů do Státní bezpečnosti.⁴⁵ Rozkaz velitele SNB z 22. 1. 1948 uložil příslušníkům SNB povinnou účast na schůzích nekomunistických stran, kde měli sledovat „protistátní činnosti“

---

⁴¹ Nekrvavá revoluce, Karel Kaplan, Praha 1993, s. 122.

⁴² P t kapitole o únoru, Kaplan Karel, Brno 1997, s. 75.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ P t kapitole o únoru, Kaplan Karel, Brno 1997, s. 77.

len těchto stran⁴⁶. Situaci též zosobňovaly různé provokace Státní bezpečnosti jako byla například zásilka s pekelnými stroji národně socialistickým ministrům i mostecká aféra.

1.6 Únorový převrat

Spory ohledně vládních návrhů, které přerostly v incidenty až do osobní roviny, probíhaly už v roce 1947. Konkrétně to byly spory ohledně výkupní ceny obilí a útoky komunistického ministra vnitra na ministra výživy Václava Majera. Různé neshody i spory ovšem pokračovaly i na každém zasedání vlády. Týkaly se témat, jako distribuce textilu i personální politika na ministerstvu zemědělství, nebo osnova zákona o Národní bance.⁴⁷ Podobné spory na této bázi pokračovaly až do února 1948.

Logickým důsledkem neustálých sporů byl konflikt, který vyvolal vládní krizi a přispěl k likvidaci poválečného uspořádání politických i hospodářských poměrů tak, jak byly nastaveny od roku 1945 do únorového převratu.

Neustálé střílnosti na chování příslušníků bezpečnostních sborů a postupné ovládnutí těchto sborů komunisty byly jakýmsi evergreenem poválečné politiky. Schůze 13. února měla na programu dva body. Prvním bodem byla osnova zákona o národním pojištění, a druhým zpráva ministra spravedlnosti Drtiny ohledně tzv. krámského případu. Vyhrocenosti schůze nahrávalo mnoho faktorů. Prvním bylo nesplněné usnesení vlády z 27. ledna 1947 o vydání agenta provokatéra. Druhým faktorem byla dlouhodobá napjatost vztahů ve vládě, Národním frontě a parlamentu. Na zasedání vlády 13. února se nekomunistickým stranám podařilo schválit usnesení o situaci v bezpečnosti. Obsahovalo tři části. Zaprvé ministr vnitra měl zastavit výměnu oblastních velitelů Národní bezpečnosti, zadruhé se předsednictvo vlády se mělo zabývat střílnostmi na bezpečnost a podat o tom zprávu do příštího zasedání vlády, tedy 24. února. Za třetí před rozhodnutím vlády neměly být inženýrské změny ani na ministerstvu spravedlnosti ani na ministerstvu vnitra.⁴⁸ Naplánovaná na 17. února schůze vlády dopadla podobně jako schůze 13. února. Snaha o vysvětlení situace u ministra vnitra Noska opět narazila na ministrovu neústupnost, přímé jednání vlády Gottwald přerušil po bouřlivě

⁴⁶ Nekrvavá revoluce, Karel Kaplan, Praha 1993, s. 127.

⁴⁷ Přet kapitola o únoru, Kaplan Karel, Brno 1997, s. 270-272.

⁴⁸ Přet kapitola o únoru, Kaplan Karel, Brno 1997, s. 289.

diskuzi ohledn kompetencí resortních ministrů a práva vlády do jejich pravomocí úinn zasahovat.⁴⁹ Gottwald odjel informovat o nastalé situaci prezidenta, který Gottwaldovi pislřbil jmenovat novou vládu pouze tehdy, bude-li slofena ze zástupců vech politických stran sdrufených v Národní frontě.⁵⁰ Po návrtu v prezidenta Gottwald dorazil na jednání vlády, ani v jeho odpolední části se ovšem nic zásadního nevyešlo. Gottwald po vyhýbavých odpovědích na otázky nekomunistických ministrů schzi ukončil a pesunul na 20. února, kdy mohl podat vysvětlení ohledn situace v bezpečnosti ministr Nosek. Jednání 20. února opt nepineslo rozeeení krize a to znkolika důvodů. Gottwald ani na opakované písemné výzvy a dotazy národních socialistů ohledn splnění vládního usnesení .j. 772 z 13. února nereagoval.⁵¹ Národní socialisté a lidovci vzali jeho pasivitu jako potvrzení svých tezí o nesplnění tohoto vládního usnesení. V průběhu dne 20. února došlo k podání demise demokratických ministrů vech parlamentních stran krom sociálních demokratů a dvou nestraníků Jana Masaryka a Ludvíka Svobody. V průběhu soboty 21. února Gottwald oznámil komunistický koncept eeení krize, dle kterého vechny nekomunistické strany mly být vyloueny z budoucí vlády. Mla sice probíhat jednání s dosavadními vedeními stran, ale nemla být pro Gottwalda závazná, co se týe výběru kandidátů do nové vlády. Pro definitivní uchopení moci komunisty byly důležitě dvě události. První z nich byl vznik Akčních výborů Národní fronty, které zaalí komunisté zizovat již 21. února 1948. Jejich primárním cílem byla oista mocenských orgánů. Nová mocenská struktura mla být pedstavena na sjezdu závodních rad 22. února 1948.⁵² Sjezd závodních rad probhl v uvedeném termínu podle komunistického scénáře. Rezoluce sjezdu podpoila komunistický výklad krize a povila odborové vedení utvoením Ústředního akčního výboru Národní fronty.⁵³ Ktmto pořadavkmsjezd pipojil jeť dva, a to pořadavek na další znárodování a pořadavek vyhláení jednogodinové generální stávk.⁵⁴

---

⁴⁹ P t kapitol o únoru, Kaplan Karel, Brno 1997, s. 292.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ P t kapitol o únoru, Kaplan Karel, Brno 1997, s. 313.

⁵² P t kapitol o únoru, Kaplan Karel, Brno 1997, s. 391

⁵³ P t kapitol o únoru, Kaplan Karel, Brno 1997, s. 396.

⁵⁴ P t kapitol o únoru, Kaplan Karel, Brno 1997, s. 396.

Vyhrocení krize napomohla i zvýšená aktivita Státní bezpečnosti a zatýkání rady funkcionářů nebo příslušníků nekomunistických stran. Dalším problémem bylo případné použití Lidových milic. Tlak na prezidenta Beneše, na němž se soustředila oči i kávaní nekomunistických stran, byl neúmyslným vlivem, který na celou krizi měl nebo mohl mít. Poslední kapkou byla 24. února jednodinová generální stávka, ve které byli neaktivní i komunisté. Ti ji souhlasně řídili, jelikož měli plně ve svých rukou odbory a závodní rady. 25. února v dopoledních hodinách prezident Beneš přijal na hrad Gottwalda, Zápotockého a Noska, kteří prezidentovi předložili jména rekonstruované vlády. V půl páté odpoledne prezident Beneš demisi přijal a rekonstruoval vládu podle Gottwaldových předstev. Mezitím se k hradu přiblížila demonstrace pražských vysokoškoláků, která byla potlačena jednotkami SNB. Tímto únorová krize skončila a nastala budovatelská fáze komunistického režimu.

1.7 Stabilizace režimu po únoru 1948 - Politické uspořádání, strany obrozené Národní fronty

Po převzetí moci komunisty přišla na řadu stabilizační fáze režimu. Tímto bylo potlačeno i úplné zlikvidovat opoziční síly. Jako první přišly na řadu strany bývalé Národní fronty, které se sloučily s komunisty (jako tomu bylo u sociálních demokratů), případně byly nuceny se přejmenovat (a ztratily tak valnou většinu členů) anebo se přizpůsobit a podřídit se nastalé změně, jako tomu bylo u lidovců. Ve všech jmenovaných stranách, ať už byl jejich půnorový vývoj jakýkoli, došlo k obměně vedení. Některými vedoucími funkcionáři se, jako tomu bylo u sociálních demokratů, začlenili do komunistické strany. Jiní byli nuceni odejít a následně byli i perseklováni za svoje politické přesvědčení. Po likvidaci Národní fronty byl upraven i její název jako reakce na uvnitř provedené změny.

1.8 Vývoj po roce 1948, hospodářský vývoj

Hospodářský vývoj v Československu charakterizovala změna v poválečné ekonomické struktuře a především přejímání sovětských plánovacích vzorů. Zákon č. 192/1946 Sb.⁵⁵, označovaný jako první dvouletka a schválený

---

⁵⁵ <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=1946&cz=192>

v říjnu 1946 Národním shromážděním, definoval cíle
československého hospodářství na roky 1947-1949. Systém plánovitě
hospodářství se v československém hospodářství uplatil až do pádu
komunistického režimu v roce 1989. Dvouletka měla navrátit poměry do
podstatně nižší úrovně, a to hned v několika oblastech. Jednalo se především o
oblasti průmyslu a zemědělství, spotřební statky, vyrovnání hospodářské
úrovně Slovenska i českých zemí a celkové zvednutí životní úrovně
obyvatelstva.⁵⁶ Druhým mezníkem ve sledovaném období byl historicky
první pětiletý plán č. 241/ 1948 Sb. který určil vývoj v československu
v mnoha hospodářských oblastech - především v oblastech těžkého průmyslu
a strojírenství. Zvýšený důraz byl kladen na zvýšení produkce zbrojního
průmyslu. Určení průmyslové výroby bylo ovlivněno nejen požadavky
Sovetského svazu, ale též požadavky Rady vzájemné hospodářské pomoci,
která na listopadovém zasedání určila směr československé ekonomiky. Ta
měla být orientována především na výrobu průmyslových produktů pro
agrární země východního bloku a na dodávky tohoto zboží z důvodu rychlé
industrializace v těchto zemích.⁵⁷ Problém pětiletého plánu spočíval ve
vysokých nárocích na československou ekonomiku, které se vystupovaly
především v roce 1950, kdy Sověti prosadili do československo-sovetské
smlouvy podmínky, jež se neobjevily v původním plánu, schváleném
v listopadu 1948. Jednalo se o výrobky těžkého strojírenství, s kterými
nemělo československé strojírenství mnoho zkušeností.⁵⁸ Strukturální
poruchy československé ekonomiky byly dány především změnou systému
řízení podnikového hospodářství. Poválečný systém vytvořil tzv.
hospodářskou demokracii.⁵⁹ Jednalo se o rovnoměrné zastoupení všech složek
podniku v představenstvu, kde bylo zastoupeno vedení podniku, volení
zástupci zaměstnanců i odborníci mimo podnik. Tento systém nahradilo po
únoru 1948 socialistické podnikové hospodářství, které vyústilo
vnitropodnikového systému řízení, založeného na
samostatnosti dílen i závodů, které podléhaly generálním ředitelstvím

⁵⁶ <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=1946&cz=192>

⁵⁷ Proměny české společnosti 1948-1960, Kaplan Karel, Praha 2007, s. 97.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Proměny české společnosti 1948-1960, Kaplan Karel, Praha 2007, s. 92.

ustaveným pro jednotlivé odvětví. Tento systém se neosvědčil především kvůli nepřátelství plnění výrobních úkolů, jež se nacházelo hluboce pod očekáváními, která do něj vkládaly stranické příkazy.⁶⁰ Komunistické vedení se nakonec rozhodlo využít sovětské zkušenosti a zavést sovětský systém. Sovětské vedení pořádku vyhovlo a poslalo do československa odborníky, kteří byli nazýváni odbornými poradci. Sovětské poradci přicházeli do československa již od roku 1949. Mezivládní dohoda o jejich působení, podmínkách jejich práce v ústavech, organizacích, podnicích a podmínkách jejich honorování byla podepsána 5. června 1950.⁶¹ V roce 1956 došlo v tomto systému ke změnám, které byly prezentovány jako decentralizace a prohloubení. Změny spočívaly především v uvolnění centralizace, směřovaly k větší soutěživosti závodů a větší motivaci jak pro podnik, tak pro zaměstnance.⁶²

1.9 IX. sjezd KS

Nemén důležitou v říci, která souvisela s přílohou, byl IX. sjezd KS který se konal od 25. do 29. května 1949. Jako hlavní bod sjezdu byl připraven Gottwaldův projev, ve kterém bylo vyzdvíheno tzv. deset programových tezí, jež měly být ideologickou přílohou při provádění první přílohy.⁶³ Teze se týkaly plnění přílohy, zvyšování životní úrovně obyvatelstva, upevnění socialistické ekonomiky, kolektivizace, výchovy nové inteligence, vyhlášení třídního boje, a upevnění akceschopnosti strany. V pozdějších letech fungovaly jako důležitá součást slovníku stranických funkcionářů v různých otázkách fungování strany a byly nezbytnou součástí ideologického diskursu strany do další celostátní konference v roce 1952.

2.0 Ideologická výchova

Po vítězství k moci strana potřebovala zajistit své vítězství neustálou ideologickou výchovou. Kromě kampaní, jež měly povzbuzovat osazenstvo závodů nebo úadků vykonávaných pracovním úkonem - jako bylo socialistické

---

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ KAPLAN, Karel. Sovětské poradci v československu 1949-1956. Praha 1993, s. 12.

⁶² Proměny české společnosti 1948-1960, Kaplan Karel, Praha 2007, s. 93.

⁶³ Protokol IX. třídního sjezdu Komunistické strany československa, V Praze 25.-29. Praha, ústřední výbor, 1949.

soutěžení i údernické a novátorské hnutí - , objevovaly se také kampaně zaměřené na primární ideologickou výchovu členstva. To byly například Dny komunistické výchovy, později v roce 1949 nahrazené kampaní Rok stranického kolení.⁶⁴ Na krajských a okresních úrovních objevovaly taktéž tzv. poradny marxismu-leninismu, ve kterých mohli komunisté možnost studovat patřičnou marxisticko-leninskou literaturu.⁶⁵ Totéž se týkalo provokování členů strany. Nejduševněji docházelo k provokacím na krajské a okresní úrovni (především ve výborech strany), poté ve výborech stranických organizací.⁶⁶ Před hromadným vyvoláním varoval generální tajemník Slánský.⁶⁷ Nakonec se průměrná vyvolaných i vyřknutých v českých zemích pohybovala kolem 2.5%-3.5% , což se lišilo od povodních záměrů strany a neodpovídalo povodněm předpokládaným výsledkům.⁶⁸

2.1 Hledání vnitřního nepřítele

Vnitřním změnám ve straně pomáhalo hledání vnitřního nepřítele. Snaha o izolaci strany od vnitřních nepřátel vypukla v první vlně s procesem seřaditelským, Těmlovou, Těmlovou a spol., což byla jakási první vlna persekucí uvnitř strany. Druhým, a ve srovnání seřaditelským a spol. mnohem důležitějším procesem byl proces s bývalým generálním tajemníkem Slánským. Tyto procesy přesně zapadaly do teorie stalinského zosobnění třídního boje a hledání třídního nepřítele. Procesy tohoto druhu probíhaly ve 30 letech 20. stol. v Sovětském svazu a po nástupu komunistů i v ostatních satelitech Sovětského svazu. Jejich účelem směřovalo do strany byla změna řízení, proces řízení a fungování uvnitř strany - a užití to byly změny v hospodářském řízení nebo reorganizaci i úprava orgánů strany.

2.2 Peněžní reforma

Poátkem roku se problémy československého hospodářství prohlubovaly. Znamky krize v zásobování se projevovaly i v letech 1951-1952, kdy poptávka převyšovala nabídku a nebylo tak možné uspokojovat potřeby obyvatelstva. Existoval dvojí trh, jednak trh vázaný a jednak trh volný, na

---

⁶⁴ Neukáznost a neangažovanost, Kaňka Václav, Praha 2014, 92-94.

⁶⁵ Neukáznost a neangažovanost, Kaňka Václav, Praha 2014, 91.

⁶⁶ Generální linie výstavby socialismu v československu, Kaplan Karel, Praha 1966.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Neukáznost a neangažovanost, Kaňka Václav, Praha 2014, s. 91.

n mfl se ceny zboží pohybovaly ve vy—ích cenových kategoriích nefl na trhu vázaném, kde platil tzv. lístkový systém.⁶⁹ Tyto dysfunkce v zásobování vedly jífl v roce 1952, za Gottwaldovy osobní ú asti, k nápadu zru—ít dvojí trh a provést m novou reformu. V—e probíhalo za souhlasu sovs tské strany. Hlavním smyslem reformy byl p ebytek kupní síly, který byl podle oficiální interpretace strany v rukou t ídního nep ítele. V ekonomice se tak hromadilo velké množství pen z, za které nebylo možné nic koupit. Nezbyvalo, nefl je znehodnotit provedením pen flní reformy. Ta prob hla 30. kv tna 1953. Vým na pen z probíhala od 1. ervna. Strach z reakce obyvatelstva na pen flní reformu byl nezm rný. Ministr národní bezpečnosti Karol Bacílek vydal rozkaz „o zaji—t ní zvlá—tní vládní akce, cofl znamenalo zaji—t ní SNB, armády a Lidových milicí proti p ípadným nepokoj m.⁷⁰ Pen flní reforma m la podle oficiálního výkladu zlikvidovat poslední zbytky burfloazie a reakce v eskoslovensku a zabránit jí tak v podkopávání základ ůreflimu. V praxi to ov—em znamenalo v podstat ůflehra ení obyvatelstva o nabytí úspory, Ne nadarmo je tak n kdy nazývána jako velká pen flní loupefl.

2.3 Struktura Revolu ního odborového hnutí

Organiza ní struktura odbor se za ala formovat po ukon ení války v íjnu 1945 a vycházela z prvorepublikové koncepce Závodních výbor ůpravených v zákon . 330/1921 Sb. a ze sm rnice pro volby do závodních rad, uve ejn né 12. kv tnu 1945 úst ední radou odbor (dále jen ÚRO). Po projednání tehdej—í politickou reprezentací jí dostal ke schválení prezident Bene—. Dekret . 104/1945sb., upravoval postavení závodních rad a obsahoval téfl zákony o znárodn ní. Specifikoval podíl závodních rad na zisku podniku ve form fond .⁷¹ P edsednictvo ÚRO obratem vydalo sm rnici o jejich pouffití. Zákon 144 / 1946 Sb. z roku 1946 ustálil povále nou

---

⁶⁹ Snahy o p ekonání politicko-hospodá ské krize v eskoslovensku v roce 1953, Pernes Ji í, Praha, 2000. str.8.

⁷⁰ Snahy o p ekonání politicko-hospodá ské krize v eskoslovensku v roce 1953, Pernes Ji í, Praha, 2000. str.11-12.

⁷¹ Kalinová L., Spole enské prom ny v asech socialistického experimentu, p ísp vek k sociálním d jinám 1945 ó 1969 , Praha 2007, Academia s. 63

organizační strukturu ROH a tím pádem došlo k sjednocením do jedné masové společenské organizace. Postavení KS se nejvíce odráželo ve volených odborových orgánech a v závodních radách, ale velmi silné postavení držela i sociální demokracie - a to především v aparátu odborů.⁷² Velmi důležitou změnou přineslo vládní nařízení č. 216/1946, kterým se prováděly některá ustanovení dekretu prezidenta republiky z 24. října 1945, č. 104 Sb. o závodních radách.⁷³ Toto prováděcí vládní nařízení stanovilo, aby v závodech do tří zaměstnanců, mohly působit závodní rady odborové organizace.⁷⁴ Dekret č. 104/1945 Sb. Hlava II. § 5 stanovil, že do zvolení závodního důvůdce, i závodní rady, musel odborový orgán zůstat zastupitelským orgánem. Vládní prováděcí nařízení č. 216/1946 Sb. dovoľovalo rovnou zvolit závodní radu i v počtu méně než dvacet zaměstnanců, nebo tři a více zaměstnanců.⁷⁵ Také upravovalo volby do závodních rad, jež měly být tajné a délka mandátu funkcionářů byla stanovena na dva roky.⁷⁶ Závodní rady plnily v podnicích velmi důležitou kontrolní úlohu, ale v ekonomické oblasti měly podíl na řízení podniků.

Koexistovaly s podnikovým vedením a podílely se nejen na řízení podniku, ale jejich agenda zasahovala též do sociálních, politických a kulturních oblastí. Dbaly také na předpisy o bezpečnosti práce.⁷⁷ Únorové události změnily zcela zásadně náplň činnosti odborů, které se staly pevným článkem ekonomického řízení,⁷⁸ měly na závodech uvádět nařízení vlády. Měly být prováděnou pákou systému. Vytvoření velké jednotné odborové organizace změnilo pohled na odbory. Rozdíl oproti předcházejícím obdobím, tedy především protektorátu, byl v náplni práce. S poválečným úpadem bylo připravováno mnoho nových zákonných úprav, které razantně měnily sociální zákonodárství. Odbory při propagaci těchto novinek využívaly osvědčených prostředků, které byly pevnou součástí odborové praxe - jako byly schůze, plenární zasedání, konference, kolektivy, závodní tisk, rozhlas, noviny, a různé další druhy agitací a propagačních prostředků. Rozdíl oproti předválečné praxi spočíval, nejen

⁷² Kaplan K. *Proměny české společnosti 1948-1960*, Praha 2007, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR s.193

⁷³ <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=12&r=1956>

⁷⁴ Kalinová L., *Společenské proměny v ústavech socialistického experimentu, příspěvek k sociálním dějinám 1945-1969*, Praha 2007, Academia s. 108

⁷⁵ Tamtéž

⁷⁶ Kalinová L., *Společenské proměny v ústavech socialistického experimentu, příspěvek k sociálním dějinám 1945-1969*, Praha 2007, Academia s. 107

⁷⁷ APKA, František. *Odbory v českých zemích v letech 1918-1948*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s.159

⁷⁸ Kaplan K. *Proměny české společnosti 1948-1960*, Praha 2007, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR s. 208-209

v jejich rozdílnosti do mnoha různých, vysoce specializovaných oborů, ale i v jejich operativnosti, která se lišila především podle tarifních smluv působených místním pracovním podmínkám.⁷⁹ Organizovanost zaměstnanců v českých zemích se pohybovala na 63 %⁸⁰ k 31.12. 1945.⁸¹ V době I. volebního sjezdu, který se konal od 19. do 22. 1946 odborová organizovanost v českých zemích vzrostla na 73%. Ve srovnání se Slovenskem byl rozdíl vcelku markantní, jelikož organizovanost v odborech tam dosahovala 50%⁸² ovšem celková odborová organizovanost v celé SR po únoru stoupla - ač na neuvěřitelných 91.3%⁸³ Jako pevodová páka strany neměly odbory na výběr se jakkoli vzepít nastavenému vývoji, přičemž ony se o to ani nepokoušely. Z tehdejšího hlediska by spíše měly samy proti sobě. Jednou z nejdůležitějších povinností vůbec, byla i starost odborů o hospodářský výsledek podniků, jako jednoho z článků ekonomického řízení. Odbory prakticky ze dne na den změnilly své poslání. Ze zastupování zaměstnanců - na nástroj aktivní politiky strany, se prakticky staly prodlouženou rukou režimu na hospodářské úrovni. Odbory také zasedaly v Hospodářské radě vlády, kde také participovaly na připomínkových řízeních, mezi jednotlivými ministerstvy a připomínkovaly se také ke znárodnění různých průmyslových odvětvích. Například v potravinářském průmyslu, nebo v návrzích na úpravu plat státních zaměstnanců. Kromě toho vysílaly své zástupce do různých centrálních úřadů, a také do mezinárodních organizací a zastupitelských úřadů.⁸⁴ Samotná úloha odborových zástupců v různých orgánech, ovšem nezaručovala zapracování odborářských připomínek do návrhů hospodářských orgánů.⁸⁵ Návrhy jejich zástupců, například v úředních komisích, které měly za úkol připravit podklady pro závody, nebyly brány příliš v potaz, a rovnou byly přehlíženy.⁸⁶ K propojení mezi odbory a státem, došlo i na úrovni personální - a to na úrovni Prozatímního

---

⁷⁹ Heumos P., ŠVyhrme si rukávy, neř se kola zastaví, Dělníci a státní socialismus v SR 1945 až 1968, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, s. 30

⁸⁰ Kalinová L., Společenské proměny v úsech socialistického experimentu, příspěvek k sociálním dějinám 1945 až 1969, Praha 2007, Academia s. 65

⁸¹ Tamtéž

⁸² Tamtéž

⁸³ Kaplan K. Proměny české společnosti 1948 až 1960, Praha 2007, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR s. 195

⁸⁴ APKA, František. *Odbory v českých zemích v letech 1918-1948*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s.164

⁸⁵ Kaplan K. Proměny české společnosti 1948 až 1960, Praha 2007, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR s. 209

⁸⁶ Tamtéž

národního shromáždění 14.10. 1945⁸⁷. V tomto orgánu odbory získaly podle paritního klíče po dvou poslancích- z každé politické strany Národní fronty.⁸⁸ Velmi důležitým předpokladem ve fungování odborů bylo přenesení pravomocí z různých institucí, do sféry jejich organizačního vlivu.

Od roku 1948 až do konce 50. let stát povoloval odborům další funkce, jako péče o národní pojištění⁸⁹, bezpečnosti práce a hygieny práce⁹⁰, prevenci proti absenci, fluktuaci, nebo nemocenskému pojištění.⁹¹ Změna v koncepci směřování sociální politiky byla patrná na rozdílném zasedání předsednictva ÚV KSČ, které projednávalo novou koncepci směřování sociální politiky na zasedání 13.1. 1949.⁹² Paradoxně se tato koncepce objevila několik měsíců po schválení zákona o národním pojištění. Tato koncepce pojmenovaná jako *Hlavní zásady a úkoly sociální politiky v prvním pětiletém plánu* byla na tomto zasedání přijata.⁹³ Stala se tak výchozím materiálem pro další diskuzi, ohledně směřování sociální politiky. Podle tohoto materiálu měl československý systém vycházet ze systému sovětského.

Jako průlomový materiál v sociální politice republiky ovlivnil i budoucí pravomoci odborů.⁹⁴ Většina takto navržených změn se později postupně prosazovala v praxi. Sociální politika byla v té době považována za tajnou, tudíž nedošlo ani k diskuzi a zveřejnění podrobností na Vědecko-odborové konferenci ROH.⁹⁵

Zásadní úpravy se týkaly především úpravy mezd a mzdových fondů, což měla být jakási pojistka proti tomu, aby mzdy rostly rychleji, než produktivita práce.⁹⁶

Zápotocký na konferenci poukázal na fakt, že povodňový zákon o národním pojištění nese stopy předúnorových poměrů a že důchodové dávky nejsou nijak odstupňovány.⁹⁷ Posun v úpravě sociální politiky nastal kodifikačním zákonem č. 102/1951 Sb. o přebudování národního pojištění a zavedení třídní dynamiky, podle sovětského systému. Pro odbory nejvýznamnější změnou v tomto zákoně byla správa prostředků

---

⁸⁷ Tamtéž

⁸⁸ Tamtéž

⁸⁹ Kaplan K. *Proměny české společnosti 1948-1960*, Praha 2007, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR s. 216

⁹⁰ Kaplan K. *Proměny české společnosti 1948-1960*, Praha 2007, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR s. 224

⁹¹ Kaplan K. *Proměny české společnosti 1948-1960*, Praha 2007, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR s. 217

⁹² Kalinová L., *Společenské proměny v letech socialistického experimentu, příspěvek k sociálním dějinám 1945-1969*, Praha 2007, Academia s.140-141

⁹³ Tamtéž

⁹⁴ Tamtéž

⁹⁵ Tamtéž

⁹⁶ Tamtéž

⁹⁷ Tamtéž

z nemocenského pojištění jimi samými, což bylo stranou prezentováno jako velký pokrok a jako decentralizační tendence.⁹⁸

2.4 Organizační struktura ROH

Změny ve V-odborovém hnutí po roce 1948 se projeví v jeho reorganizaci. Podle představení režimu mělo plnit efektivnější ekonomickou úlohu, než před rokem 1948. Změna, která měla upravit uspořádání v odborovém hnutí byla předložena 3. listopadu 1949 na plenárním zasedání Ústřední rady odborů⁹⁹ -v rámci referentského návrhu na změnu stanov a organizačního řádu, který měl zcela zásadním způsobem změnit fungování odborů, nejen po organizační stránce, ale i po stránce funkční, tím, které zrušil a které orgány a naopak které přidal. Tyto nové orgány se institucionálně nekryly s předchozími.¹⁰⁰ II. v-odborový sjezd se konal v Praze 11. a 15. prosince 1949.¹⁰¹ Schválil referentské návrhy předložené na listopadovém zasedání Ústřední rady odborů a potvrdil linii vyhlášenou IX. sjezdem. Jako další body jednání byly úpravy mzdových prostředků, snížení nákladů a zvyšování kvality výrobků. V dalších oblastech změnil koncepci fungování odborů a to napříč celou odborovou strukturou, především o novou organizační strukturu v podnicích, která s sebou přinesla i změny v závodních organizacích a závodních radách. Změnily se také pravomoci jednotlivých svazů a vzájemný vztah mezi nimi a v-odborovými orgány¹⁰². Mezi řídicí orgány ROH patřil V-odborový sjezd, Ústřední rada odborů, Dozorní rada a Smírčí soud.

2.5 V-odborový sjezd- Ústřední rada odborů

Nejvyšším Odborovým orgánem byl V-odborový sjezd -jehož nejvýznamnější pravomocí byla volba ústřední rady odborů, nebo volba předsedy ÚRO a generálního tajemníka, i odvolání se proti rozhodnutím ÚRO. Mezi nezanedbatelná práva patřila i změna stanov a určení v-odborové linie. K dležitelné povinnosti patřilo také

⁹⁸ Kaplan K. Proměny české společnosti 1948-1960, Praha 2007, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR s. 217

⁹⁹ časopis Odborář, časopis pro funkcionáře, ročník 2, číslo 45, 11. listopadu 1949, Josef Těmádmajer, Přijímáme se novým úkolem

¹⁰⁰ Návrh na změnu stanov a organizačního řádu přednesl údající náměstek generálního tajemníka ÚRO Kolský, který tento návrh připravil ve spolupráci s referentem Josefem Těmádmajem

¹⁰¹ Klementová, Jitka. *československé odborové hnutí v letech a faktech*. 1. vyd. Praha: Práce, 1980. s.148

¹⁰² časopis Odborář, časopis pro funkcionáře, ročník 2, číslo 45, 11. listopadu, Praha

schvalování finanční zprávy, nebo volba dozorčí rady.¹⁰³

Jedním z řídicích orgánů ROH byla Ústřední rada odborů, která se skládala z několika součástí, které se lišily i podle potřeby a odborné kvalifikace. Ústřední rada odborů se skládala ze sto dvaceti členů, včetně předsedy a generálního tajemníka, a byla volena Všeobecným sjezdem, jako nejvyšším orgánem ROH. K jejímu působení patří pravomoci lze zařadit: provádění odborové politiky, kterou musel schválit Všeobecný sjezd a s tím spojené právo na výklad stanov. Také měla, nebo doplňovala organizační a podpůrný úkol, měla řídit a koordinovat svazy - podle podmínek stanovených v organizačním řádu. Rozhodovala také o všeobecných otázkách, pokud jejich projednávání nevyfládovalo projednání Všeobecným sjezdem, podle platných stanov. V případě, že by kterýkoliv orgán ROH schvaloval zásadní rozhodnutí, týkající se celé odborové organizace, mohla si ÚRO tento bod vyfádat k jedinství na své schůzi.¹⁰⁴ V organizačních otázkách volila ze svého státního předsedy a generálního tajemníka, přičemž prvním náměstkem předsedy a generálního tajemníka byl předseda, nebo generální tajemník slovenské odborové rady - pokud nebyl sám předsedou, nebo generálním tajemníkem ÚRO.¹⁰⁵ Nedílnou součástí odborových sloček je i slovenská odborová rada, která fungovala na stejných principech jako ÚRO.

2.6 Svazy Revolučního odborového hnutí

Návrhy na úpravu stanov se dotkly i svazových orgánů odborového hnutí, přičemž tyto změny nebyly zcela zásadního rázu, jako u ostatních sloček ROH. Návrhy změny se především týkaly těsnější spolupráce svazových orgánů s těmi všeobecnými, a to na centrální i krajské úrovni - především krajskou a okresní odborovou radou. Ke spolupráci mělo docházet i na úrovni podnikové a místní, skrze závodní a místní skupiny, zejména při kolektivech a instruktáři.¹⁰⁶ Dohromady bylo v odborovém hnutí

na dvacet dva svazů, což v celkovém součtu znamenalo zastoupení všech hospodářských odvětví. Svou strukturou kopírovaly odborovou linii.

Krajské i okresní výbory mohly vytvářet pro různé odvětví poradní sbory, sdružené

¹⁰³ časopis Odborář, časopis pro funkcionáře, ročník 3, číslo 5, 5. února 1950, Stanovy ROH, odstavec 6

¹⁰⁴ Tamtéž

¹⁰⁵ Tamtéž

¹⁰⁶ časopis Odborář, časopis pro funkcionáře, ročník 2, číslo 45, 11. listopadu 1949, hlava IV. Odstavec 17, Praha

přijížděním výboru svazu, který jejich existenci schvaloval.¹⁰⁷ Změny ve svazové struktuře měly zefektivnit řízení jednotlivých odvětví hospodářství, a odstranit pedunorové uspořádání ROH, které podle autorů nových změn nestálo, především z důvodu efektivity fungování stávajících odborových struktur. Také tato struktura nevyhovovala budoucí reorganizaci hospodářství a novým úkolům, které se s tímto změnami pojily.¹⁰⁸

Nasnad bylo i vysvětlení po ideologické stránce, zejména co se týče funkce tohoto systému v nových podmínkách. Nutnost odstranit poslední kapitalistické a buržoazní prvky, které podle navrhovatelů stále ještě tento systém obsahoval, měla pro reffim obrovský význam, zejména v těchto ustanoveních, kde odbory měly prostor pro svobodné vyjednávání se zaměstnavateli, což v nových podmínkách státního socialismu nebylo potřeba.¹⁰⁹

2.7 Organizační struktura na krajské a okresní úrovni

Nejnižším organizačním článkem ROH z hlediska okresní úrovně byla Okresní odborová rada, která přijímala pokyny od Krajské odborové rady.

Jednotliví předsedové Krajských odborových rad dostávali směrnice, i instrukce od Ústřední rady odborů, jež byla nejvyšším článkem odborové organizace, která udávala celkovou koncepci řízení ROH.

O stupeň výše než Okresní odborová rada se nacházela Krajská odborová rada, která sloužila jako prostředník mezi ÚRO a Okresní odborovou radou a měla za úkol koordinovat činnost odborového hnutí, podle krajské příslušnosti jednotlivých OOR.

Lenění Krajské odborové rady záviselo především na příslušnosti odvětví k jednotlivým svazům, které byly vytvořeny hlavně kvůli zjednodušení organizační struktury řízení, ke konci roku 1945.¹¹⁰ Oba typy organizací jak Okresní odborová rada, tak Krajská odborová rada, měly možnost vytvořit poradní orgány, zejména v otázkách odborného rázu, což byly zpravidla poradní komise¹¹¹, jež se zaměřovaly na sociální, kulturní a politická témata.

---

¹⁰⁷ asopis Odborů, asopis pro funkcionáře ročník 2, číslo 45, 11.11.1949, hlava IV., 27, Poradní sbory svaz

¹⁰⁸ asopis Odborů, asopis pro funkcionáře ročník 2, číslo 45, 11.11.1949, Josef Těmáček, Přijímáme se novým úkolům

¹⁰⁹ Tamtéž

¹¹⁰ Šapka, František. *Odbory v českých zemích v letech 1918-1948*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s.173

¹¹¹ Tamtéž

2.8 Krajská odborová rada

Krajská odborová rada byla řídicím orgánem ROH v krajském uspořádání mezi krajskými v-obdobovými konferencemi. Krajská konference určovala politiku na krajské úrovni a její praktická provedení měla na starosti předsednictvo Krajské odborové rady -

KOR. Projednávala a schvalovala zprávy krajské odborové rady, volila jejího předsedu a na návrh ústřední rady odborů schvalovala krajského tajemníka. Navrhovala také delegáty na celostátní v-obdobový sjezd. Delegáti na krajskou a odborovou konferenci byli voleni na okresních v-obdobových a v-esvazových konferencích.¹¹²

V čele krajské odborové rady stálo 12-ti členné předsednictvo, svolávané podle potřeby, nejméně jedenkrát za 14 dní předsedou, nebo krajským tajemníkem a tvořilo pracovní výkonný orgán Krajské odborové rady.¹¹³

Krajská odborová rada dostávala pokyny a směrnice od Ústřední rady odborů, které předsedávala podřízeným orgánům, především Okresní odborové radě, jež se nacházela pod jejím dozorem. Pod předsednictvem KOR se nacházela Krajská odborová rada s 30 až 50 členy dle potřeby daného kraje. Volena byla na krajské v-obdobové konferenci a při volbě členů se přihlíželo k zastoupení krajských výborů svazu a okresních odborových rad. Nutností také bylo přihlížet k politickým a hospodářským potřebám konkrétní Krajské odborové rady. Usnesení uváděla do praxe přes Okresní odborové rady. Náplň práce Krajské odborové rady byla velice podobná práci Okresní odborové rady, ale s několika rozdíly.

Krajská odborová rada koordinovala a kontrolovala práci krajských výborů svazu, což bylo velmi podobné, jako na okresní úrovni, rozdíl byl pouze v úrovni vykonávané kontroly.

Stejně jako OOR kontrolovala výrobu, ale měla významnější funkci v sociálně politických případech, kde se projevila její nadřazenost nad okresní úroveň.

Dále pak dbala na hospodářský a kulturní rozvoj kraje a výchovu zaměstnanců, s tím rozdílem, že se jednalo o krajskou, nikoli okresní úroveň.

Další činnosti se shodovaly s náplní práce OOR, především v již zmíněném výchovném úsilí, stejně tak při vysílání členů do různých masových organizací, například Národní fronty.

---

¹¹² časopis Odborář, časopis pro funkcionáře číslo 2, číslo 45, 11.11.1949, hlava VI., odstavec 31,32,

¹¹³ Tamtéž

2.9 Okresní odborová rada

Okresní odborová rada (dále jen OOR) byla nejvyšším odborovým orgánem v okrese. Skládala se z 15-30 členů a byla volena na okresní konferenci -jako nejvyšší orgán celého okresu.¹¹⁴ V jejím vedení mohli být zastoupeni členové okresních výborů svazu a závodů, s přihlédnutím k důležitosti, jakou na okrese zaujímají. Ve své agendě měla na starosti péči o nižší složky, jako místní skupiny nebo závodní skupiny, které -kolila, popřípadě prováděla neustálou instruktáž v organizačních, i ideologických otázkách.

Kontrolovala i okresní výbory svazu a k jejím pravomocem patřila i kontrola výrobních úkolů. Kromě výchovné funkce, se zabývala -kolením členů, -kolením funkcionářů, i jejich vysíláním do dalších masových organizací a rovněž zvyčováním jejich ideologické úrovně.¹¹⁵

V pramyslových centrech nebo v místech s větší koncentrací závodních, i místních organizací mohla vytvořit orgán s velmi podobným názvem a to - Obvodní odborovou radu. Tuto pravomoc mohla využít podle potřeby daného okresu, nebo regionu.

Zprávu o činnosti OOR podávala Krajské odborové radě (dále jen KOR), která byla pro OOR nadřízeným orgánem. Předseda nebo krajský tajemník měl za povinnost svolávat schůzky Okresní odborové rady - nejméně jedenkrát za 14 dní.¹¹⁶ Pracovní složkou OOR bylo její 10-tičlenné předsednictvo, ve kterém měli hlavní slovo předseda a vedoucí tajemník, jež kromě svolávání schůzí vytvářeli pro potřebu OOR různé druhy komisí, jako své poradní orgány.¹¹⁷

3.0 Závodní rady

Závodní rady měly důležitou roli v poválečném hospodářském systému SR, a to nejenom kvůli ekonomické funkci, ale staly se velmi důležitou součástí politického boje v poválečném uspořádání. Poválečnou úpravou získaly závodní rady nástroj k zasahování do hospodářské politiky podniků a závodů, a určení směru vývoje v různých hospodářských odvětvích. Postavení závodní rady v systému řízení národního hospodářství definoval dekret prezidenta republiky č. 104/1945. Zejména v

¹¹⁴ časopis Odborář, časopis pro funkcionáře číslo 3, číslo 2, 13.1. 1950, Organizační řád ROH, VI., 37

¹¹⁵ Tamtéž

¹¹⁶ časopis Odborář, časopis pro funkcionáře číslo 3, číslo 2, 13.1. 1950, Organizační řád ROH, VI., 37

¹¹⁷ Tamtéž

kontrole výroby a správy podniku, závodu, nebo ústavu, v etn zastupování hospodářských, sociálních a kulturních zájmů pracujících a dozor nad dodrfováním předpisů o ochraně práce.¹¹⁸ Nutnou podmínkou pro jejich zřízení byl počet zaměstnanců, který musel být ustálen na dvaceti a více zaměstnancích.. Závodní rada měla před únorem 1948 jasná poslání, která byla definována právní předpisy. Po únoru 1948 se situace změnila. Závodní rada volila ze svého středu, jednatele pokladníka, místopředsedu, popřípadě referenty pro různé oblasti - jako například výrobního, provozního, mzdového, ochrany a bezpečnosti práce, národního pojištění, zásobovacího, kulturního, mládeže a referentku fien.¹¹⁹ Předsedu volila přímo valná hromada - tzv. závodní skupiny, na svém zasedání.¹²⁰ Otázkou ovšem zůstávalo, co s existencí závodních rad, budou odbory dle lat. Různé reflexe situace se objevovaly i v odborovém tisku, jako například v časopisu Odborář, specializovaném přímo na odborářské funkcionáře ROH. Bezprostředně po roce 1948 se tomuto tématu na stránkách časopisu vnovaly celkově ti články. Nejednalo se konkrétně o závodní rady, ale o srovnání fungování závodních rad a tzv. závodních skupin. Závodní rady a závodní skupiny byly nedílnou součástí odborového hnutí, problém však nastal v případě, kdy mohly obě instituce spolupracovat.

3.1 Závodní skupiny

Existence závodních rad se změnila po únoru 1948 a to v mnoha aspektech. Zatímco před rokem 1948 plnily závodní rady roli řídicího orgánu odborové organizace na závodě, po roce 1948 se její funkce přesouvala do zastupitelské role. Antonín Zápotocký na zasedání Ústřední rady odborů argumentoval pro zachování závodních rad, což se následně promítlo i ve stanovách a v organizačním řádu ROH.¹²¹ Závodní rada si udržela postavení nejvyššího orgánu v závodě, jako volený zastupitelský orgán zaměstnanců, paralelně vedle ní byly vytvořeny tzv. závodní skupiny, které se skládaly z více orgánů, které vytvořily závodní

---

¹¹⁸ Tamtéž

¹¹⁹ časopis Odborář, časopis pro funkcionáře ročník 2, číslo 45, 11.11.1949, Stanovy, bod 7 strana 1421

¹²⁰ Tamtéž

¹²¹ časopis Odborář, časopis pro funkcionáře ročník 2, číslo 45, 11.11.1949, Josef Třídař, Přizpůsobujeme se novým úkolům

skupinu, jejíž součástí byla i závodní rada.

Změna, která přišla v roce 1949 změnila dosavadní strukturu závodních rad a přidala do ní prvky, jež se zcela lišily od dosavadních mechanismů fungování těchto orgánů. Kompetence nevyhraněnost, popřípadě jistá bezradnost v organizační oblasti, vedla k organizační strnulosti obou organizací.¹²² Jisté náznaky se objevily v roce 1948, změny později vyvrcholily v roce 1949, úpravou stanov a organizačního řádu. Nová úprava z roku 1949 cílila na fungování mechanismů a především na úplnou kontrolu dění v podnicích, na úkolech a to zejména na rozšíření funkcionálské sítě, soustavnou mobilizační zaměření, a zefektivnění funkce společných schůzí. Vedle závodní rady měly v podnicích přibýt i další zastupitelské orgány, navázané na závodní radu, s tím, že závodní rada zůstala nejvyšším orgánem zaměstnanců na závodech.¹²³ Nelze říci, že by na tyto body rezignoval před únorem 1948, ale největší potíží byla v přehlcení odpovědných orgánů, tedy především v krajských i okresních odborových radách, které plnění zadaných úkolů nebyly, ovšem splnit politickou objednávku reffimu nedokázaly stoprocentně. To vedlo k úpravě, jak stanov, tak organizačního řádu ROH - v listopadu 1949.

Závodní skupina se zakládala v podniku, nebo úřadu nad 20 zaměstnanců. Totéž platilo o místních skupinách, které se zakládaly také v podniku, nebo úřadu nad 20 zaměstnanců, s tím rozdílem, že místní skupina se zakládala pouze v případě, že zde nemohla být založena závodní skupina.¹²⁴ Závodní skupinu mohli zvolit zaměstnanci pouze skrze ustavující valnou hromadu, přičemž k jedné z nejdůležitějších funkcí patřilo schválení návrhu kandidátky do závodní rady - spolu s návrhem na jejího předsedu. V případě závodů s alespoň třemi zaměstnanci, navrhla místní skupina, popřípadě nejblíže vyšší orgán ze svých rad tzv. závodního dělníka.¹²⁵ Závodní skupina se skládala z Valné hromady a dílenské schůze, závodní (místní) rady, dílenské rady, která byla prostředníkem mezi závodní radou a zaměstnanci a úsekovými dělníky.¹²⁶ Valná hromada byla nejvyšším orgánem místní (závodní skupiny). Svolávaly ji buď krajské výbory svazu, nejméně

---

¹²² časopis Odborář, O budoucnosti Závodních rad, Tůmájmajer Josef, RO NÍK 1948, číslo 1, str.12

¹²³ Tamtéž

¹²⁴ časopis Odborář, časopis pro funkcionáře ročník 2, číslo 45, 11.11.1949, Stanovy bod 7, str 1421

¹²⁵ Tamtéž

¹²⁶ Tamtéž

14 dní před jejím konáním, nebo závodní rada, která musela také dočkat lhůtu 14 dní, před samotným konáním valné hromady. Valná hromada závodní skupiny schvalovala kandidátku do závodní rady a jejího předsedu, kontrolovala hospodaření místní skupiny, také mohla posílat návrhy vyřídím v odbořovém nebo v svazovém orgánům. Valné hromady předcházely volby dílenské rady a dílenských dělníků na dílenské valné hromadě. Dílenská rada zastupovala dílnu, nebo oddělení v závodě. Hlasování na valných hromadách probíhalo aklamací a to prostou většinou hlasů, v případě tajného hlasování se pro úsekového dělníka musela vyslovit alespoň polovina účastníků. Totéž platilo i o mimořádné valné hromadě.

Uvádění usnesení valné hromady závodní skupiny do praxe, bylo záležitostí závodní rady, která je na celozávodních dělenských schůzích měla předávat dalším orgánům závodní skupiny. Samotné celozávodní dělenské schůze svolávala závodní rada, podle aktuální potřeby. Pokud měl závod dílenskou radu, tak se dělenské schůze řídily podle dílenských rad, zastupující jednotlivé dílny a oddělení.¹²⁷

V případě, šlo došlo na řešení záležitostí týkajících se několika závodů, přesouvalo se řešení konkrétních bodů ze závodních rad, na jednotlivé oborové svazové orgány.

Vždy záleželo na jaké úrovni, se tyto záležitosti odehrávaly, - zda na okresní svazové úrovni, nebo na krajské. Pokud nabývaly závažnějšího charakteru přesouvalo se jejich řešení k vyřídím svazovým orgánům.¹²⁸

3.2. Dílenská rada a výrobní výbory

Dílenská rada patřila mezi jeden z nejdůležitějších článků řízení odbořových záležitostí. Měla na starosti přímý styk, mezi závodní radou a zaměstnanci závodu.

Byla doslova pomyslnou převodovou pákou odboř v dílnách, i v odděleních podniku, kde vykonávala nařízení závodní rady. Především měla na závod tyto úkoly - řídit výrobní výbory závodní skupiny, které však podle vyjádření autora změn stanov a organizačního řádu nestačily plnit především předem zadané úkoly. Došlo tedy k jejich nahrazení právě dílenskými radami.¹²⁹ Kritika ovšem zazněla již v roce 1948 a to z opačných polů. Jako první se objevila kritika na úkoly výrobních výborů.¹³⁰

¹²⁷ Odborář, časopis pro funkcionáře ročník 2, číslo 45, 11.11.1949, Organizační řád, hlava II. Bod 6, str. 1421

¹²⁸ Odborář, časopis pro funkcionáře ročník 2, číslo 45, 11.11.1949, Organizační řád, hlava II. Bod 9, str. 1421

¹²⁹ Odborář, časopis pro funkcionáře ročník 2, číslo 45, 11.11.1949, Josef Třídař, Půjdeme se novým úkolem

Jejich práce spočívala především v informování krajské odborové rady ve formě reportáží, které jí měly dotčené rady posílat. Jednalo se o praktické věci – jako například zlepšovací návrhy, nebo pracovního výkonu na jednoho pracovníka. Výrobní výbor měl z principu oslovit všechny zodpovědné pracovníky, kteří se jakýmkoli způsobem podíleli na výrobním procesu, což byli různí techničtí pracovníci, provozní, i vedoucí jednotlivých úseků v podniku. Přímou na pracovišti měl sledovat různé ukazatele výroby a kontroly, které v případě potřeby s dotčenými dlužníky sdílet.¹³¹ Také měl sledovat dodavatelsko-odborní vztahy, což se pro něj, které výrobní výbory stalo neprokonatelnou překážkou, z důvodu nefunkčnosti tohoto orgánu v systému odborového hnutí. Zcela zásadní problém nastával při zpracování výsledků práce výrobních výborů u vyšších odborových orgánů, především Krajské odborové rady, jelikož při statistickém zpracování se dotazníky ohledně zmíněných ukazatelů shodovaly, neboli – na kolik dotazníků z různých oddělení i dílen, ale ze stejného podniku, bylo naprosto identických. Jediným podstatným rozdílem, které tyto reporty odlišovaly – bylo datum jejich odeslání.¹³² V nich, kterých závodech se sice výbory scházely, ale pouze za účelem splnění povinnosti jim zadané Krajskou odborovou radou, nebo za účelem schůzky, bez nějakého praktického výstupu, ani výsledku.¹³³ Ve stejném roce tedy v roce 1948, ale v dalším čísle Odboráře se objevila podobná kritika, která ovšem cílila na v-ěsvazové a v-ěodborové orgány.¹³⁴ Problém podle autora nebyl ani tak v neschopnosti výrobních výborů, které se nezaměřovaly na činnost jim svěřené úkoly. Byl ale především v neschopnosti v-ěsvazových orgánů výrobním výborům pomáhat – a v kombinaci s nekoordinovaným postupem v-ěsvazových a v-ěodborových orgánů v dohodě na společném postupu. Tím pádem nemohly výbory pracovat, podle zadaných instrukcí od v-ěodborových, nebo v-ěsvazových orgánů.¹³⁵ Problém ani v tomto případě nebyl v nespolupráci odborových sloftek, ale spíše v zábruhu výrobních výborů, které se

---

¹³⁰ časopis Odborář, časopis pro funkcionáře ročník 1, číslo 13, Výrobní výbory ve světle kritiky, V. Koblíha, str. 384, Praha, 17.12. 1948

¹³¹ Tamtéž

¹³² časopis Odborář, časopis pro funkcionáře ročník 1, číslo 13, Výrobní výbory ve světle kritiky, V. Koblíha, Praha, 24.12. 1948

¹³³ Tamtéž

¹³⁴ časopis Odborář, časopis pro funkcionáře ročník 1, číslo 14-15, Hlášení výrobních výborů, L. Dibelka, Praha, 24.12. 1948

¹³⁵ Tamtéž

v podstatě koncentrovaly- na širokou paletu témat a v podstatě na nic konkrétního-, což mělo za následek jejich neúčinnost a v důsledku toho, novelu stanov a organizačního řádu v roce 1949.

Dílenská rada měla být jakýmsi mezi článkem, mezi závodní radou a úsekovými divizními a pokyny od závodní rady měla zadávat do dílen, i oddělení závodu.

V opačném směru měla působit, jako jakési nárazníkové pásmo pro závodní radu, jelikož v pravomoci dílenské rady bylo předávání návrhů závodní radě, jako nejvyššímu orgánu na závod, skrze dílenskou valnou hromadu, která musela usnesení schvalovat. Teprve poté jej mohla dílenská rada předat dále.¹³⁶ Oba orgány odborového hnutí spolu při projednávání o důležitých programových bodech musely komunikovat. Předsedové dílenských rad, se též mohli zúčastňovat schůzí závodní rady a aktivně hlasovat. V opačném případě, tedy když členy závodní rady nebyli, měli hlas poradní.¹³⁷ Dílenské schůze musela dílenská rada svolávat nejmén jedenkrát měsíčně, naproti tomu schůze výboru dílenské rady se musely konat nejmén jednou týdně.¹³⁸

Dílenská rada stejně jako závodní rada, mohla v případě potřeby zřídit komise, jako poradní orgány. Počet členů dílenské rady se pohyboval podle potřeby: od tří-do dvaceti členů, přičemž jejich volba probíhala na dílenské valné hromadě, podle platných směrnic Ústřední odborové rady. Volby do dílenské rady limitoval počet zaměstnanců. Mohly probíhat v podnicích, kde účast při volbách dosahovala polovinu, ne méně než padesát zaměstnanců a ne více než pět set.¹³⁹ Toto rozptýlení bylo určeno na základě statistiky, kterou si odborové hnutí nechalo vypracovat. Případy, kdy měla dílenská rada na starosti méně než padesát zaměstnanců, byly výjimečné. Totéž platilo i o polovinu nad pět set zaměstnanců, kde tento stav potvrzoval spíše výjimku, než pravidlo.¹⁴⁰ Dílenská rada měla pro závodní radu získávat informace ohledně činnosti na závodě. Posléze je závodní rada měla rozpracovat a poslat vyššímu orgánům - pomocí dílenských rad, nebo svých komisí a dalších článků závodní

---

¹³⁶ Časopis Odborář, časopis pro funkcionáře ročník 2, číslo 45, 11.11.1949, Organizační řád, hlava II. Bod 10, str. 1421

¹³⁷ Tamtéž

¹³⁸ Tamtéž

¹³⁹ Odborář, časopis pro funkcionáře ročník III., číslo 2, K organizační výstavbě skupin a volbám do dílenských rad, Karel Kubín, 18.1. 1950, Praha

¹⁴⁰ Tamtéž

skupiny.¹⁴¹ Největší se pohyboval rozsah zaměstnanců na jednu dílenskou radu od 100-400 zaměstnanců.¹⁴² S tím souviselo i rozpracování celozávodního plánu závodní rady. Jakmile byl vypracován, závodní rada ho předávala dílenské radě, jež měla za úkol vypracovat z celozávodního plánu detailnější dílčí plán a ten předávat dál úsekovým dělníkům.¹⁴³ Závodní rada na základě získaných faktů mohla analyzovat situaci detailněji, než před novelizací.

Zatímco před úpravou organizačního řádu měla omezenější prostor a nástroje, jak zjistit podrobněji daný stav, tak po novelizaci se jí tyto nástroje nabízely v podobě orgánů závodní skupiny, a to skrze rozpracovaný systém řízení a kontroly. Otázkou ovšem byla reálná funkčnost celého systému po novelizaci v roce 1949. Na druhou stranu se objevovaly případy, kdy se dílenské rady netransformovaly do orgánů, které měly plnit úlohu zprostředkovatele, ale místo toho neplnily vůbec zadané úkoly, nebo byly ignorovány známými orgány závodní skupiny. Docházelo k případům, kdy z několika členů výboru byli aktivní jenom vedoucí funkcionáři, tedy předseda, místopředseda, čímž se například dílenská rada o dvaceti lenech stávala naprosto nefunkčním orgánem. Tentýž princip se mohl uplatnit u komisí dílenských rad, kdy stálé komise, jako sociální, či kulturní propagační neměly stálé agendy. Dílenská rada, ale vytvářela komise jednorázové a tím pádem ztrácela povědomí o dění na určitých úsecích podniku.¹⁴⁴ Totéž platilo o organizaci schůzí, které se leckdy konaly pod dohledem zástupců Okresní odborové rady, Krajské odborové rady, či Závodní rady, ovšem referáty, které jednotliví zástupci přednesli, se mnohdy týkaly výtu mezinárodních událostí, praktické otázky tam nebyly řešeny, což vyvolávalo u osazenstva podniku otázku o praktické funkci a využitelnosti dílenských rad v podnicích. Opět se objevuje otázka, jakým způsobem dokázaly nadřízené orgány vynutit funkčnost orgánů závodní skupiny. Odpovědnost sice podle organizačního řádu padala na vrub závodní radě, jako nejvyššímu orgánu, ovšem praktické prostředky, jak jednotlivé dílenské rady přinutit k aktivitě, byly takřka nulové. Nejdůležitějším nástrojem byly volby do dílenských rad. Pokud ale dílenská

---

¹⁴¹ asopis Odborář, asopis pro funkcionáře ročník 3, číslo 29, Důlba práce odborových orgánů, Jiřina Novotná, Praha, 21.7.1950

¹⁴² Tamtéž

¹⁴³ asopis Odborář, asopis pro funkcionáře ročník 3, číslo 17, úkoly a práce dílenských rad, Václav Nýdrle, 28.4.1950

¹⁴⁴ asopis Odborář, asopis pro funkcionáře ročník 3, číslo 49, Dílenské rady a úsekové dělníci oporou každé závodní skupiny, Ladislav Novotný, 8.12.1950, Praha

rada nefungovala a nepodařilo se navolit vhodné funkcionáře, bylo pro závodní radu velmi obtížné donutit konkrétní funkcionáře, k jakékoli činnosti.¹⁴⁵

3.3 Desítkoví dělníci

Posledním orgánem závodní skupiny, který zintenzivnil kontakt závodních rad s orgány skupiny, byly tzv. úsekoví dělníci, kteří komunikovali s dílenskou radou a byli nejnižším článkem závodní skupiny. Volba probíhala na valné hromadě závodní skupiny a to v podnicích nad sto zaměstnanců, přičemž jeden dělník zpravidla vycházel na tisíc zaměstnanců. K němu se také na stejné valné hromadě volili dva pomocníci a to - úsekový dělník pro sociální záležitosti a úsekový dělník pro bezpečnost práce. Schválení všech úsekových dělníků probíhalo aklamací všech přítomných ústředních zaměstnanců pracoviště.¹⁴⁶ Jejich činnost usměrňovala dílenská rada prostřednictvím svého předsedy, nebo jiného pověřeného člena dílenské rady.

Jeden z těchto funkcionářů je pravidelně informoval, instruoval a přijímal jejich návrhy a kontroloval výsledky jejich práce.¹⁴⁷ Stejně jako v případě dílenské rady fungoval tentýž princip, a tak úsekoví dělníci fungovali jako prostředníci, mezi zaměstnanci a dílenskou radou. V organizačních otázkách se jednalo o velmi důležitý článek mezi zaměstnanci a závodními orgány, především v tom smyslu, že povinností úsekového dělníka byl úzký kontakt a spolupráce ve výrobních otázkách, zejména odstranění nedostatků při plnění hospodářského plánu a následně jeho překročení, k čemuž úsekoví dělníci používali různé metody práce:

jako například socialistické soutěžení, údernické hnutí, zlepšovací návrhy, či podporu iniciativy zaměstnanců na závodech.¹⁴⁸

Funkce úsekových dělníků vznikla především v reakci na nefunkčnost jiného orgánu, který byl v roce 1949 zrušen z důvodu proklamované neefektivnosti. Jednalo se o tzv. dělnické sbory, které sice působily v různých podnicích, ovšem ze strany výborů závodních skupin, byly ignorovány tím způsobem, že jim nebyly svěřeny žádné úkoly závažnějšího druhu a působení na zaměstnance nebylo takové, jak v odborové orgány požadovaly.

---

¹⁴⁵ Tamtéž

¹⁴⁶ časopis Odborář, časopis pro funkcionáře ročník 2, číslo 45, 11.11.1949, Organizační řád, hlava II. Bod 11, str. 1421

¹⁴⁷ Tamtéž

¹⁴⁸ Tamtéž

Na základě toho se objevily změny v roce 1949, které vedly ke změně fungování systému závodní skupiny.¹⁴⁹ Příčinou rozdíl mezi dělníckými sbory a úsekovými dělníky nabyly tak zásadního charakteru, lze ilustrovat na několika praktických příkladech, které vedly k úpravě v roce 1949. V práci obou orgánů se nalézaly styčné body, jako například povinnost informovat ohledně záležitostí ve výrobních otázkách, socialistickém soutěžení, i údernickém hnutí. Tyto činnosti se nelíhly od pozdějších úkolů úsekových dělníků.

Problémy spojené s výrobním procesem členů dělnického sboru před úpravou z roku 1949. Toto bylo také téma na krátkých poradách členů své skupiny. Její velikost záležela na počtu zaměstnanců v závodě. V závodech nad padesát zaměstnanců členů dělnického sboru v průměru na starosti dvacet zaměstnanců, přičemž v tomto typu závodů měli být nejméně čtyři členové dělnického sboru.¹⁵⁰ Pomocí mohli úseková dělníci nevýhodu, jelikož tato funkce vznikala především v závodech, nad sto zaměstnanců a na starosti měli tisíc zaměstnanců. Rozdíl byl ale v tom, že úseková dělníka měli mezi sebou a závodní radou je třeba radu dílenskou, která se přímo koncentrovala na styk s úsekovými dělníky a poté takto sebrané informace předávala dále závodní radě. Rada je předávala výšším odborovým orgánům. Na závodech pod sto zaměstnanců se o ni starala dílenská rada. Malá efektivita byla důvodem pro vznik nového systému. Tento nový systém upravený v roce 1949 měl efektivněji zachytit případné problémy výrobního, i sociálního rázu snadněji, než systém před úpravou v listopadu 1949. Podstatnou věcí jejich výstavby byla i připravenost ke straně, jelikož vybraný dělník nemusel být členem komunistou, ale nezbytností byla loajalita k socialistickému zřízení a systému, což souviselo se strategií zapojování nekomunistů do práce odborů.¹⁵¹ V podstatě nábor zacílen na ty, kteří nechtěli být ve straně, ale chtěli se zapojit do organizačních úkolů na závodech. Skrze socialistické soutěžení, nebo údernické hnutí měli motivovat pracovníky své skupiny k vyšším pracovním výkonům.¹⁵²

Potíže s budováním celé struktury se projeví i v roce 1950, kdy se sice systém ustálil na nové struktuře, ale problém nastal v praxi, kdy se poměrně navýšil počet

¹⁴⁹ Odborář, časopis pro funkcionáře ročník 2, číslo 45, 11.11.1949, Josef Tmídmajer, Přizpůsobujeme se novým úkolům

¹⁵⁰ Odborář, časopis pro funkcionáře ročník 2, číslo 26, 1.7.1949, Proč potřebujeme více dělníků, J. Brůflek

¹⁵¹ Odborář, časopis pro funkcionáře ročník 2, číslo 29, Ustavujeme dělnícké sbory, J. Brůflek, 22.7.1949

¹⁵² Tamtéž

funkcionáři, kteří měli v celém systému působit.¹⁵³ Personální zajištění závodních skupin vypočetili například ve Třech Plzeňech, kde i se zřízením komisí byl jeden funkcionář na 8-10 zaměstnanců, přičemž sami funkcionáři měli problém s celkovým zajištěním nastalých změn a také si na daný stav vehementně stěžovali.

Hlavní kvůli nedostatku funkcionářů.¹⁵⁴

Jistou předzvěstí změn navrhovaných v roce 1949 přinesl končí rok 1948 kvůli kterému závodní rady ztrácely vliv na dělníky v odborovém hnutí a nakonec vedlo k rozsáhlým úpravám systému. Jednalo se o narozeniny Klementa Gotwalda. Kromě povinností a úkolů k narozeninám prezidenta, měly být zajištěny úkoly a povinnosti k této události. V Odboráři vyšel k této příležitosti lánek určený nikoliv Závodním radám, ale Závodním skupinám. Úkoly zadané Závodní skupině se týkaly především výrobních úkolů, jako například úspory materiálu, zavedení druhých a třetích směrn, nebo spolupráce s SM. Co je ovšem důležité, je samotná podřízenost závodní skupiny - nikoliv Okresní odborové rady, ale přímo Krajské odborové rady. Základní skupina podle směrnice měla na svých úkolech pracovat s vedením závodu a Výrobním výborem, ty jako orgány řídicí odborovou činnost zanikly přizmiřované úpravy v roce 1949. Závodní rady pozbyly na důležitosti po roce 1948 z hlediska pozice výkonného orgánu odborové organizace, nikoliv však z pozice zastupitelské, jako orgán všech zaměstnanců. Pozornost ze strany odborových orgánů se na nupínala i po roce 1948 - a to v četných zápisech KOR, která vnovala kontrole jejich fungování dostatečný prostor, především v záse voleb, které byly pro odborové orgány důležité, především z kádrového hlediska. Nebylo to ufl ale kvůli předúnorovému soupeření s ostatními stranami Národní fronty. Tentýž faktor lze pozorovat i v případě Závodních skupin, které se po roce 1948 staly opravdovou povodovou pákou odborového hnutí. Při volbách do závodních skupin na podzim roku 1948 byl brán záet především na mladé členy ROH. Nástupem mladé generace byl podmíněn další rozmach „Přítého plánu na budování socialismu v SRĎ v horizontu následujících let. Není proto divu, že kandidaturám mladých kádrů vnovalo ROH zvýšenou pozornost.“¹⁵⁵

---

¹⁵⁴ Odboráři, časopis pro funkcionáře ročník III., číslo 2, K organizaci výstavb skupin a volbám do dílenských rad, Karel Kubín, 18.1. 1950, Praha

¹⁵⁵ Odboráři, Do přiletky s novými Závodními skupinami ROH, Karel Velebil, Ročník 1948 číslo 10, str. 317

3.4 Systém –kolení Revolu ního odborového hnutí

Systém instruktáffe se vztahoval na všechny orgány a slofky V–odborového hnutí. Zahrnoval rozsáhlé oblasti, které by se daly shrnout do několika oblastí –p edev–ím hospodá ské, politické a organiza ní.¹⁵⁶ Instruktáffe slouffily p edev–ím k informování níffích organiza ních sloflek, p edev–ím Okresních odborových rad a k nim p idruflným orgán m. Téfl m l informovat níffí slofky závodních skupin, tedy .závodní radu, dílenskou radu a úsekové d v rníky. Agendu –kolení m la na starosti Krajská odborová rada, která se stala hlavním prost edníkem mezi nejvy–ími v–odborovými orgány a v–esvazovými orgány. M la být spojnicí mezi jífl zmín ěnými i vy–ími orgány ROH , níffími odborovými slofkami, jako byla Okresní odborová rada a na nenavázané závodní rady a dal–í slofky závodních skupin, jako byly dílenké rady, i úsekoví d v rníci. Instruktáfl fungovala jako komunika ní kanál, kterým protékaly informace, a fl ke kone ěným p íjemc m t chto informací, tedy d lník m. Krajská odborová rada m la rozhodující slovo a jako jediný orgán mohla rozhodovat o tématech instruktáffí na krajské a okresní úrovni, samoz ejm po konzultaci s vy–ími odborovými orgány. Odbory i obvodní výbory KS neustále –kolily své funkcioná e, tudífl se v n kterých p ípadech mohlo stát, fl zam stnanci pro–li r ěnými typy –kolení– kolikrát i na jedno téma –a to jak na úrovni odborové, tak na úrovni stranické. Tento problém se vyskytoval p edev–ím u akce rok stranického –kolení a u zmín ěných instruktáffí ROH, pop ípad ě na témata, které se stranickým orgán m zdály d leffité – nap íklad socialistického sout flení, nebo údernického hnutí. P edsednictvo Krajské odborové rady, konkrétní témata vhodná pro instruktáfl projednalo a poté je nechalo odhlasovat v usnesení, jeffl je konkrétn ě defilovalo po organiza ní a politické stránce. P edsednictvo krajské odborové rady poté kontrolovalo pln ní p íjatých úkol níffími slofkami Krajské odborové rady, na svých pravidelných sch zích. Bylo to na podklad plá n kampaní, které k t mto úkol m, nebo lépe ě eno témat m m lo vypracováno. Vedoucí tajemník Krajské odborové rady informoval krajské plénum Krajské odborové rady a poté instruoval ostatní vedoucí tajemníky, ohledn ě p íjatého usnesení. Mezi informovanými tajemníky byli: vedoucí tajemník národohospodá ské komise a vedoucí tajemník propaga ního odd lení sociáln ě politického, organiza n politického, p ípadn ě jiného odd lení d leffitého pro danou Krajskou odborovou

¹⁵⁶ Archiv MKOS, Krajská odborová rada, Praha, karta 6., inventární íslo 47 ,

radu.¹⁵⁷ Plnění usnesení předsednictva Krajské odborové rady kontrolovaly na společných poradách vedoucích oddělení s organizačním oddělením Krajské odborové rady. Vedoucí jednotlivých oddělení spolupracovali s organizačním sekretariátem na vypracování konkrétních kampaní, k jednotlivým tématům. Organizační oddělení pouze koordinovalo postup s vedoucími jednotlivých oddělení. Jinak tomu bylo u sekretariátu organizačního oddělení – jeho úkolem byla praktická kontrola zadaných instruktážních témat a to na svých pravidelných týdenních poradách. Vedoucí jednotlivých oddělení následně provedli instruktáž na svých sekretariátech, ohledně úkolů, které jim byly zadány od organizačního sekretariátu. Kontrolu plnění úkolů prováděla jednotlivá oddělení sekretariátů sama, a to na svých pravidelných schůzích. Samotnou instruktáž prováděli instruktoři jednotlivých oddělení na krajských výborech svazu a Okresních odborových radách, podle plánu Krajské odborové rady, která byla souasně garantem celého kolektivu. Záleželo tedy na konkrétních potřebách jednotlivých krajských výborů, svazu a Okresních odborových radách. Zodpovědným orgánem za instruktážní složky byl jako v předložených případech organizační sekretariát Krajské odborové rady. Samotné kolektivy prováděly příslušníci tzv. referentských sborů, kteří měli za úkol instruktáž těchto orgánů. Povolení dostávali od příslušných oddělení Krajské odborové rady, je-li byla zodpovědná za konkrétní oblasti kolektivu. Vedoucí tajemníci krajských výborů svazu a Okresních odborových rad, prováděli instruktáž na schůzích svých volených orgánů. Po skončení instruktáže volených orgánů přecházela instruktáž do další fáze, konkrétně k prokolektivnímu vedení svých referentských sborů. Při následné kontrole měli instruktoři spolupracovat s organizačním oddělením Krajské odborové rady. Sbor instruktorů provedl instruktáž volených instruktorů okresních výborů svazu za dozoru krajského výboru svazu. Kontrolní funkci v tomto případě přebíral krajský výbor svazu, nikoliv s okresním výborem svazu, ale s Okresní odborovou radou. Tento bod měl být jakýmsi přehledem, při spolupráci mezi svazy jednotlivých odvětví a v-eodborovými orgány ROH. Okresní výbory svazu uspořádaly ve spolupráci s funkcionáři závodních rad, buď pravidelné aktivity,¹⁵⁸ nebo výborové schůzky závodní

---

¹⁵⁷ Tamtéž

¹⁵⁸ Aktiv- jednalo se o setkání a její funkcionáři a vrcholných představitelů odvětví ku příležitosti projednání určitého tématu. V tomto případě aktiv odborových funkcionářů. V 50 letech probíhaly i další aktivity jako například aktiv filmových tvůrčích pracovníků, kulturních osvětových, kolektivních a tiskových pracovníků KS, o

rady, na kterých se tito funkcionáři –kolili. Okresní odborová rada měla též za úkol provést: –kolení v těchto podnicích, kde nebyl zřízen Okresní výbor svazu, tudíž podle pokynů se toto –kolení uskutečnilo na v–odborovém aktivu podniku, za účasti v–ech funkcionářů. V tomto případě dochází k výjimce, jelikož kontrolu má na starosti Okresní odborová rada, je-li mohla mít v této situaci závodních organizací, než krajský výbor svazu, který se orientoval na jednotlivé obory, než na celozávodní organizace podniků. Kontrolní mechanismus měl na starost krajský výbor svazu ve spolupráci s Okresní odborovou radou. Smyslem celé spolupráce mezi oběma orgány neměl být jen kontrolní, ale v případě nefunkčnosti jednoho z orgánů měl ROH vřady k dispozici jeden ze jmenovaných orgánů, který v případě nefunkčnosti mohl zkontaktovat vyřídil složky a sjednat nápravu. Ideová stránka věci se nabízela také. V případě selhání měl ROH pojistku. Samozřejmě byla účast komunistů na důležitých funkcích, tedy na pozicích předsedů, místopředsedů a vedoucích tajemníků jednotlivých oddělení Okresní odborové rady. Tito v případě nesrovnalostí mohli z titulu své funkce celý proces výběru témat k instruktářům, buď přehodnotit, případně zcela zastavit. K zajištění bezproblémového předání informací přinstruktářům ROH měli jednotliví krajské referenti vykolit referenty na okresní úrovni. Byli vybráni speciálně tyto oblasti- mzdový, výrobní, ochrany bezpečnosti práce, kulturní propagační, národního pojištění a zásobovací. Připohledu na náplň práce referentů je zde patrné, že náplň práce jednotlivých referentů se shodovala s příslušnými komisemi, jako na krajské, tak i okresní úrovni. Opět se zde objevuje snaha strany o zabezpečení –kolení na více úrovních, nejen na okresní a krajské, ale i na v–odborové a svazové úrovni. V tomto případě, tedy při –kolení referent postupuje krajský výbor svazu a Okresní odborová rada při kontrole ve vzájemné spolupráci. Po pro–kolení referent krajského a okresního výboru svazu následovalo pro–kolení instruktorů závodních rad, tedy předsedů komisí. V tomto případě se mechanismus kontroly lišil, jelikož se na –kolení podílely jak Krajské, tak i okresní v–esvazové a v–odborové orgány. Kontrola –kolení spadala přímě předsednictvím těchto orgánů, tedy krajskému výboru svazu a Okresní odborové radě. Následně závodní rada zadala úkol předsedům dílenských rad. Kontrola těchto úkonů náležela do pravomoci instruktorů těchto orgánů a to- krajského výboru svazu, Okresní odborové rady, a okresního výboru svazu. Poté se postupovalo

po standartní linii závodní skupiny. Dílenská rada p edala pořádek vedoucímu úsekových d v rník , který celou v c p edal ur eným úsekovým d v rník m, kte í byli zodpov dní za jednotlivá odd lení v podniku. Zatímco dílenská rada kontrolovala široký okruh orgán , tak vedoucího úsekových d v rník nekontrolovala, jak by se podle organiza ní struktury dalo očekávat dílenská rada, ale p ímo výbor závodní rady. Jednotlivé úsekové d v rníky kontroloval jejich nad ízený- vedoucí úsekový d v rník. V systému ízení, tak do-lo k obejití jednoho lánku ízení, který nem l být podle stanov a organiza ního ádu obejit. D lefitost instruktáfních sezení musel být pro Krajskou odborovou radu natolik klí ový, že kv li tomu neváhala naru-it princip fungování závodní skupiny na závod a riskovat tím možné potencionální dysfunkce celého systému do budoucna, v tom smyslu, že se precedenc s vynecháním jedné složky ízení v systému závodní skupiny opakoval a naru-it tak jeho funk nost. V-odborové kolení neprobíhalo pouze p es systém kolení, ale i skrze celostátní tisk, p edevším Rudé právo, nebo odborá skou literaturu, jako byl odborá ský asopis Odborá , nebo docházelo k prolínání se stranickými asopisy, jako byl asopis Funkcioná .

3.5 Struktura Komunistické strany eskoslovenska

Komunistická strana nabyla rozhodující moc v eskoslovensku po únoru 1948. Tento mocenský p evrat vyvolal pot ebu zm ny fungování strany. Od posledního VIII. sjezdu uplynuly bezmála dva roky a strana pot ebovala ud lat nutné zm ny, jelikofl počet lenstva dosáhl 500tis. len po roce 1945, v b eznu 1946 p ekro il 1 milion, v listopadu 1947 to bylo 1 281 138 len¹⁵⁹ a tento počet neustále nar stal. Komunisté, jako v d í síla v republice museli po únoru 1948 p ehodnotit svoji dosavadní politiku p íjímání len a p izp sobit ji stále vzr stajícímu po tu len řadatel o lenství ve stran a straník m, kte í jifl v KS p sobili a to bez ohledu na jejich pasivitu, i aktivitu. Rozhodnutí svolat IX. sjezd KS padlo na plenární sch zi úst edního výboru KS 17. a 18. listopadu 1948. Na programu jednání IX. sjezdu bylo n kolik pro stranu velmi d lefitých bod , p í emfl mezi nejd lefit j-í pat ilo projednání nového p íletého plánu, vyhlá-ení nových budovatelských a organiza ních bod , plán marxisticko-leninské výchovy lenstva a zm ny v organiza ním

¹⁵⁹ J. Rupnik, D jiny KS , s. 204 , Praha 2001

ádu strany.¹⁶⁰

Sjezd probíhal ve dnech 25.-29. května 1949 v Průmyslovém paláci v Praze.

Důležitým mezníkem je tento sjezd především z důvodu úprav, již zmíněného organizačního ádu, který přinesl mnoho nových prvků do organizace strany - a to zejména na okresní úrovni strany a do základních organizací KSČ.

Druhým důležitým impulzem pro úpravu stanov byl proces s protistátním centrem - s Rudolfem Slánským, po jehož skončení ústřední výbor strany rozhodl o svolání celostátní konference na 16. a 17. prosince 1952 do Prahy.

Reakce na proces s protistátním centrem vůči Slánským se objevovaly v různých tehdejších periodikách, ponejvíce v Rudém právu, ale i v periodikách například od tvůrců, jako: například články ve funkcionářském časopisu Funkcionář, nebo články v Rudém právu z kterého byla plánovaná změna stanov líčená jako oheň plamen, který vysvobodí celou komunistickou stranu od všech problémů z minulosti, především od padlých funkcionářů strany zúčastněných v procesu s Rudolfem Slánským, přivede do strany nové členy a zavede nové formy socialistické práce do výroby.¹⁶¹ Tisk se také zaměřoval na zvýšení morálky každého pracujícího, jako součást oheňného procesu, který má každému členovi strany pomoci v plnění pětiletého plánu a v případě obtíží utužit socialistickou morálku pracujících.¹⁶² Celkově souvisely změny ve straně s atmosférou, kterou vyvolala kauza Slánský a pro reflexi se stalo nutností takzvaně očištění i organizačního ádu, který na IX. sjezdu představovala Marie Těmrová, která byla v pozdějším procesu s krajskými tajemníky odsouzena k několikaletému trestu v zemi.

3.6 Nové orgány a funkce v organizačním ádu

Změna, jež nastala po IX. sjezdu se, projevila v několika aspektech organizačního ádu strany. Jednalo se zejména o zavedení statusu kandidáta, ztrátu členství, i omezení počtu členů okresních a krajských výborů, a také o komisi stranické kontroly a celostátní konferenci.¹⁶³ Úpravy provedené na tomto sjezdu měly svoji vnitřní logiku, především v aspektu postupného zvyšování členské základny strany, což kladlo

---

¹⁶⁰ Protokol IX. řádného sjezdu sjezdu komunistické strany Československa, V Praze 25.-29. května 1949, vydal Ústřední výbor komunistické strany Československa

¹⁶¹ Rudé právo z 3.12. 1950, s.3

¹⁶² Rudé právo z 4.12.1952, s. 3

¹⁶³ Marie Těmrová, Budeme upevňovat naší drahou stranu, s.493 Protokol IX. řádného sjezdu Komunistické strany Československa, V Praze dne 25-29.5. 1949, Vydal ústřední výbor KSČ, Praha 1949

v t-í nároky na:zatížení organiza ního aparátu strany a také zvý-ený tlak na funkcioná e strany, kte í se museli více neřkdy p edtím, vyrovnávat s nar stajícím zájmem kandidát o lenství. Od roku 1948 se spustil systém stranických prov rek, které do jisté míry redukovaly po ty straník . P íjaté zm ny na IX. sjezdu KS zapadaly do p edstav Úst edního výboru, jako logického kroku zaji-t ní kontroly, nad stranickou základnou a vytvo ení strany nového typu, podle marx-leninského vzoru,¹⁶⁴ což vyřadovale -zvý-ený tlak na fungování disciplina ních a kontrolních mechanism ve stran . P íp íjímání nových len byla zavedena tzv. ekatelská lh ta pro kandidáty do strany, konkrétn pro d lníky byla stanovena na 1 rok a pro ostatní na roky .¹⁶⁵

Ztrátou lenství nebo vylou ením mohli být postířeni -jak kandidáti na lenství, tak jifl p íjatí lenové strany. U obou skupin z stala zachována t ím sí ní lh ta, tedy jak u len strany, tak i kandidát , kte í se provinili proti organiza nímu ádu tím, fle neřplnili své stranické povinnosti, konkrétn se jednalo o placení lenských p ísp vk a poru-ení základních stranických povinností.¹⁶⁶ V praxi to znamenalo, fle v p ípad neřpln ní povinností lena strany mohla základní organizace p íkro it k dal-ím opat ením, tedy ztrát lenství pop ípad vylou ení a to po uplynutí zmín né t ím sí ní lh ty .V praxi to znamenalo, fle kandidát, nebo len strany, mohl být vylou en ze strany, pokud v této lh t p es r zná napomenutí a výstrahy neřplnil své stranické povinnosti. Status kandidáta byl p evzat ze sov tského vzoru.¹⁶⁷ Snaha o p íjímání len - nap íklad vzorných úderník , m lo být p íkladem ostatním, jifl p íjatým straník m, k v t-í aktivit - nap íklad se zapojit do údernického hnutí, í dal-ích hnutí na pracovi-tích. Vylou ení se pouřřívale p í závařln j-ích poru-eních vnitrostranické kázn . Vý et stranických povinností mohl kařdý len strany najít nap íklad ve své stranické legitimaci.¹⁶⁸

Vylou ení ze strany bylo bráno jako nejvy-í stranický trest a vyuřříváno v závařlných stranických záleřřitostech.¹⁶⁹ O vylou ení m la rozhodnout základní organizace a

---

¹⁶⁴ Tamtéřř

¹⁶⁵ Protokol IX. ádného sjezdu Komunistické strany eskoslovenska, Organiza ní ád hlava III.p íjímání len strany, odstavec 7, st.516, V praze dne 25-29.5. 1949, Vydal úst ední výbor KS , Praha 1949

¹⁶⁶ Protokol IX. ádného sjezdu Komunistické strany eskoslovenska, Organiza ní ád hlava IV. Ztráta lenství a vylou ení ze strany , odstavec 11, str.518 V praze dne 25-29.5. 1949, Vydal úst ední výbor KS , Praha 1949

¹⁶⁷ Ka-ka Václav, Neukázn ní a neangaflování : discipline len Komunistické strany eskoslovenska v letech 1948-1952, Organiza ní ád a stanovy, str. 67, ÚSTR, Praha 2014

¹⁶⁸ Tamtéřř

¹⁶⁹ Protokol IX. ádného sjezdu Komunistické strany eskoslovenska, Organiza ní ád hlava IV. Ztráta lenství a vylou ení ze strany , odstavec 12, str.519 V praze dne 25-29.5. 1949, Vydal úst ední výbor KS , Praha 1949,

pouze v závažných případech mohl o vyloučení rozhodnout krajský, nebo ústřední výbor, který posléze rozhodnutí sdělil základní organizaci.¹⁷⁰ Možnost odvolání se k vyšším stranickým orgánům bylo novinkou, oproti stanovám z roku 1946.¹⁷¹

Jedna z podmínek limitující zastávání stranických funkcí, které nově zavedl organizační řád, byly lhůty, které omezovaly výkon stranických funkcí.

Konkrétně se jednalo o výkon funkcí napří stranickou hierarchií. Ším vyšší pozici v rámci nomenklatury stranického vedení mohl člen strany zastávat, tím delší muselo být jeho členství ve straně, a to i v pozici prvním straníka.¹⁷²

Předseda základní organizace, nebo člen okresního výboru musel být členem strany, alespoň rok, člen krajského výboru nejmén dva a předseda a tajemník krajského výboru tři a nakonec člen Ústředního výboru nejmén čtyři roky.¹⁷³

S tímto omezením se pojilo i zkrácení postupu funkcionářů v okresních i krajských výborech a přenesení části rozhodnutí na komise příslušející k určitému výboru, například jejich sekretariáty.¹⁷⁴

Menší počet členů výborů mohl vést ke zvýšení zodpovědnosti funkcionářů za své rozhodnutí.¹⁷⁵ V praxi ovšem v nich kterých případech mohlo omezení členů vést k většímu zatížení a přehlacení funkcionářů, což bylo v některých případech vliv i na jejich stranickou práci, což bych chtěl ukázat na konkrétních případech v dalších kapitolách. Apelačnickou základnu se projevoval též v ideologických pojmech, především demokratickém centralismu¹⁷⁶, který ve spojení s vnitrostranickou demokracií, mohl zajistit lepší plnění stranických povinností a usnesení IX. sjezdu.¹⁷⁷

Pojem demokratického centralismu se ovšem neomezoval pouze a jen na posloupnost vyšších stranických orgánů. Kromě toho to znamenalo volitelnost všech vedoucích

---

¹⁷⁰ Tamtéž

¹⁷¹ Kaňka Václav, Neukáznost a neangaflování : disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948-1952, Organizační řád a stanovy, str. 67, ÚSTR, Praha 2014

¹⁷² Marie Těrmová, Budeme upevňovat naší drahou stranu, s.497 Protokol IX. řádného sjezdu Komunistické strany Československa, V Praze dne 25-29.5. 1949, Vydal ústřední výbor KSČ, Praha 1949

¹⁷³ Tamtéž

¹⁷⁴ Tamtéž

¹⁷⁵ Tamtéž

¹⁷⁶ Pojem demokratického socialismu byl definován jako podřízení se rozhodnutí vyšším stranickým orgánům, in Kaňka Václav, Neukáznost a neangaflování : disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948-1952, Organizační řád a stanovy, str. 67, ÚSTR, Praha 2014, nebo v odborném pojetí in Slovník nejpoužívanějších termínů z historie a činnosti odborů, PhDr. Miroslav Krieger CSc, Zdena Tuhá, Ústřední komita ROH A. Zápatockého, Praha 1989

¹⁷⁷ Marie Těrmová, Budeme upevňovat naší drahou stranu, s.500-501 Protokol IX. řádného sjezdu Komunistické strany Československa, V Praze dne 25-29.5. 1949, Vydal ústřední výbor KSČ, Praha 1949,

orgán , od zdola nahoru, tedy, že každá organizace měla právo po pe livém kádrovém výběru kandidát zvolit do ela svých volených orgán kandidáty, které považovala za nejlepší. Pravidelné podávání zpráv stranických orgán svým organizacím a zejména j-í káze ve stran , pod izování se men-iny v t-in , byl na r zných úrovních stranické nomenklatury velmi důležitý bod, spolu s posledním jifl zmín ěným bodem, pod izování se rozhodnutím vy-ích stranických orgán .¹⁷⁸ S touto otázkou souvisel i pojem vnitrostranické demokracie¹⁷⁹ , která se pojmov shodovala s demokratickým centralismem a to p edev-ím ve volebním principu voleb zdola nahoru a pod izování se men-iny v t-in . Naopak se li-ila v pojmání kritiky i sebekritiky, kterou definovala jako integrální sou ást vnitrostranické demokracie a p idávala bod e-ení místním problém m, na úrovni pro ni p íslu-nou. Nap íklad místní organizace a ufl závodní v závodech, nebo místní na pracovi-tích, si m ly své problémy e-ít samy. Samoz ejm vzájemná interakce s vy-ími stranickými orgány byla v komunikaci mezi nífl-ími a vy-ími sloflkami vfldy p ítomná. Konkrétn ě to lze prokázat i v otázce voleb do stranických výbor , na r zných úrovních. Stranický orgán doporu il kandidáty ke zvolení, ale na samotném orgánu bylo, aby p esv d il stranickou organizaci o správnosti svého rozhodnutí.¹⁸⁰ V tomto p ípad ě platilo to pravidlo, že se každý ze straník mohl vyjád ět, ale správnou prací výboru stranické organizace se m lo zamezit jejich nezvolení. Pod pojmem správná práce si lze p edstavit soubor mechanism ů fungování, které m l každý výbor strany, a ufl na jakékoli úrovni k dispozici, jako nap íklad ěnské sch ůze, konference, í r zné stranické aktivity, nebo nov zavedené desítkové d v rníky, instruktorský, nebo referentský sbor, pop ípad ě dal-í masové organizace, které mohl ten který výbor, a ufl na krajské, okresní, i místní úrovni ovlivnit. Otázkou ov-em z stává do jaké míry byla proklamovaná nezávislost v e-ení svých místních problém ů reálná. Zpochyb ování práva vy-ích orgán ovliv ovat rozhodnutí nífl-ích orgán bylo v rozporu s postupy které KS oficiáln ě hlásala -tedy marx-leninskými principem stranického centralismu.¹⁸¹ Konkrétn ě s orgány strany, tedy

178 Funkcioná , asopis pro funkcioná e KS , K n kterým otázkám demokratického centralismu, bohufl el jméno autora nebylo u lánku uvedeno, V Praze 20.12. 1951,

¹⁷⁹ Protokol IX. řadného sjezdu Komunistické strany ěskoslovenska, Organiza ní řád hlava VI..

Vnitrostranická demokracie a výstavba strany , odstavec 15, str.520 V prahe dne 25-29.5. 1949, Vydal ůst ední výbor KS , Praha 1949,

¹⁸⁰ Tamtéfl

¹⁸¹ Tamtéfl

sjezdem jako nejvyšším orgánem strany, ústředním výborem a celostátní konferencí strany.¹⁸² V případě porušení jednoho z principů například nefunkčnosti ústředního výboru, by podle autora slávu stran hrozila ztráta statusu, tedy strany marx-leninského typu.¹⁸³ Ideologické ukotvení v těchto oborech pomohlo KS odvrátit jakoukoli kritiku, ať už jednotlivců, i celých stranických buněk vech úrovni, bylo jedno jestli na místní, okresní, i krajské. S tím souvisel pojem demokracie jako takové, která neměla být prostorem pro diskuzi, nebo svobodné rozhodování, ale prostorem pro aktivismus mas – nikoliv podle stalinské definice – prostorem pro svobodnou diskuzi jedinců.¹⁸⁴ V praxi to mohlo znamenat angažovanost leninských mas v hospodářských a politických otázkách, tedy ve výrobním procesu. Zjednodušením bylo se dalo říci, že strana podle této definice řídila, nejen delegovala přijatá rozhodnutí. Tyto rozhodnutí nezávisely na libovůli volených orgánů ať už na krajské, okresní, i místní organizaci, popřípadě závodní organizaci. Všechny tyto orgány měly fungovat, jen jako prostředníci, mezi vyššími stranickými orgány a leninskou masou.

Centralismus jako takový, znamenal v praxi podle stalinských definic bezpodmínečnou poslušnost, což by zapadalo do totalitářského diskurzu výkladu¹⁸⁵. Otázkou ovšem je, jestli strana měla dostatečnou sílu a chuť, takto nastíněný diskurz beze zbytku naplnit a to na všech úrovních řízení, tedy na krajské, místní, i závodní.

Nový organizační řád strany vytvořil také v praktické rovině nové orgány, popřípadě byly oficiálně do tohoto řádu zavedeny. V konkrétních jednotlivých ustanoveních to byla například funkce desítkových důvůdčů, instruktorského, nebo referentského sboru. Jedním z nových orgánů pro poručování stranické disciplíny ve straně byla komise stranické kontroly. Tam měla na starosti kázeňské prohledávky, případy korupce, i poručování vnitrosranické demokracie.

Měla také právo navrhnout tresty uvedené v organizačním řádu. Tresty předkládala komise ústřednímu výboru, popřípadě sekretariátu ústředního výboru KS, které o

---

¹⁸² Tamtéž

¹⁸³ D jiný VKS(b), vys. 3 str. 48, český ó tato citace se objevuje ve stejném čísle z kterého pocházejí citace předchozí in Funkcionář, časopis pro funkcionáře KS, K n kterým otázkám demokratického centralismu, bohužel jméno autora nebylo u slávu uvedeno, V Praze 20.12. 1951,

¹⁸⁴ Tamtéž

¹⁸⁵ Hannah Arendtová, Povod totalitarismu, I-III, Praha 2013

p ípadných trestech rozhodovaly.¹⁸⁶

3.7 Organiza ní ád z IX. sjezdu KS - struktura KS

Sjezd Komunistické strany eskoslovenska

Nejvyším stranickým orgánem podle organiza níh stanov byl stranický sjezd, který mohl být svolán bu - Úst edním výborem strany, nebo na fládost, více jak t etiny základních organizací. Oznámení o svolání sjezdu musel úst ední výbor strany doru it základním organizacím, nejmén osm týdn p ed jeho konáním a to spolu s programem sjezdu a klí em pro volbu delegát na sjezd.¹⁸⁷ Úst ední výbor ur il termíny pro lenské sch ze, které volily delegáty na krajské konference. Samotní delegáti na sjezd se volili na krajských konferencích strany, nikoliv na okresních konferencích, které vysílali delegáty na zmín é konference krajské. Tam docházelo k volb na sjezd strany.¹⁸⁸ Úst ední výbor strany, téfl stanovil, kte í delegáti mohli disponovat hlasem poradním. P íp íprav sjezdu m li lenové a kandidáti mořnost vyjád it se v rozprav k návrh m úst edního výboru pro sjezd strany, na lenských sch zích základních organizací strany, nebo na okresních a krajských konferencích.

¹⁸⁹ Vřlady záleželo na jakém stupni rozhodování se konkrétní len strany nacházel. Do pravomoci sjezdu, jako nejvyšho orgánu, pat ilo schvalování zprávy úst edního výboru a schválení zprávy revizní a kontrolní komise, nastavení politiky do budoucna, zm ny v organiza níh ádu. Mezi d leřité pravomoci lze zahrnout volbu úst edního výboru, p edsedy a úst edního tajemníka, leny i náhradníky úst edního výboru a leny kontrolní komise.¹⁹⁰ Rozhodnutí sjezdu bylo závazné pro v-echny stranické organizace. Sjezd byl svolán jednou za ty i roky, cofl bylo poru-eno hned v roce 1953, kdy se sjezd nekonal a byl posunut afl na rok 1954.

3.8 Úst ední výbor Komunistické strany eskoslovenska

Po zvolení úst edního výboru úst ední výbor navolil p edsednictvo a sekretariát úst edního výboru. Úst ední výbor strany byl také nejvyší orgán strany mezi sjezdy

---

¹⁸⁶ Protokol IX. ádného sjezdu Komunistické strany eskoslovenska, Organiza ní ád hlava XIII., Ztráta lenství a vylou ení ze strany , odstavec 59, str.534 V praze dne 25-29.5. 1949, Vydal úst ední výbor KS , Praha 1949

¹⁸⁷ Protokol IX. ádného sjezdu Komunistické strany eskoslovenska, Organiza ní ád hlava XI.,Sjezd strany , odstavec 52, str.534 V praze dne 25-29.5. 1949, Vydal úst ední výbor KS , Praha 1949

¹⁸⁸ Tamtéfl

¹⁸⁹ Tamtéfl

¹⁹⁰ Protokol IX. ádného sjezdu Komunistické strany eskoslovenska, Organiza ní ád hlava XI.,Sjezd strany , odstavec 54, str.534-5 V praze dne 25-29.5. 1949, Vydal úst ední výbor KS , Praha 1949

strany. ÚV řídil veřejnou činnost strany, navrhoval představitelů strany, do vlády, řídil práci komunistů v mimostranických orgánech a institucích, schvaloval členy strany do sboru poverenikov a Slovenské národní rady a to na návrh Komunistické strany Slovenska. Jmenoval šéfredaktora Rudého práva. ÚV KS také volil komisi stranické kontroly a mohl vyloučit člena ÚV, nebo mu udělit trest a to na návrh kontrolní komise. Rozhodnutí o trestu ovšem náleželo Ústřednímu výboru. Zřizoval též pracovní oddělení sekretariátu a jeho odbory. Určoval jejich využití v ústředí. Mohl zřizovat zvláštní politická oddělení, která řídila stranickou práci na určitých hospodářských úsecích hospodářské výstavby, které potřebovaly zvláštní dohled, nad svojí činností a po splnění zadaných úkolů mohl ÚV tyto oddělení zrušit. Vyloučení členů strany a rozpouštění základních organizací strany byla druhá neméně důležitá skupina pravomocí. Zejména pro lokální úroveň strany bylo vyloučení členů a to v případě, že nebyly ve shodě se zásadami strany, nebo organizačním řádem. Dále vydával legitimace strany a určoval výškové úrovně pro chod krajských i okresních organizací a na nich navázaných podřízených a masových organizací, lze zařadit jmenování krajských tajemníků strany, kteří určovali další politickou linii na lokální úrovni. Jmenoval dále šéfredaktory časopisů vydávaných ústředním výborem a povoloval vydávání dalších stranických časopisů.¹⁹¹

3.9 Komise stranické kontroly a Celostátní konference strany

Kromě kontroly stranické disciplíny, se zabývala neplněním usnesení ústředního výboru a vnitrostranické demokracie. Řešila případy porušení disciplíny a organizačního řádu. Sama také nerozhodovala o výšce trestu, ale předkládala ÚV projednání a určení případných trestů.

Celostátní konference strany mohla být svolána pouze ústředním výborem a sloužila především k projednávání nově vzniklých politických témat. Také měla právo odvolávat a doplňovat členy ústředního výboru, ale ne víc, než jednu pětinu členů ÚV.

¹⁹² V dalších bodech organizačního řádu se celostátní konference KS shoduje se Sjezdem KS, jako v bodech delegátství ústřední konference, i když se v jejich

---

¹⁹¹ Protokol IX. řádného sjezdu Komunistické strany Československa, Organizační řád hlava XI., Sjezd strany, odstavec 54, str.535 V Praze dne 25-29.5. 1949, Vydal ústřední výbor KS, Praha 1949

¹⁹² Protokol IX. řádného sjezdu Komunistické strany Československa, Organizační řád hlava XIV., Celostátní konference, odstavec 61, str.536 V Praze dne 25-29.5. 1949, Vydal ústřední výbor KS, Praha 1949

volb . Podstatným rozdílem bylo usnesení celostátní konference, které musel posvítit ÚV KS -krom změn v personálním složení ÚV KS .¹⁹³ Celostátní konference byla pro ÚV v celkovém důsledku daleko lepším řešením, než stranický sjezd. Usnesení z celostátní konference musel schválit ÚV na rozdíl od sjezdu, kde nejvyšší autoritou pro schválení usnesení byli delegáti. Schvalování usnesení ovšem na obou stranických akcích probíhalo stejně a to aklamací většinou, bez živé diskuze, které z marx-leninského pojetí nebyly v této fázi schvalování potřeba.

. Na obou těchto stranických akcích KS sice proklamovala jednotu strany, rozhodnutí o usnesení mohla přeci jen lépe upravovat, což ovšem nemělo nic na tom, že usnesení sjezdu, stejně tak konference, byla předjednaná na okresních a krajských konferencích. Jakékoli obstrukce menšiny bylo bráno jako porušení stranického centralismu a vnitrostranické demokracie a porušení principu marx-leninské strany a členové těchto skupin mohli být podle organizačního řádu postaveni kázeňskými tresty, které v nich byly obsaženy.

4.0 Revizní komise, Krajský výbor KS , Krajská konference KS

Byla volena výlučně na sjezdu strany a měla za úkol kontrolu stranických podniků. Postránci hospodářsko-finanční mohla kontrolovat všechny organizace strany. Předseda revizní komise se mohl zúčastnit jednání Ústředního výboru KS s hlasem poradním. Revizní komise fungovaly i na krajské a okresní úrovni a měly obdobná práva a kompetence, jako revizní komise volená sjezdem strany.¹⁹⁴

Nejvyšším orgánem krajského výboru KS byla krajská konference ve které byly zastoupeny všechny okresní organizace kraje. Povinnost svolat krajskou konferenci měl výbor kraje-nejmén jednou za dva roky. U mimořádné konference byl zachován princip, že ji mohl za mimořádných okolností svolat krajský výbor, nebo o ni musela požádat nejmén jedna třetina základních organizací. Oznámení o ní musely okresní organizace obdržet nejmén čtyři týdny předem. Klíčem pro volbu delegátů byl ÚV KS . Konference schvalovala zprávu krajského výboru i revizní komise a projednávala úkoly kraje pro další období. Usnesení krajské konference byla platná pro všechny organizace kraje.¹⁹⁵ Krajská organizace volila předsedu, 33-44 členů krajského výboru a 3-5 členů revizní komise.¹⁹⁶

---

¹⁹³ Tamtéž

¹⁹⁴ Protokol IX. řádného sjezdu Komunistické strany Československa, Organizační řád hlava XV.. Revizní komise , odstavec 64 , str.536 V Praze dne 25-29.5. 1949, Vydal ústřední výbor KS , Praha 1949

¹⁹⁵ Tamtéž

4.1 Krajský výbor KS

Byl nejvyšším orgánem na krajské úrovni, mezi krajskými konferencemi. Okresní organizace tvořily integrální součást Krajského výboru. Nejvyšším orgánem KV byla krajská konference, kterou krajský výbor měl za povinnost svolávat nejméně jednou za dva roky.¹⁹⁷ Při svolání mimořádné krajské konference platila stejná pravidla, jako při svolávání mimořádného sjezdu. Na krajské konferenci se volil i nový krajský výbor. Po zvolení výboru se pohyboval mezi 33-44 členy podle potřeby, také zahrnovala 3-5 členů revizní komisi. Krajský tajemník byl potvrzován přímo na krajské konferenci strany. Kromě řízení kraje měl krajský výbor vykonávat i další funkce důležité pro komunikaci mezi nižšími a vyššími orgány. Organizoval politicko-ideovou výchovu v celém kraji a do jeho pravomocí patřilo zřízení krajských politických škol. Navrhoval okresním konferencím tajemníky. Těm navrhoval šéfredaktora krajského časopisu a po dohodě s ÚV i představitel strany do krajského národního výboru. Jako řídicí orgán měl na starosti činnost komunistů v mimostranických masových organizacích, jako byl Československý svaz mládeže, Rada žen, Svazu Československo-Sovetského přátelství a mnoha dalších. Schůzky krajského výboru probíhaly nejméně jednou měsíčně a členové KV se jimi mohli zúčastnit i předsedou revizní komise a náhradníci s poradním hlasem. Na své ustavující schůzi si KV zvolil své předsednictvo o 9-12 členech. Předsednictvo krajského výboru bylo ve složení: předsednictvo vedoucí tajemník a jeden až dva zástupci. Zbytek předsednictva krajského výboru se skládal z navolených členů pléna krajského výboru. Předsednictvo krajského výboru se scházelo jednou týdně a řídilo krajský sekretariát, mohlo také zřídit pracovní komise, těm mohlo svolávat pracovní konference a porady.

4.2 Okresní organizace KS -Okresní výbor KS

Okresní výbor řídil činnost všech základních organizací na okrese. Ústřední výbor mohl postavit na rovinech, které závodní organizace zvláštního významu, jednalo se zejména o velké průmyslové podniky, stejně tak v organizacích velkých měst.

---

¹⁹⁶ Tamtéž

¹⁹⁷ Protokol IX. řádného sjezdu Komunistické strany Československa, Organizační řád hlava IX.. Krajská organizace, odstavec 40, str.528. V Praze dne 25-29.5. 1949, Vydal ústřední výbor KS, Praha 1949

Nejvyšším orgánem okresu byla okresní konference, kterou OV svolává jednou za rok. Mimořádná konference mohla být svolána po dohodě s krajským výborem a po schválení ústředním výborem strany.¹⁹⁸ Také mohla být svolána na žádost alespoň některých základních organizací. Doba a místo konání mohlo být oznámeno základním organizacím, po domluvě s krajským výborem. Volba delegátů probíhala podle klávesy stanoveného krajským a ústředním výborem strany. Okresní výbor se skládal z 20 členů, kteří byli zvoleni na okresní konferenci strany. Přímě na okresní konferenci byl zvolen předseda OV a těžil se na ní potvrzoval. Okresní konference těžil potvrzuje vedoucího okresního tajemníka navrženého krajským výborem. Těžil se na konferenci zvolí 3-5 členná revizní komise. Náplň práce Obvodního výboru spočívala, především v řízení všech základních organizací okresu a dohlížení na plnění politických organizačních a budovatelských úkolů, zejména se to týkalo plnění Pětiletého plánu a vyuffívání dalších prostředků jeho plnění jako socialistické závazky a soutěžení, údernické hnutí, různé druhy konkrétních budovatelských akcí, jako například Lánské akce, i akce Mládeží hospodářem závodu. Mezi neměnné úkoly patřilo zajištění kontaktu se základními organizacemi, pomocí instruktorů, jejichž úkolem bylo vystupovat jménem nadřízeného orgánu, tedy v tomto případě OV a předávat úkoly a informace nižším stranickým orgánům. Také se OV mohlo starat o ideologické školení členstva prostřednictvím vnitrostranického vzdělávání, jako například Rok stranického školení, nebo Dny komunistické výchovy. Po dohodě s krajským výborem KS navrhoval obvodní výbor členy okresního národního výboru, přičemž mohlo jejich práci také organizovat a řídit. Totéž platilo i o mimostranických organizacích, jako byl Československý svaz mládeže, Svaz žen, i Svaz československo-Sovetského přátelství, Jednotném svazu československých zemědělců a v dalších organizacích. Okresní výbor se scházel nejméně jednou za měsíc k pravidelným schůzím. Z Okresního výboru vzešlo šestidělné předsednictvo okresního výboru, které se mohlo scházet nejméně jednou v měsíci. Stejně, jak vyšší orgány strany, mohlo předsednictvo zorganizovat pracovní komise, které po splnění zadaných úkolů mohlo rozpustit.

---

¹⁹⁸ Protokol IX. řádného sjezdu Komunistické strany Československa, Organizační řád hlava VIII... Okresní organizace, odstavec 35, str.527. V Praze dne 25-29.5. 1949, Vydal ústřední výbor KS, Praha 1949

4.3 Základní organizace strany

Princip fungování základní organizace strany byl v podstatě identický, jako u vyšších stranických sloflek tedy, okresního i krajského výboru. Principem bylo zřizování komisí-
lenká schůzka jako nejvyšší orgán základní organizace. Stejně tak- pracovní náplň, kterou měla základní organizace strany předem danou od vyšších orgánů. Při vzniku základní organizace muselo být dodrženo několik pravidel. Mohla vzniknout v případě členství alespoň tří členů a pro svou další činnost, si musela vyžádat souhlas okresního výboru strany. Základní organizace, jako nejnižší články stranického řízení, měla vychovávat kandidáty členy strany v marx-leninském duchu. Na ustavujících výročích byl zvolen předseda a dalších 7-10 členů a k tomu dva členové revizní komise. Organizace do 20 členů měla pouze 3-5 členný výbor a organizace do 5 členů-pouze dva členy. Výbor byl volen na dobu jednoho roku a v případě, že polovina členů organizace žádala novou volbu, mohla být provedena nová volba.¹⁹⁹ Okresní organizace se dělila na dvě skupiny a to na místní a závodní. Členství v místních organizacích bylo dáno místem pobytu konkrétního kandidáta, nebo člena. Dělela se na více typů s pravidly na organizaci vesnickou, (na vesnici) a městskou (ve městě). Bylo zvykem, že kandidát, člen mohl být, jak v místní, tak i v závodní organizaci strany. Závodní organizace byly zřizovány na pracovištích a to především pokud byl zaměstnanec v pracovním poměru, tedy na všech pracovištích jako například: v podnicích, kolech, státní strojní stanici, úřad, i-kole.²⁰⁰ Závodní organizace hrály zejména v rozvinutém obvodu Prahy 9 -důležitější roli, než organizace místní a to z několika velmi podstatných důvodů.

4.4 Závodní organizace KS

Členy závodní organizace byli všichni členové a kandidáti strany. Závodní organizace se na závodech dělily do menších organizačních celků, a to o 50- 100 lenech, dle potřebnosti do oddělení, i dílen. Pro dozor, nadřazenými skupinami zaměstnanců, byla zavedena funkce-desítkového důvěníka, který měl seznamovat zaměstnance s politikou strany.²⁰¹ Všechny závodní organizace stály výbor, který usměrňoval činnost

---

¹⁹⁹ Protokol IX. řádného sjezdu Komunistické strany Československa, Organizační řád hlava VIII... Okresní organizace, volba výboru, odstavec 19, str.522 V Praze dne 25-29.5. 1949, Vydal ústřední výbor KS, Praha 1949

²⁰⁰ Protokol IX. řádného sjezdu Komunistické strany Československa, Organizační řád hlava VII... Základní organizace, odstavec 19, str.522 V Praze dne 25-29.5. 1949, Vydal ústřední výbor KS, Praha 1949

²⁰¹ Ka-ka

organizace. Výbor závodní organizace měl skrze komunisty v odborech organizovat. Závodní organizace měla pečovat o propagování nových pracovních metod a zlepšovatele, nejen na závodech, ale i v ústavech, ústředích a kolech.

4.5 Desátkový deník v rámci

Desátkový deník v rámci měl být pro stranu zprostředkovatelé její politiky u zaměstnanců. Zejména na závodech, ale i v ústředích, ústavech a dalších pracovištích. Organizační řád z roku 1949 byl v definici pozice a funkce velmi strohý. Jednalo se o funkcionáře, kteří měli kontrolovat práci kandidátů členů strany, také *zda a jestli v bec plní stranické povinnosti*. Jejich práci řídil člen výboru základní organizace.²⁰² Jiří název napovídá, že se jednalo o uskupení 8-10 pracovníků, které měl na starosti jeden tzv. desátkový deník.²⁰³ Z těchto neformálních setkání měl deník vést záznamy a sledovat plnění základních stranických povinností, mezi které se řadila:

účast na členských schůzích, i-koleních, výkonnost v zaměstnání, odběr stranického tisku, nebo účast na brigádách²⁰⁴. Konkrétní stranické povinnosti spočívaly například v seznamování pracovníků na závodech, i v dílnách s pítletým plánem, i se socialistickým soutěžením, a to podle míry participace každého pracovníka-najemu svěřeném úkolu.²⁰⁵ V praxi to mohlo znamenat například podání zlepšovacího návrhu, nebo vylepšení konkrétní pracovní normy-pi výrob konkrétního produktu.²⁰⁶

Frekvence setkávání s ostatními závisela na každém desátkovém deníkově, jelikož o nich měl záznamy ve svém deníku, mohl určit čas setkání. Obvykle buď před začátkem směny, nebo po skonění. Ovšem pít po tu 8-10 lidí ve skupině nezbyvalo konkrétnímu desátkovému deníkově mít opravdu podrobný pohled o každém

členovi skupiny. Zpravidla hodinové schůzky desátkových deníků probíhaly nejméně jednou týdně²⁰⁷. Vysoce důležitou úlohu desátkovým deníkům udělil IX. sjezd, který kromě již zmíněných faktů, dále definoval jejich pozice. V případě nedostatků u funkcionářů i mezi jinými, prověřit i fungování svých desátkových sborů, po stránce organizační *jestli se u nich nevyskytuje disfunkčnost v plnění funkcí,*

²⁰² Protokol IX. řádného sjezdu Komunistické strany Československa, Organizační řád hlava VII... Základní organizace, odstavec 22, str. 523. V Praze dne 25-29.5. 1949, Vydal ústřední výbor KS, Praha 1949

²⁰³ Ka-ka Václav, Neukáznost a neangážování: disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948-1952, Funkcionáři, mechanismy a orgány disciplinace, str. 80, ÚSTR, Praha 2014

²⁰⁴ Tamtéž

²⁰⁵ časopis Funkcionář, .5, s. 247-249, Zkušenost desátkového deníka v závodě

²⁰⁶ Tamtéž

²⁰⁷ Tamtéž

tedy zda-li plní své funkce podle politického zadání strany.²⁰⁸ Snahy o zapojení d v rník vyvrcholily práv IX. sjezdem, který byl pro desítkové sbory hlavní organiza ní inností, na které m ly prokázat smysl své existence, a to hlavn v p edsjezdové agita ní innosti. Tento první sjezd po únoru 1948 kodifikoval jejich funkci ó p edev-ím v organiza ním ádu.

Po sjezdu m ly základní organizace na závodech dále rozvíjet jejich innost, zejména prost ednictvím dal-ích akcí masového charakteru, jako byly ideov výchovné Dny komunistické výchovy²⁰⁹, i nástupnický -Rok stranického -kolení.²¹⁰ V pr b hu letních m síc se po et len skoro zdvojnásobil a KS se musela situací urgentn zabývat. Ke zhor-ení p isp la masová náborová akce pro nové leny strany.

V reakci na p ír stek len KS spustila strana jifl zmín né Dny komunistické výchovy, a to p edev-ím z d vodů nízké ideologické vysp losti, i informovanosti v bec ó v otázkách ohledn marxismu- leninismu.

Krom ve ejných manifesta ních akcí typu-dn desítkových d v rník , kde jednotliví desítkoví d v rníci p esv d ovali konkrétní zem d lce k r zným závazk m ,nap íklad p i z izování Jednotných zem d lských družstev. Závazky mohly být r zného druhu- v podob naturálních produkt -jako másla, vajec, masa, nebo r zných druh obilovin. Jako dal-í forma -kolení na kterých si mohl aparát strany ov it funk nost desítkového systému, byly krajské politické -koly, kde se na jednotlivých d v rnicích zkou-ely nabyté schopnosti-z r zných kurz pro desítkové d v rníky. Samotné p sobení desítkových d v rník bylo zasazeno do kontextu koexistence se se závodní organizací, a to p edev-ím kv li podpo e, kterou m la základní organizace d v rník m poskytovat. Ov-em ne vždy, tomu tak opravdu bylo.

D vod pro podpora od výboru stranické organizace nebyla v bec, nebo minimální, mohlo být více. V p ípad , fle se organizaci poda ilo najít vhodného lena strany, nemusel být desítkový d v rník vyuffíván podle stranického zadání. Z aktivn agitujícího desítkového d v rníka, se mohl stát poslí ek rozná-ející pozvánky na sch ze, i -kolení, nebo výb r í stranických poplatk .²¹¹ M l být jakýmsi d v rníkem jemu

²⁰⁸ asopis Funkcioná , .5 , s. 247-249, Co ukládá IX. sjezd desítkovým d v rník m

²⁰⁹ Pr vodce kulturním d ním a flivotním stylem v eských zemích 1948-1967 I., J. Knapík ,M. Franc a kol. Dny komunistické výchovy, str. 264-265, Academia, Praha, 2011

²¹⁰ Jednalo se o nástupnickou akci Dn komunistické výchovy, s velmi podobným i v n kterých otázkách stejným ideologickým zam ením.

²¹¹ asopis Funkcioná , .14 , 25.7.1949 s. 692-694, Jak pracovat s desítkovými d v rníky

přidělených zaměstnanců, což ovšem nemuselo být z hlediska personálního výběru důležitá, ale třeba v průmyslových podnicích se tímto provozem to mohl být problém ohrožující důležitou práci. Stejný problém mohl nastat jestliže měli zaměstnanci přijít dříve, nebo zůstat v práci později, právě z důvodu porady s desítkovým důvěrníkem. To se pro ně které dny desítky mohlo stát jen velmi obtížně přijatelným problémem-a to nejen v průmyslových závodech, ale i v těch, které měly horší dopravní obsluhu. Je to zajímavý pohled na tuto problematiku z odborářského pohledu, zejména pokud se jedná o náplň práce důvěrníka. Ze strany odborů měla tato činnost provádět úsekový důvěrník, nikoliv důvěrník jako takový, tedy pro vysvětlenou- nikoliv člen důvěrnického sboru. Tento pohled vyplýval ze stanov ROH, ale otázkou je, do jaké míry se protínalo působení těchto dvou skupin, tedy úsekového důvěrníka a člena důvěrnického sboru. Dalším problémem je, zda byly tyto dvě funkce totožné, nebo jen pojmově nevyhraněné, tedy zda mohlo být dvojí označení jedné funkce-jak ve stanovách, i organizačních řádech, jak ROH, tak i KSČ. Člen důvěrnického sboru v odborářském pojetí měl kromě jiných výše popsaných funkcí, které se v podstatě shodovaly s důvěrníkem z organizačního řádu KSČ, z roku 1949, i z řádku z Funkcionáře, ale měla na starosti typicky odborářské záležitosti- jako bylo sledování mezd, katalogu práce, nebo produktivity práce.²¹² Dalším faktorem poukazujícím spíše na odborářské pojetí důvěrnické funkce, bylo rozdělování rekreačních poukázek ROH.²¹³ Také rozdělování a přidělování důvěrník se velmi podobalo tomu stranickému, s tím rozdílem, že odbory blíž definovaly po tu důvěrník na zaměstnance. Pomohlo-li být- alespoň důvěrníci v podniku nad 50 zaměstnanců. Pokud však povaha podniku dovozovala zvolit například jednoho důvěrníka na šest zaměstnanců, nebo nějakým jiným poměrem, bylo to možné též. Důvěrník z odborářského hlediska měl být prvním voleným funkcionářem na odborářské úrovni²¹⁴, což by spíše podtrhovalo pojem úsekového důvěrníka, než důvěrníka ve stranickém pojetí-tedy člena důvěrnického sboru, tak, jak byl definován ve stanovách z roku 1949.

---

²¹² časopis Odborář, ročník II., číslo 26, 1.7.1949, Praha, J. Brůžek, Proč potřebujeme více důvěrníků

²¹³ Tamtéž

²¹⁴ Tamtéž

4.6 Okresní výbor a okresní odborová rada- spolupráce

Okresní výbor Komunistické strany Československa byl koordinacním orgánem ve kterých masových a společenských organizací na okrese Prahy 9.²¹⁵ Komunikace probíhala přes dva orgány Okresního výboru. Jednak přes Plénum Okresního výboru, tedy obvodní výbor samotný a druhou úřední složku Okresního výboru, kterým bylo Předsednictvo Okresního výboru později přejmenované na Byro Okresního výboru.²¹⁶ Pro chod Okresního výboru byly v jeho výboru velmi důležité funkce v Předsednictvu Okresního výboru KS . Na prvním místě to byl předseda OV. Ten byl zodpovědný za chod organizace jako celku. Druhou neméně důležitou funkcí byl vedoucí tajemník, který organizoval praktickou část schůzí nebo měl na starosti politickou úkoly.²¹⁷ Pro fungování celé organizace byl vedoucí tajemník mnohem důležitější než předseda, i když jeho zodpovědnost byla mnohem větší než vedoucího tajemníka, ale na druhou stranu by se organizace OV bez politického tajemníka nijak výrazně neposunula. Usnesení Pléna a Předsednictva uvádělo v život sekretariát Okresního výboru, který kopíroval složení Předsednictva okresního výboru. Měly stejné složení jako Předsednictvo tedy mezi 10-15 členy.

Nejbližším partnerem pro Okresní výbor byla Okresní odborová rada, která měla uvádět v život nařízení od Krajské odborové rady. Nedílnou součástí každodenní praxe odborů byla spolupráce s Okresním výborem strany. Při spolupráci nařízeních závodních organizací se objevilo několik témat oboma organizacím společných. Mezi důležitými zejména pro odbory byly volby do závodních rad, jako zastupitelského orgánu zaměstnanců na závodech. Určujícím se pro Československé hospodářství stal model řízení, ten kopíroval sovětský hospodářský model. Součástí tohoto modelu řízení byly i různé stimulace výkonnosti, které byly zavedené v době stimulace sovětského hospodářství ve 30 letech 20.stol.²¹⁸ Do spektra těchto aktivit patřilo údernické hnutí, nazývané také někdy jako stachanovské, socialistické soutěžení spojené dosti často se socialistickými závazky²¹⁹ Tyto socialistické pracovní aktivity měly zvýšit a zkvalitnit pracovní výkony na závodech.²²⁰ Příručky, které byly

²¹⁵ Komunistická strana Československa- OV KS , i. . 767, Předsednictvo OV KS Praha 9, 1.12.. 1950

²¹⁶F. 106 ,Okresní konference KS 15. a 16. 4. 1953, i. . 722

²¹⁷ F. Komunistická strana Československa- OV KS ,Archivní soubor 1507, i. . 719 Okresní konference 1950, Okresního výboru KS , Návrh kandidátky nového výboru KS

²¹⁸ Heumos Peter, šVyhr me si rukávy ať se kola zastaví! Dělníci a státní socialismus, 1945-1968, Praha, s. 41

²¹⁹ Tamtéž

²²⁰ Tamtéž

vydávány jako praktický prostředek aktivitami a mly působit na dlníky vysv tlovaly široký pínos tchto hnutí. Hnutí bylo pojmenováno po Alexeji Stachanovovi, který v pr b hu své sm ny v roce 1935 m l údajn p ekro it trnáctinásobn normu v d lním revíru, kde pracoval.²²¹ Údernické sm ny m ly mnoho vedlejích linií, které souvisely práv s údernickým hnutím. Tyto linie by se daly shrnout do pojmu, který uflívá Peter Heumos jako organizovaný produktivismus. Tyto proavní akce spojené s tímto termínem se objevily je-t p ed únorovým p evratem v letech 1945-1947.²²² Do t chto aktivit lze za adit nap íklad akce 30 milion pracovních hodin republiky²²³ Pozd ji se objevovaly dalí akce, které v rámci zmín ného organizovaného produktivismu m ly p isp t k lepímu hospoda ení v ekonomice. Daly by se mezi n za adit hnutí zlepšovatel a novátor - akce zam ená na mládefl jako byla nap íklad akce Mládefl hospodá em závodu r zné iniciativy k výro í narozenin komunistických v dc nebo výro í revolucí jako nap íklad Velké íjnové socialistické revoluce. Iniciativou p ímo navázanou na údernické hnutí byla- akce vst ícného plánování, která m la odhalit tzv. skryté rezervy. V praxi to znamenalo úsporu materiál a energií. Spu-t na byla p i na podzim 1948 v souvislosti s p ípravou první p íletky²²⁴ Pozd ji se tato prov rka norem stala základem pro periodické opakování této akce v pravidelných intervalech. Zmínka o vst ícném plánování se objevila v odborá ském tisku v ervenci 1950, konkrétn se v lánku jednalo o KD Stalingrad.²²⁵ Autor popsal vzorovou spolupráci závodní, rady dílenské rady a úsekových d v rník a úsporu, jefl vst ícný plán p inesl celému závodu. Vst ícný plán popisuje jako práci s aktivem dílenských rad a spolupráci v-ech sloflek závodu. Díky této spolupráci také mohli v KD Stalingrad splnit na ízení vlády ze 14. ervence 1950.²²⁶ K vypracování vst ícného plánu pouflili mobiliza ní prvky, tedy nikoli jen systém závodních a dílenských rad a úsekových d v rník , ale i speciálních pracovních tým tzv. komplexních brigád. Autor lánku také nezapomn l zmínit spolupráci v-ech sloflek na

---

²²¹ Pergl, O. a Kamínek J., O socialistickém sout flení: Osnova referátu. Praha: Kult. prop. odd. sekr. ÚV KS , 1949.. Materiál pro -kolení v KS ., s.16

²²² Heumos Peter, šVyhr me si rukávy afl se kola zastaví! D lníci a státní socialismus, 1945-1968, Praha, s. 42

²²³ Tamtéfl

²²⁴ Pergl, O. a Kamínek J., O socialistickém sout flení: Osnova referátu. Praha: Kult. prop. odd. sekr. ÚV KS , 1949.. Materiál pro -kolení v KS ., s.25

²²⁵ asopis Odborá , ro ník III. íslo 30, 28.7. 1950, Po dokonalé p íprav úsp -ný vst ícný plán, Ji í Pehe, s. 1000-1002

²²⁶ Tamtéfl

závod tedy, komunist , odborá a eskoslovenského svazu mládeže. Vst ícné plány nesloufili jen ke zvý-ení produktivity a úspo e materiál a energií, ale m ly i skrytý potenciál mobilizovat v-echny sloflky ízení na okresní úrovni a tím také testovat akceschopnost jednotlivých okresních výbor komunistické strany. Nezájem o tato hnutí spo íval v malé angařovanosti d lník í nechuti se t chto hnutí v bec zú ast ovat a to hned z n kolika p í in. P vodní ideál tohoto hnutí spo íval ve vy-í produktivit na pracovi-ti a vyuffití stroj k vy-ímu pracovnímu výkonu. S tím souviselo p ehodnocování nastavení norem nebo jejich úpravu. V p ípad , fle d lník p istoupil do vst ícného plánování, tak zpravidla jeho druhým krokem bylo dal-í zpev ování p íli-nízkých a neúm rných norem pro socialistické plánování. Tento postup byl nazýván jako *š Zpev ování m kkých norem* *Ze zpev ování m kkých norem vycházela dal-í z iniciativ organizovaného produktivismu.* V p ípad zpevn ní norem mohl zam stanec p íjmout individuální nebo kolektivní závazek. Princip p íjímání závazk se jeden od druhého p íli-neli-il. Faktor , které zde sehrály svou roli bylo n kolik a neli-ily se od n kterých jifl zmín ných. Jako první to bylo zvý-ení norem, které bylo pro pracovní iniciativy padesátých let typické, druhou podstatnou podmínkou závazku byla úspora materiálu a t etí sniflování po tu vadných produkt tedy sniflování zmetk .²²⁷ Kolektivní závazky spo ívali p edev-ím v p íjmutí závazku více zam stanec a v p íjmutí zodpov dnosti za ur itý úkol. P ítom m li za úkol p ekro it plán a sníffit náklady. P íklad t chto údernických sm n m l motivovat vznik dal-í úderek, cofl bylo pro rozvíjejí t chto iniciativ na závodech velmi podstatné .²²⁸ Zdroj informací o údernickém hnutí bylo mofné najít nap íklad v broflu e o socialistickém sout flení v Sov tském svazu: *š V t chto p ípadech lze pracovat na více strojích jen obsluhováním n kolika r zných obráb cích stroj na nichfl se provád jí odli-né úkony (nap .frézování, hoblování atd.)* *š*²²⁹ Tato citace podn covala nechut d lník se zú astnit a to hned z n kolika p í in První souvisela se zvý-ením výkonnostních norem a to je-t p ed p evratem v roce 1948.²³⁰ Druhá námitka se vztahovala k vyuffití nových metod jako nap íklad na sch zi p í p íleffitosti náv-t vy úderníka Bykova v roce 1951, kde si doty ný vyslechl namísto slova kritiky namísto pochvaly, kv li

²²⁷ Pergl, O. a Kamínek J., O socialistickém sout flení: Osnova referátu. Praha: Kult. prop. odd. sekr. ÚV KS , 1949.. Materiál pro -kolení v KS , s .25

²²⁸ Pojem úderka jako zkratka se v dobovém jazyce vyskytoval v hojném mí e , proto zde na n kterých místech uvádím i zkrácenou verzi tohoto termínu

²²⁹ Kuzminov, Ivan Ivanovi . Socialistické sout flení v SSSR: Od sobotník afl po stachanovské hnutí. 1., autoris. vyd. Praha: Sv t sov t , 1949. S. 166

²³⁰ Heumos Peter, šVyhr me si rukávy afl se kola zastaví! *õ D lníci a státní socialismus, 1945-1968*, Praha, s. 43

vysoké náročnosti své metody.²³¹ Údernické hnutí se sice prosazovalo již od roku 1948 o
emfisi dříve po et vydaných tzv. údernických knífků, kterých bylo neuvěřitelných
482 602.²³² Ty opravovaly jejich držitele k požitkům, ke kterým se dříve bez údernické
knífků by finančně nedostal, například mohl nakupovat ve speciálních údernických prodejnách.
V roce 1951 musel komunistický režim jejich vydávání nakonec pozastavit.²³³ Podmínkou
k získání knífků bylo uzavření závazku a následné splnění tohoto závazku závodní radou.
V případě, že závazek neplnil, mohla mu závodní rada knífků odejmout a vrátit ji
dotyčnému po splnění uzavřeného závazku.²³⁴ Údernické hnutí nastartovalo proces tzv.
provokací norem, jelikož tlačilo na jejich tzv. zpevnění. Dále to byly již zmíněné vstřícné
plány, například další pracovní iniciativy. Provokací norem začali roku 1950 jako mzdový
nástroj vládní politiky a pokračovaly až do roku 1958²³⁵. Nedílnou součástí spolupráce obou
orgánů tedy jak Okresního výboru tak Okresní odborové rady měla být právě kontrola a
prosazování zmíněných pracovních iniciativ nebo kontrola závodních organizací i proces
v nich. Nežádala také spolupráce spočívala v jednotném postupu s ostatními složkami řízení
tedy Okresní výbor například při volbách do závodních rad nespolupracoval pouze s Okresní
odborovou radou ale i ostatními masovými a společenskými organizacemi na okrese
kromě například s Okresním národním výborem i československým svazem mládeže apod.. Tato
situace nastala v roce 1950 při přípravě voleb do závodních a dílenských rad na závodech
Prahy 9. Při kontrole usnesení poslední schůzky Plénum OV KS pověřilo Okresní
odborovou radu sledováním průběhu voleb. To spočívalo především v kontrole kádrových
posudků kandidátů do těchto orgánů.²³⁶ Předsednictva Okresního výboru KS na lednové
schůzce projednávalo zprávu, která se netýkala voleb do závodních rad ale vztahem Obvodní
odborové rady a zaměstnanců na závodech Prahy 9. Zprávu předložil v referátu tajemník
Okresní odborové rady Mílek který v referátu o předložené zprávě neviděl prioritou přímo ve
volbách do závodních rad, ale v kádrovém zajištění a ustanovení úsekových dělníků na
závodech a v detailnější analýze jejich práce. Nastínil také existenci komisí na okrese Prahy 9.

---

²³¹ Tamtéž

²³² Kaplan Karel, *Proměny české společnosti 1948-1960*, Praha, 2007, s. 233-234,

²³³ Tamtéž

²³⁴ časopis Odborář, ročník III. číslo 30, 28.7. 1950, Ještěk údernickým knífkům, Dr. Fikota, s.1018

²³⁵ Tamtéž,

²³⁶ F. Komunistická strana československa- OV KS, i. č. 732, Plénum OV KS Praha 9,1.2. 1950

Tchto komisi bylo p t, konkrétn to byla sociáln politická, národohospodá ská, organiza ní, kulturní, zásobovací a komise fien. Z tohoto p ehledu je mo fné si utvo it p edstavu v jakých oblastech Okresní odborová rada p sobila, a v jakých oblastech m la na okrese záb r. Následná diskuze po p ednesení této zprávy se zúfnila na zhruba dva body a to byl krajský aktiv funkcioná , na kterém m lo být podrobn vysv tlen systém Státního plánovaného hospodá ství a druhý bod, který se týkal plánovaného zasedání ÚV P tiletého plánu, který m l být v pr b hu n kolika m síc revidován práv na zasedání ÚV KS . Politický tajemník Chrle informoval o aktivu, který m l prob hnout n kolik dní po ervencovém zasedání. Zku-enosti krajského aktivu tam m ly být rozpracovány v rámcový okresní plán, který m l být dopln n po kone ném usnesení ÚV KS . Druhým nemén d leflitým názorem v diskuzi byl názor lena P edsednictva Kopeckého, který poukázal na nezm nitelné cíle plánu, tedy ty, které z stanou i v agend plánu a rozhodnutí ÚV bude jakékoli. Jednalo se o druhý rok P tiletky, kulturn propaga ní práci a, propojení m sta vesnice patronáty²³⁷ závod nad Jednotnými zem d lskými družstvy. Ve spolupráci s okresním výborem m la okresní odborová rada spolupracovat ve druhém roce P tiletky a na výchov kádr pro odborovou linii. Náhled na v c od okresního tajemníka Mí ka na celou v c byl naprosto jasný, tedy dobre fungující organizace, která pot ebuje odstranit pouze formální nedostatky nikoli vážné systémové chyby ve svém fungování. Pohled p edsednictva Okresního výboru ufl tak kladný nebyl, zejména v diskuzi po p ednesení referátu. Výtek na práci Okresního výboru v diskuzi zazn lo mnoho. Mezi nejzávafln j-í lze za adit nedostate ný zájem o r zné pracovní hnutí a nezd raz ování odbor a jejich vy-ích orgán pro práci odbor a tím i ztrátu vlivu na d ní v závodech. Zd raz ovat úlohu odbor jako p evodové páky strany na závodech. S tím souvisela i problematika -kolení a v t-í pé e o závodní rady cofl se v innosti OOR nepromítlo.²³⁸ Konkrétní názor zazn l i v diskuzi a to konkrétn od lenky P edsednictva OV KS Praha 9 Pyroutkové, která ozna ila problémy v OOR za ztrátu kontaktu funkcioná p i e-ení denních jejich denních problém .²³⁹ V oficiálním odborá ském asopise Odborá byl

---

²³⁷ Pojem pr myslový patronát vyjad oval podle dobové propagandy spojení m st a venkova, patronátní aktivita konkrétního závodu se musela odvíjet od zvy-ování zem d lské výroby materiální a technickou pomocí, jen tak mohl být napln n svazek d lnické t ídy s pracujícím rolnictvem. IN Knapík J. , Franc a kol. , Pr vodce kulturním d ním a flivotním stylem v eských temích 1948-1967, Praha 2011, 563

²³⁸ F. Komunistická strana eskoslovenska- OV KS , i. . 755, P edsednictvo OV KS Praha 9, 10.1. 1950

²³⁹ Tamtéfl

oti-t n láněk, který si zapojení do socialistického sout flení a údernických sm n naopak pochvaloval a hodnotil toto zapojení jako p ínosné. Zapojení podle n j bylo na 80%, tento úsp ch m l být docílen zapojením úsekových d v rník . Pod tímto lánkem byl podepsaný zam stnanec podniku KD Sokolovo, jednoho z nejvýznamn j-ích pr myslových závod na Praze 9.²⁴⁰ Situaci o stavu v Obvodní odborové rad p íblíflila zpráva lena sekretariátu s. Zají ka, který ji p edloflil na zasedání sekretariátu dne 12.6. 1950. Tato zpráv uvád la obm nu funkcioná ských kádr . Tato zpráva p í-la p l roku po zpráv z lednového zasedání p edsednictva a zhruba jeden m síc p ed vyti-t ním lánku, který pojednával o zapojení 80% osazenstva KD Sokolov a o a nefunk nosti Obvodní odborové rady. Proti tomuto argumentu lze postavit jiný a to argument, který by se týkal mořnosti obm ny Obvodní odborové rady a její rychlé p ebudování ke spokojenosti v-ech. Zasedání Pléna OV KS Praha 9 12. ervna se zabývalo také jedním podstatným faktem a to byly dovolené jednotlivých len sekretariátu. tzn, pokud by se situace zlep-ila, muselo by jí p edsednictvo i jiný orgán schvalovat, cofl se ov-em nestalo. Fakt, fl v dob letních dovolených si tento pořitek ostatní funkcioná i nevybraly je vysoce nepravd podobná. Zpráva obsahovala fakt, kv li kterému nebylo mořné o situaci v OOR považovat za lep-í. Kádrové pohovory se leny OOR, kte í neplnily své povinnosti m ly být teprve provedeny a v p ípad , fl se nic nezm ní, m li být jména doty ných funkcioná p edlofleny P edsednictvu lenem sekretariátu Zají kem. Poté by p edsednictvo rozhodlo o jejich ve ejném vylou ení. Kádrové problémy Okresní odborové rady se ov-em nepromítly na po ad okresní konference strany. Odborová tématica na Okresní konferenci KS zazn la, netýkala se ale personálního sloření samotného výboru, spí-e innosti, kterou pro OV m la odbory p ípravovat, a tím byly r zné pracovní iniciativy, jako byly jifl zmín né r zné formy organizovaného produktivismu.

Krom spolupráce p i volbách do závodních rad charakterizovalo společ ný zájem Okresní odborové rady i Okresního výboru jifl zmín ný organizovaný produktivismus zhmotn ný do r zných forem pracovních iniciativ. Krom socialistického sout flení a údernického hnutí pat ilo do této kategorie i novátorské a zlep-ovatelské hnutí. Na Praze 9 se více prosadilo údernické hnutí a socialistické sout flení a ufl v podob individualistických i kolektivních smluv. Ve stejnou dobu tedy v lednu a únoru 1950 Okresní výbor e-íl údernický m síc.²⁴¹ Nutností bylo zapojení v t-iny zam stnanec závod na Praze 9 a ufl to byly ty velké nebo men-í závody. V zápise z únorové sch ze se pí-e o zapojení v t-iny masových a

²⁴⁰ asopis Odborá , ro ník III., íslo 30, 30. ervence 1950, Besedy na pracovi-tích základem na-í innosti

²⁴¹ F. Komunistická strana eskoslovenska- OV KS , i. . 732, Plénum OV KS Praha 9, 1.2. 1950

společenských organizací, především jejich schůzí a funkcionářských aktivit, tisku a závodního rozhlasu.²⁴² Kromě samotných odborů se do kampaně za údernické moci měly zapojit Obvodní národní výbor, československý svaz mládeže a Okresní akční výbor Národní fronty Praha 9.²⁴³ Vliv na bilancování a stranickou diskuzi měla především stranická konference strany. V roce 1950 zasedala 15.-16. dubna. Tématu údernického moci se v nově založených konferencích přispíval. Mezi jeden z nejdůležitějších lze zařadit příspěvek vedoucího tajemníka Chrlého, který poukázal na to, že organizace strany na závodech, přebíraly výkonnou funkci odborů, často i správy závodů. Tím pak ztrácely pozici usměrňující složky. To mělo mít velký význam na podcenění jejich funkce a nesprávné fungování.²⁴⁴ Nesprávné fungování celého organismu probíhalo až do IX. sjezdu²⁴⁵, který byl mezníkem ve změně fungování pracovních iniciativ.²⁴⁶ Výroky politického tajemníka lze brát ze dvou rovin. V první rovině je zde IX. sjezd, což byl první sjezd po uchopení moci komunisty a především určil další směřování výstavby hospodářství podle sovětského vzoru. Na druhou stranu nelze tvrdit, že fungování systému se po IX. sjezdu příliš zlepšilo, ba naopak! Zprávy z Předsednictva Okresního výboru z ledna 1950, tedy těmi moci před sjezdem ukazovaly pravý opak! K problematice odborů se vyjádřil i jejich předseda Okresní odborové rady Praha 9 Samek, který učinil závěr o správnosti odborové politiky od roku 1945, to bylo z jeho strany vše. Jako druhý však vystoupil zástupce Obvodní odborové rady Jarkovský. Ten vyslovil velmi zajímavé myšlenky. Zabýval se personálními nedostatky pracovníků OOR, což způsobilo to, že odbory se nestaly vedoucí silou v jeho závodě. Nedostatek funkcionářů v odborech by měl v tomto zastoupením nestraník, kteří by se nebáli práci v odborech dělat. Diskuzi k hodnocení splněných úkolů hodnotil jako velmi slabou. Ukázkou kritiky ze závodu byl příspěvek delegáta jednoho z největších závodů okresu. Delegát z KD Stalingrad se zaměřil ve svém příspěvku na mládež. Jedním dechem doporučoval v této podpoře iniciativy mládeže směrem socialistickému soutěžení. Na této bázi měly spolupracovat Okresní výbor

---

²⁴² Tamtéž

²⁴³ Tamtéž

²⁴⁴ ²⁴⁴ F. Komunistická strana československa - OV KS, Archivní soubor 1507, i. 719 Okresní konference Obvodního výboru KS, Zpráva politického tajemníka Chrlého str. 5

²⁴⁵ Sjezd probíhal 25.5.-29.5.1949 In Tvrdák, František. Schematismus k dějinám Komunistické strany československa (1921-1992): základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany., Praha:, 2010., s. 73

²⁴⁶ Tamtéž

ROH s Okresním výborem SM.²⁴⁷ Od ledna do června bylo patrné to, že politika Okresního výboru KS a Okresní odborové rady Praha 9 nefungovala navzdory oficiálním prohlášením to zejména ze strany Okresního výboru KS. Organizací socialistického soutěžení se zaal Obvodní výbor zabývat na zasedání v květnu, jelikož údernickým měsícem byl určen únor téhož roku a první možností hodnocení se naskytla právě na zmíněném zasedání. Na schůzi sekretariátu OV KS dostala Okresní odborová rada za úkol zjistit stav socialistického soutěžení. Na tomto úkolu se kromě odborů měla také podílet Okresní národní výbor, který měla pomoci vybudovat síť tzv. lidových družstev. Ti se měli zabývat především aktivní pomocí závodů v Prahy 9.²⁴⁸ Okresní odborová rada se měla zaměřit především na propagaci socialistického soutěžení. Na stejném zasedání také Plénum Okresního výboru projednalo pracovní iniciativu s názvem Mládež hospodářem závodu. Tuto iniciativu vyhlásil československý svaz mládeže na jaře 1950 po vzoru akce Mládež vede Brno. Brněnská akce souvisela s kolektivizací, kdy svazáci měli pěstovat na jeden den i týden vedení jednotlivých zemědělských družstev. Totéž se mělo uskutečnit i v pražském kraji. Tato akce se ovšem nesetkala s očekávaným výsledkem především u představy vlády Antonína Zápotockého.²⁴⁹ Neúspěch této akce, kterou se nepodařilo zvládnout organizačně a OOR na tom zájmu nesla podíl. Situaci se podrobně zabývalo červnovém zasedání sekretariátu strany.²⁵⁰ Na tomto zasedání zhodnotil přeběh květnového údernického týdne celkem uspokojivě člen Pléna OV Mládež. okresní instruktor pro závodní organizace Mládež ve svém příspěvku uvedl, že bude potřeba vyslat do nejvzdálenějších závodů obvodu další instruktory, kteří by měli pokračovat ve vysvětlování smyslu celé akce. Na závěr doplnil, že by šlo i o instruktorů, konkrétně ty i dodá Okresní odborová rada. V červnu se úroveň uzavřených smluv pohybovala na cifře 21 272, o měsíc později se zvýšila o 3 262 smluv.²⁵¹ Vláda na svém únorovém zasedání probírala usnesení Informačního byra. Na toto zasedání navázalo vládní usnesení z 10. května 1950, které upravovalo Pětiletý plán ve smyslu urychlení průmyslové výroby, lepšího využití domácích surovinových zdrojů a poskytnutí investičních prostředků ve prospěch těžkého

---

²⁴⁷ F. Komunistická strana československa- OV KS, Archivní soubor 1507, i. č. 719 Okresní konference Obvodního výboru KS, Referát s. Rálek, KD Stalingrad, s. 15

^{248,248} F. Komunistická strana československa- OV KS, i. č. 732, Plénum OV KS Praha 9, 17.5. 1950

²⁴⁹ Knapík J., Franc a kol., Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých letech 1948-1967, Praha 2011, 563

²⁵⁰ F. Komunistická strana československa- OV KS, i. č. 732, Plénum OV KS Praha 9, 5.6. 1950

²⁵¹ F. Komunistická strana československa- OV KS, i. č. 732, Plénum OV KS Praha 9, 19.6. 1950

pr myslu.²⁵² Rozhodnutí vlády ovlivnilo ervencové zasedání. Politický tajemník Tauber p ednesl na ervencovém zasedání kritiku krajského sekretariátu KS ohledn pln ní plánu zejména dvou velkých pro stranu strategických závod KD Stalingrad a Auto Praha.²⁵³ Na základ t chto výtek vznikla komise pro kontrolu plánu, kterou m la na starosti Okresní odborová rada, která m la podle sm rnic sekretariátu jednou za 14 dní kontrolovala pln ní plánu u t chto *rozhodujících*²⁵⁴ závod KD Stalingrad, KD Sokolovo, Auto Praga, Aero, Tesla, Spofa Odkolek a Panar. Každá zpráva Okresní odborové rady ohledn hlá-ení z t chto závod m la být p edána Okresímu sekretariátu.²⁵⁵ Zasedání o týden pozd ji 24. ervence projednalo prov rku norem, na základ vládního usnesení o normách na rok 1951, kterou m ly zaji-ovat nejv t-í závody okresu, tedy na aktivu Okresní odborové rady. Na t chto aktivech p edávali zástupci velkých závod okresu Prahy 9 své zku-enosti t m men-ím. KD Sokolovo se v tomto p ípad stalo v d ím závodem p i t chto -koleních.²⁵⁶ V ervenci 1950 vy-el jifl zmín ný lánek v asopise Odborá , který se pravd podobn promítl do zasedání práv v prov rce norem, ov-em explicitní zmínka o n m na fládném ze zasedání nepadla.²⁵⁷ Vývoj od ledna 1950 m l podobný pr b h a to hned v n kolika aspektech. V b eznu se výsledky zabývalo p edsednictvo Okresního výboru KS . Socialistického sout flení se sice zú astnilo 57 závod , ale z toho m l jen jeden odborový svaz 29 závod , nepoda ilo se zpevnit normy v kolektivech, pouze u jednotlivc ,p esto se socialistické sout flení podle slov referujícího poda ilo roz-ít na masov j-í základnu.²⁵⁸ Malý po et uzav ených smluv mohl mít p í inu v samotné prov rce norem, jelikofl p i p ekro ení mzdové hranice 25% procent byla úkolová mzda p ekro ena a norma zost ena, cofl vyvolávalo u d lníku p irozenou obavu z poklesu reálného p íjmu v d sledku zvý-ení pracovní normy.²⁵⁹ Toto na ízení vyplývalo

---

²⁵² Pr cha, Václav a kol. Hospodá ské a sociální d jiny eskoslovenska 1918-1992. 1. vyd. Brno, 2004-2009. 2 sv., s.209

²⁵³ F. Komunistická strana eskoslovenska- OV KS , i. . 732, Plénum OV KS Praha 9, 17.7.. 1950

²⁵⁴ Tyto závody nebyly vybrány náhodou. Jednalo se o nejv t-í závody Prahy 9 a o jakési pr myslové srdce obvodu.

²⁵⁵ Tamtéž

²⁵⁶ Tamtéž

²⁵⁷ asopis Odborá , ro ník III. íslo 30, 28.7. 1950, Po dokonalé p íprav úsp -ný vst ícný plán, Ji í Pehe, s. 1000-1002

²⁵⁸ F. Komunistická strana eskoslovenska- OV KS , i. . 758, P edsednictvo OV KS Praha 9, 14.3.. 1950

²⁵⁹ Heumos Peter, šVyhr me si rukávy afl se kola zastaví! ě D lníci a státní socialismus, 1945-1968, Praha, s. 44

z jifi p edúnorového výboru ministerstva práce a a sociální pé e o erných mzdách.²⁶⁰ Dal-í analýza o týden pozd ji p iznala zlep-ení v práci organizaci strany hlavn ve velkých závodech. Dal-ím faktorem bylo nevyužití propaga ních prost edk p i této kampani. Spolupráce s Okresní odborovou radou byla po organiza ní stránce nejv t-í slabé místo údernického m síce, protofe celá akce nebyla zaji-t na po personální stránce a to kv li nedostatku funkcioná v Obvodní odborové rad .²⁶¹ Tento fakt nebyl sice z pozice funkcioná nejpodstatn j-í ale v o ích funkcioná OV to sniflovalo jejich akceschopnost. Pozd ji tento trend vrcholil v kádrové obm n nespolehlivých funkcioná . Na své b eznové sch zi P edsednictvo OV KS potvrdilo úlohu, kterou Okresní rada m la plnit. Konkrétn se zabývalo volbami do závodních rad. Okresní odoborová rada m la pomocí svých instruktor zajistit hladký pr b h voleb, a p edlofit plán na rozvoj socialistického sout flení, agitací, údernictví jako hlavních úkol ROH.²⁶² V druhé polovin roku 1950 se objevil p ípad, který je-t více izoloval spolupráci masových organizací na spole ných tématech. Na tomto p ípadu se projevila komplexnost neschopnosti spolupracovat na spole ných úkolech. Týkalo se to nejv t-ího závodu na okresu Prahy 9 KD Stalingrad. V dubnu v tomto závod uskute nily volby, které zvolily do ela nový výbor strany. V tom byly nov i ty i úderníci. V zá í stejného roku se stíflnost na nefunk nost tohoto výboru dostala na krajský výbor KS .²⁶³ Ten musel celou situaci projednat na svém zasedání 5. Zá í 1950. Konkrétní stíflnosti se nap íklad týkaly poru-ování demokratického centralismu, sklony k diktátorství,²⁶⁴ malé sebekriti nost, nebo orientace na objektivní p í iny.²⁶⁵ Tyto ty i vyjmenované proh e-ky proti stranické disciplín byly z t ch nejváfn j-ích, které naru-ovaly vnitrostranickou demokracii a n které z nich nap íklad vedly o m síc pozd ji k pádu brn nského krajského tajemníka KS Otto Tínga.²⁶⁶ Usnesení obsahovalo jedenáct bod . Mezi nejd lefit j-í lze

---

²⁶⁰ Tamtéfl

²⁶¹ F. 1502, Komunistická strana eskoslovenska- OV KS , i. . 732, P edsednictvo OV KS Praha 9, 21.3.. 1950

²⁶² F. 1502, Komunistická strana eskoslovenska- OV KS , i. . 760, P edsednictvo OV KS Praha 9, 2.5. 1950

²⁶³ F. 1502, Komunistická strana eskoslovenska- OV KS , i. . 760, P edsednictvo OV KS Praha 9, 5.9.. 1950

²⁶⁴ Více Ka-ka Václav, Neukázn ní a neangaflování, disciplinace len komunistické strany eskoslovenska v letech 1948-1952, Praha 2014 ,

²⁶⁵ F. 1502, Komunistická strana eskoslovenska- OV KS , i. . 760, P edsednictvo OV KS Praha 9, 5.9.. 1950

²⁶⁶ Ka-ka Václav, Neukázn ní a neangaflování, disciplinace len komunistické strany eskoslovenska v letech 1948-1952, Praha 2014 , s. 162

za adit vyjasn ěn ě pozic strany a mimostranick ěch organizac ě, tedy odbor ě a ěskoslovensk ěho svazu ml ědeěe. Na tento bod nav ězal bod o kontrole komunist v masov ěch organizac ěch. To byly v podstat ě nejd ěleěit ěj ě body usnesen ě P ědsednictva OV v t ěto kauze. Dal ěj body se t ěkaly v ěstavby sbor ě des ětkov ěch d ěv ěn ěk , agit ětor , referent a instruktor ě na z ěvod . S ideologickou indoktrinac ěi souviselo t ěěl vy ěkolen ě u ěitel ě pro druh ěj rok Roku stranick ěho ěkolen ě . Mezi dal ěj body v kr ětkosti pat ělo i vytvo ěn ě pl ěnu pro z ěvodn ěj organizac ěi a politizac ěi v ěrobn ěch probl ěm . Rok 1950 uzav ělo P ědsednictvo Okresn ěho v ěboru na roz ěn ěm zased ěn ěi obvodn ěho v ěboru 1. prosince 1950.²⁶⁷ Refer ět o ěinnosti p ědnesl p ědseda Okresn ěho v ěboru KS ě Josef Kopeck ěj Praha 9.²⁶⁸ Zam ěil se na celkov ěj hodnocen ěj pr ěce v ěboru za rok 1950. V pr ěci Obvodn ěho v ěboru pouk ězal na n ěkolik chyb, kter ěj komplikovaly ěinnosti OV KS . Nejpodstatn ěj ě v ětkou se stala iniciativa jednotliv ěch funkcion ě ě na obvod , kter ěj podle p ědsedy Kopeck ěho nebyla dostate ěn ě. Na pr ěci OV bylo zainteresov ěno pouze n ěkolik funkcion ě ě , zbytek byl pasivn ěj, tot ěěl prohl ěsil o ostatn ěch funkcion ě ěch z Okresn ěj odborov ěj rady a Okresn ěho n ěrodn ěho v ěboru. Oba org ěny nemohli pln ět v ěchny ěkoly, p ěs ve ěker ěj zlep ěn ěj, coěl komplikovalo nastoupenou cestu socialismu. Jedno posledn ěch a nejd ěleěit ěj ěch bylo konstatov ěn ě o d ěleěitosti sekretari ětu OV, uvedeu doslovnou citac ěi: *ěSekretari ět je v ěkonn ěm org ěnem Okresn ěho v ěboru, Okresn ěj odborov ěj rady, Okresn ěho n ěrodn ěho v ěboru a Okresn ěho Ak ěn ěho v ěboru N ěrodn ěj fronty a tento v ěrok pokra ěuje d ěle: ě a abychom k ědrov ě zajistili v novali v t ěj p ě i v ěm masov ěm sloěk ěm na okrese, a aby se tak okresn ěj v ěbor stal t ěm, ěm m ěj b ět, to je ěd ěc ěm org ěnem na okrese ě*

Rok 1950 skon ěil pro Okresn ěj v ěbor KS ě a Okresn ěj odborovou radu sm ěrn ěm konstatov ěn ěm o nedostatku spolupr ěce obou organizac ěj. V lednu 1951 mohly ob ě organizace znovu nav ězat spolupr ěci, kter ěj se p ědev ěm odr ěěla v organizac ěi pracovn ěch iniciativ ěch nebo p ěi organizac ěi voleb do z ěvodn ěch rad. Spolupr ěce z roku 1950 se odrazila v lednov ěm z ěpisu P ědsednictva Okresn ěho v ěboru a to konkr ětn ě ve zpr ěv ě o pln ěn ěj P ěiletky v pr ěmyslov ěch podnik ěch okresu Prahy 9 ve kter ěj byl hodnocen uplynul ěj rok 1950.²⁶⁹ Vzestup od ledna socialitick ěho sout ěěn ěj 1950 do ěervna byl z 32% na 65%.²⁷⁰ Ve zpr ěv ě se tak ě mluv ěi o

---

²⁶⁷ F. 1502 Komunistick ěj strana ěskoslovenska- OV KS , i. . 767, P ědsednictvo OV KS ě Praha 9, 1.12.. 1950

²⁶⁸ Tamt ěěl

²⁶⁹ F. 1502 Komunistick ěj strana ěskoslovenska- OV KS , i. . 772, P ědsednictvo OV KS ě Praha 9, 24.1. 1951

²⁷⁰ Tamt ěěl

spolupráci všech masových organizací na okrese Prahy 9. Jednalo se o Okresní výbor KS , Okresní odborovou radu a Okresní národní výbor Prahy 9.²⁷¹ Na tomto optimistickém hodnocení byla překvapivá absence nebo alespoň náznak mírné kritiky Okresní odborové rady i Okresního výboru KS , jelikož tato zpráva nehodnotila dobře fungování ani Okresní odborové rady ani Okresního výboru, spíše naopak. Návrh pocházel z Hospodářského referátu Okresního národního výboru, který ve zprávě popsal konkrétní pomoc při splnění 2 roku Pětiletky. Konkrétně do splnění Pětiletky nasadilo ONV dva své referáty a to hospodářský referát a referát pracovních sil. Poslední jmenovaný zásoboval závody pracovní silou a zvýšeným výkonem elektrické energie. Hospodářský referát také přeshledoval o nutnosti zavádění dalších směrů. Z tohoto překvapivě sebevdomého příspěvku vyplynul závěr, který byl ve zprávě explicitně vyjádřen a to vztahem mezi tyto tři orgány tedy jen pro shrnutí OV KS , OOR a ONV. Doslovná citace zněla: *Hospodářský referát se domáhá zvýšené pravomoci, aby pomoc závodům mohla být uplatňována včas a po celý rok i v závodech ústředně plánovaných*²⁷² na tomto výroku je zajímavá formulace *„se domáhá“* ale i druhá část vztahující se k závodech ústředně plánovaných! Předsed se ONV domáhá pravomoci na okresním výboru, což by nebylo nic zvláštního pokud by tím hypoteticky nedošlo k oslabení odborů na okrese. Problematika pracovních iniciativ postupně mizí z programu a OV KS . Okresní výbor více spolupracoval s československým svazem mládeže a obvodním národním výborem než s okresní odborovou radou. Odpověď na tuto otázku těsněji i volněji spolupráce dává sama autorka referátu hospodářská referentka okresního národního výboru Albína Velebilová, která formulovala usnesení do sedmi bodů. Z těchto sedmi bodů jsou ve zprávě tři, které předávaly ONV na dlešlfitosti. Jako první, nejméně dlešlfitý byl bod týkající se překolování vlastních zaměstnanců. Na tomto místě to byl argument o překolování zaměstnanců v závodech ve kterých se zrovna nepracovalo. Jako druhý to byl argument ohledně společného postupu ONV a OOR v otázce instruktáže mas o nových formách práce s nejlepšími úředníky pražského kraje Karlem Dounáem²⁷³ a Václavem Svobodou²⁷⁴ na společných aktivech Okresní odborové rady a hospodářského oddělení ONV. Nakonec hospodářská referentka vyslovila požadavek nejdlešlfitěji. Na základě předložené zprávy žádala o vyší pravomoci pro ONV po dohodě Okresního výboru

---

²⁷¹ Tamtéž

²⁷² F. 1502 Komunistická strana československa- OV KS , i. . 772, Předsednictvo OV KS Praha 9, 24.1. 1951

²⁷³ Douná , Karel, Denně plním přetnorem, zprac. Petr Foustka, úvod Karel ěrvinka, Praha 1952, 31 s.

²⁷⁴ Svoboda, Václav, Do druhé přetletky/ Zprac. Zdeněk Jiráek, Praha 1951, s. 59

KS s vy—ími slofkami o p enesení t chto pravomocí ONV.²⁷⁵ Okresní národní výbor nep ímo p es tuto zprávu pofládal okresní výbor strany o podíl na d lb moci p i zpráv okresu Prahy 9. Ve zpráv je je-t jedna v c, která stojí za pov—imnutí a to zmínka o odborech, které jsou zde uvedeny jen p i p íprav —kolení s úderníky. Jako p íkladní komunisté byli odborá i zainteresováni v obou organizacích. Vynechání odbor p i spolupráci na tak d leflitém úkolu by schválení fládsti p i jejím vy izování o vy—í pravomoci spí-e u-kodilo. Údernické metody a postupy se okresní odborová rada snaflila roz-í it do nejv t-ích závod Prahy 9. Po p edloflení tohoto referátu se P edsednictvo OV KS Praha 9 rozhodlo pov ít referentku ONV Velebilovou k provedení usnesení P edsednictva o které fládala ve zpráv hospodá ského referátu. Jako její koreferent byl k ní byl vybrán len P edsednictva Samek, tedy stále je-t p edseda OOR na Praze 9. Funkce koreferenta byla spí-kontrolní i poradní, zodpov dnost za provedení rozhodnutí leflala na referentce ONV. Usnesení se týkala rozd lení úkol p i jednání s jednotlivými odd leními závod . Hospodá ský referát ONV m l na starosti jednání p ímo s editelstvími závod , Okresní odborová rada se závodními radami a Okresní výbor KS Praha 9 s odd lením plánování a provád ní oprav. V roce 1950 se jednotlivé úkoly rozd lily mezi okresní výbor KS Praha 9 a okresní odborovou radu. V lednu 1951 p ípou-tí okresní výbor strany do systému ízení nového hrá e, okresní národní výbor. Na spolupráci s okresním výborem KS byl zainteresován nejen ONV ale i dal-í organizace, které v díl ích bodech uskute ovaly r zné pracovní plány. V lednu 1951 vznikla zpráva, která rozpracovávala plány pro t etí rok PL tzv. subkomise pro pracovní kádry, jejífl hlavním smyslem byl plán na t etí rok p tiletky. Každá slofka v této zpráv m la ur ený úkol pro t etí rok p tiletky. Spole ným jmenovatel zaji- ování t chto úkol byli komunisté v odborech okresního národního výboru, závodních organizací a okresního ak ního výboru Národní fronty. V subkomisi pro koordinaci pracovních sil se ov-em se-li zástupci v-ech jifl zmín ných organizací. Usnesení této komise m la slouflit koordina ní komisi okresního výboru KS Praha 9. Kontrolou usnesení komise byl vedoucí tajemník OV KS Praha 9, který m l informovat P edsednictvo okresního výboru o pln ní usnesení v tomto bod .²⁷⁶ téfl zaji- ovalo r zné závazky k r zným p íleflitostem, zpravidla organizace t chto akcí probíhala v p edstihu n kolika m síc . Pravidelnou akcí ke které kaflgoro n probíhaly tyto akce byl 1.Máj. Na únorovém zasedání e-ilo p edsednictvo OV KS Praha 9 tento bod 1. února na zasedání P edsednictva OV KS .

²⁷⁵ F. 1502 Komunistická strana eskoslovenska- OV KS , i. . 772, P edsednictvo OV KS Praha 9, 24.1. 1951

²⁷⁶ Tamtéfl

Únor by vyhlášen údernickým měsícem s cílem rozšířit socialistické soutěžení a novátorské metody do závodů Prahy 9. K mobilizaci mas poučilo Předsednictvo schůzky úderníků se zaměstnanci ve velkých závodech Prahy 9 jako bylo Aero a KD Sokolovo, kde měli tito úderníci promluvit o metodách své práce.²⁷⁷ Zajištěním druhých a třetích organizovala okresní odborová rada, která měla souhlas s tímto úkolem ve spolupráci s Okresním výborem KS vybrat ze stranické organizace na závody a ze závodních rad kulturní propagační referenty. Ti pak měli být koleni v agitaci propagačních otázkách. V této době vyšel v časopise *Funkcionář* k socialistickému soutěžení v dva články, ten první v lednu pojednával o jednom z nejznámějších úderníků tehdejší doby Václavu Svobodovi.²⁷⁸ V tomto článku hned v úvodu je přetištěn dopis od prezidenta Gottwalda, ve kterém je Svoboda chválen za své výkony. Doslovná citace zní: *„Hle jak třeba pracovat pro splnění naší pětiletky a pro mír na naší vlasti a celého světa“*. Svoboda poté pokračuje a líčí protivenství ze strany ostatních dělníků, kteří nepochopili Svobodovu *„civilizační misi“*. Svoji úspěšnou metodu si musel vypracovat a zašit od začátku přestože byl nekvalifikovaným dělníkem. Poté, co překročil plán nemohlo vedení jeho metodu ignorovat. V hrubých obrysech lze na textu pozorovat, že úderníkem se může stát každý. Pokud se vypracuje, může získat uznání a vybudovat lepší spravedlivější svět. Rýsuje se zde jakýsi nový socialistický ráj, který může vybudovat každý jedinec. Motivem symbolů socialistické kultury se zabývá Vladimír Macura ve studii *TMastný v k*²⁷⁹ V případě Doutná se jedná o vybudování ráje na zemi, socialistického světa. Článek ve *Funkcionáři* se tomuto pojetí ráje na zemi velmi přiblížuje. Chybu v uvažování o socialistickém soutěžení nalézá v práci závodních organizací, závodních rad i chybného pochopení soutěžení u dílenských funkcionářů. O svobodu, který byl součástí skupiny SM se nezajímala ani odborová skupina závodu. Nakonec autor článku konstatuje, že se o metody nezajímalo ani samotné ministerstvo průmyslu.²⁸⁰ V celkové perspektivě autor vyslovuje jakési skupinové selhání, které měl napravit znovunastartování socialistického soutěžení.

²⁷⁷F. 1502 Komunistická strana Československa- OV KS , i. . 773, Předsednictvo OV KS Praha 9, 1.2. 1951

²⁷⁸ časopis *Funkcionář*, ročník VI., číslo 1, Praha 12.1. 1951, Závodní organizace a rozvoj socialistického soutěžení

²⁷⁹ Macura, Vladimír, *TMastný v k, symboly emblémy a mýty 1948-1989* / Praha 1992 s.14-35

²⁸⁰ časopis *Funkcionář*, ročník VI., číslo 1, Praha 12.1. 1951, Závodní organizace a rozvoj socialistického soutěžení

Druhý únorovýlánek je ve svém pojetí poněkud stízlivější.²⁸¹ V jedné z několika výtek vystihl autor samu podstatu soutěžení, která později přispěla ke zrušení socialistického soutěžení. Princip celé iniciativy socialistického soutěžení spočíval v odstranění výrobních nedostatků na závodech, jak ovšem autor v článku konstatoval, soutěžení bylo přizpůsobováno podmínkám jednotlivých závodů a dleň a omezovalo se na nejjednodušší akce a bylo doháněno tzv. „turmovtinou“.²⁸² Druhý nedostatek uvedený v příspěvku se týkal patronátů a komplexních brigád a závazků, které byly v mnoha případech papírové a nepřispívaly k rozvíjení socialistického soutěžení. Z hlediska reflexe se socialistické soutěžení stávalo nikoli výhodou ale přítěží, proto se komunisté snažili přesvědčit slovy a tiskem propagovat tyto iniciativy, například prostřednictvím článků ve *Funkcionáři Odboráři* nebo v masových médiích jako bylo *Rudé právo*. Recept na řešení se údajně nalézal ve zprostedkování na závodech mezi jednotlivými odděleními a dílnami a vysláním úderníků na různé pracoviště aby přenesli své zkušenosti dále. Na tyto zasedání navazovala zpráva o činnosti Okresní odborové rady Praha 9. Ta probírala organizační činnost a OOR. Na závěr této zprávy bylo usnesení o čtyřech bodech. Mezi nejdůležitější patřilo usnesení o personálním posílení, konkrétně se jednalo o přidělení alespoň jednoho tajemníka pro OOR a jednoho tajemníka pro okresní odborové svazy do podniků KD Sokolovo a to do konce měsíce února.²⁸³ Prověrka norem následovala ještě jednou a to v srpnu 1951, kdy byla předložena zpráva Předsednictvu okresního výboru Prahy 9 a sloužila pouze předsednictvu. Týkala se více než šestnácti největších závodů okresu Prahy 9.²⁸⁴ Kriticky hodnotila nejen postoj Pléna OV KS, ale také Předsednictvo OV KS. Oba tyto orgány podle neznámého autora nepřipravili celou akci politicky, zčásti kvůli dovoleným. Po stránce organizační závodní organizace komunistů nepodávaly ani týdenní hlášení a nakonec se při prověrce norem neuzavíraly kolektivní ani individuální smlouvy a závazky. Při emfatickým měla být mobilizace komunistů na závodech. Ti měli směřovat nejen splnit ale i překročit a

---

²⁸¹ časopis *Funkcionáři*, ročník VI., číslo 1, Praha 12.1. 1951, *Závodní organizace a rozvoj socialistického soutěžení*

²⁸² Pojem „turmovtina“ označoval rychlé, nesouměrné a na poslední chvíli plnění povinností. Ve slovníku státního socialismu se tento pojem používal pro kvapné plnění povinností ve výrobě. In, <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4222>

²⁸³ F. 1502 Komunistická strana československá- OV KS, i. č. 773, Předsednictvo OV KS Praha 9, 1.2. 1951

²⁸⁴ F. 1502 Komunistická strana československá- OV KS, i. č. 768, Předsednictvo OV KS Praha 9, 12.8. 1951

v průběhu celé prověrky toto novátorské hnutí dále rozšiřovat. Okresní výbor se měl do budoucna spojit s okresními instruktory a tím zlepšit práci závodních organizací. Skoro pět let po slánských otisknutých ve funkcionáři byla tato zpráva nejsilnějším vyjádřením kritiky nejen Plénu OV, ale i Předsednictvu OV KS Praha 9, které jako vedoucí orgán okresu nedokázalo zajistit plnění prověrky. Zpevňování norem a socialistické soutěžení pro Okresní výbor nebyl novým faktem. Moflný návod jak postupovat u zaměstnanců závodní mistr nabízel články z 10. srpna 1951. Kromě notorického opakování zavedených frází o zlepšování technicko-organizačních podmínkách se v článku objevilo i několik ješt dosud málo známých. Mezi tyto méně známé body patřila i hospodárnost. Mistr v provozu by neměl pofladovat v této investiční aktivitě, ale měl by se spokojit se stávajícím vybavením dílny.²⁸⁵ Zápis ze schůzky Pléna 27. srpna 1951 kopíroval závěry uvedené ve zprávě pro Předsednictvo například v uzavírání závazků a zlepšovacích návrhů.²⁸⁶ Na některých závodech se zdvihala vlna odporu, proti zpevňování norem, jako například v KD Sokolovo, kde jeden z dělníků poukázal na „mškost norem“ na druhém stroji dostalo se mu od mistra odpověď: *„Kdyfl jse–tak chytrý, tak nám to ukaf!“*. Následně byl dotyčný peflofen na jiné pracoviště. Odvodnění peflofení podle zápisu ze zasedání Pléna bylo vešpatné politické pírpravě celé akce. V usnesení Plénu OV KS Praha 9 pověřilo leny Okresního výboru, Okresní odborové rady, eskoslovenského svazu mládefle a hospodářského referátu Okresního národního výboru k projednání smšnosti, pefvodu pracovních sil a dívějšho splnění plánu. Tyto otázky měly zástupci zmíněných organizací projednat na aktivech funkcionářských editelů závodů Prahy 9.²⁸⁷ Zájímavému zasedání se nevyhnuly vnitropolitické a vnitrostranické události, které proběhly ve straně i ve veřejném flivotě. Jednalo se především o odvolání Slánského z politických funkcí. Silný šok z odvolání druhého mufla ve státě se projevil i na jednání. Do 25. září měl okresní výbor ve spolupráci s komunisty s okresní odborové rady, eskoslovenského svazu mládefle, okresního národního výboru a Svazu eskoslovenskosovetského pátelství pefloflit plán kampaně, který měl být k dispozici základním organizacím strany.²⁸⁸ Pro okresní výbor byla důležitou událostí každoroční okresní konference Komunistické strany eskoslovenska, která proběhla 14.–15. dubna 1951

²⁸⁵ časopis Funkcionář, ročník VI., číslo 1, Praha 10.8. 1951, Prověrka norem, kola mistr nového typu, s. 828

²⁸⁶ F. 1502, Komunistická strana eskoslovenska- OV KS, i. 733, Plénum OV KS, 27.8. 1951

²⁸⁷ Tamtéfl

²⁸⁸ F. 1502 Komunistická strana eskoslovenska- OV KS, i. 733, Plénum OV KS, 14.9. 1951

v Lidovém domě ve Vysočanech.²⁸⁹ Jeden z nejdůležitějších projevů na okresní konferenci pronesl vedoucí tajemník Okresního výboru Tauber, který hodnotil činnost Okresního výboru za uplynulý rok. O činnosti okresního výboru ve spojení s pracovními iniciativami mluvil vedoucí tajemník hned několikrát. Především ve svém referátu zmínil nedostatečnou kontrolu závazků okresního výboru, konkrétně se jednalo o plnění předmjárových závazků, které byly plněny i v předstihu, dokonce byl tento závazek vysoce překročen. Problém podle Taubera spočíval v tom, že mohl být procentuálně překročen ještě více.²⁹⁰ V návaznosti na tento bod zmínil přehlacení masových organizací zbytečnými úkoly, které dostávaly od strany, jejich zbytečnost spočívala v tom, že je masové organizace více méně dostávaly od funkcionářů okresního výboru jen proto, aby zadáním takového úkolu potvrdili vedoucí úlohu strany před zástupci těchto organizací, což vedlo k jejich přehlacení a nefunkčnosti masových organizací. Tito funkcionáři měli navštěvovat leny masových organizací například svazu mládeže nebo odboráře a především dovat je o politice strany a to nejenom straníky, ale i ostatní příslušníky stran Národní fronty nebo bezpartijní zaměstnance.²⁹¹ Jako podmínku zmínil spolupráci s masovými organizacemi, zejména okresním národním výborem, který podle Taubera nepracoval jako orgán lidové správy, ale jako starý magistrát prvorepublikového státního. Na sjezdu se kromě masových organizací probírala otázka zastoupení žen a jejich zapojení do výroby. Paradoxně byla vyvolána od delegátky Těškové z KD Stalingrad nejvíce zájmu závodu Prahy 9. Ta ve svém referátu upozorovala na horší postavení žen, především ve velkých závodech si ženy musely zvyknout na konformitu mužů, kteří sice uznávali rovnoprávnost žen, ale ne na pracovištích. Těšková navrhla v této spolupráci funkcionářek ze všech masových organizací na okrese Prahy 9. Mezi usneseními z konference bylo i to které doporučovalo v této soustředěnost na stranické úkoly nikoli jen "editelovat" a zanedbávat tak své povinnosti. Podmínka uplatnění vedoucí úlohy strany byla v dobré spolupráci masových organizací tedy odborů a strany v Praze 9. Mezi další body, které měli zlepšit fungování masových organizací. Mezi například lepší funkce SM při náboru mládeže do závodů a celkově další změny v masových organizacích na okrese jako bylo OAV-NF, Sokol, SPS, Sfi. V září 1951 proběhla schůze předsednictva na které se projednávalo splnění plánu v daném termínu.²⁹² Ta si vytyčila cíl splnit plán do

²⁸⁹ F. 106 Konference OV KS Praha 9 ze 14. 4. a 15. 4. 1951, i. č. 720, projev vedoucího tajemníka s. Taubera s, s.12

²⁹¹ Tamtéž

²⁹² F. 1502, Komunistická strana Československa- OV KS , i. č. 770, Plénum OV KS . 12.9 1951

narozenin Klementa Gottwalda 20. listopadu nebo nejpozději do I. čtvrtletí 1952. Zajištění akce měla na starosti Okresní odborová rada Praha a Okresní výbor svazu KOVO, konkrétně zajištění a vypracování kvót pro jednotlivé závody Prahy 9. Celkové zajištění koordinovaly všechny masové organizace okresu. Splnění plánu probíhalo přes přijímání kontrolovatelných individuálních závazků a novátorských metod jednotlivců.²⁹³ Do projektu se údajně zapojilo 73% zaměstnanců,²⁹⁴ což bylo z hlediska kontrolovatelnosti a ufl podnikových vedení i ostatních složek systému masových společenských organizací prakticky nekontrolovatelné. Propagace probíhala přes celookresní aktivní instruktora do Lidového domu ve Vysočanech na kterém měly být záležitosti kolem aktivu projednány. Společenská situace se od roku 1951 do roku 1953 se zhoršovala a komunisté museli řešit narůstající problémy v hospodářství, které měla vliv restrukturalizace průmyslu a zvyšování výdajů na zbrojení a k tomu také vysoké výdaje na výstavbu tiskového průmyslu.²⁹⁵ II. Všeobecný sjezd, který proběhl ve dnech 11.-15. prosince 1949 nastínil další vývoj v oblasti národního pojištění. Antonín Zápotocký na tomto sjezdu vyjádřil myšlenku o nové podobě národního pojištění, které by mělo být orientováno více k výrobě.²⁹⁶ Tento proces vyvrcholil přijetím zákona 102/1951 Sb.²⁹⁷ V této situaci musel okresní výbor strany řešit zprávu z 12. března 1952.²⁹⁸ Okresní výbor KS Praha 9 probíral zprávu, která analyzovala působení komunistů v okresní odborové radě. Jako první zásadní zvrát v novém roce byla změna na úrovni OOR. Ta ztratila svoji pozici řídicího orgánu a tuto funkci převzaly okresní výbory svazu, které měly za úkol místo ní organizovat soutěžení na masové základně. Taktičtí svazové orgány neměli přehled o potu závazků, což ovšem před touto změnou nemělo ani OOR. S touto změnou souvisel přístup odborů k ostatním masovým organizacím, které nedostávaly podporu od ROH. Co vadařilo okresním funkcionářům OV KS nejvíce byla personální obtíže na funkcionářských místech v okresní odborové radě a ve zprávě byl tento fakt explicitně zmíněn.²⁹⁹ Vedoucí tajemník a současně člen OV KS Praha 9 Mílek odešel na vyšší odborářskou pozici a člen

---

²⁹³ Tamtéž

²⁹⁴ Tamtéž

²⁹⁵ Kalinová, Lenka, Společenské změny v ústředí socialistického experimentu, k sociálním dějinám v letech 1945-1960, Praha 2007

²⁹⁶ Rákosník, Jakub a kol. Sociální stát v Československu: právní-institucionální vývoj v letech 1918-1992. Praha, 2012, s.144-146

²⁹⁷ Tamtéž

²⁹⁸ F. 121, Komunistická strana Československa, i. č. 783- Byro OV KS , i. č. 770, 12.3.1952

²⁹⁹ F. 121, Komunistická strana Československa, i. č. 783- Byro OV KS , i. č. 770, 12.3.1952

předsednictva OV KS Praha 9 Samek byl ze své funkce uvolněn. Člen sekretariátu Nosek se sice zúčastňoval jako člen OOR, kterému muselo být vysvětlen princip stranického řízení, tedy že strana má právo ukládat členům strany úkoly a ufl stojí na kterémkoli stranickém postu.³⁰⁰ Spolu s ním byl zván na schůzce i předseda OOR a jeden další člen odborů.³⁰¹ S tím souviselo také informování o uzavřených závazcích jelikož se informace o nich předávaly pouze straně a nebyly o nich spravěni členové závodních rad. Návrh změny se projevil v usnesení a to hned v několika bodech. Předávání informací výrobě nemělo probíhat pouze po ose sekretariát OV, ale nově měly tyto údaje získat i závodní rady. S tím souvisela participace OOR přímo v epicentru řízení tedy v Okresním výboru KS Praha 9. V něm mělo mít ROH jednoho významného zástupce tedy buď předsedu nebo vedoucího tajemníka, s tím také souvisí doplnění sekretariátu OV KS stálými pracovníky od ROH.³⁰² Okresní odborová rada Praha 9 měla také zajistit přehled o socialistickém soutěžení a přiblížit tyto údaje sdílet se závodními radami. Věchny tyto změny byly navrhnuty Předsednictvu ke schválení.³⁰³ Plénum Okresního výboru ve stejnou dobu schvalovalo plán na duben a říjen 1952.³⁰⁴ Tento materiál obsahoval tři základní teze. Splnění přiletky, zřospodárnění výroby a akci 5M.³⁰⁵ Kromě tradičního zlepšení vnitrostranické aktivity vyčleněním instruktorských nebo referentských sborů bylo dalším úkolem kádrové posílení Okresního akčního výboru Národní fronty Praha 9, okresního národního výboru, Svazu československo-sovětského přátelství a Sokola. Pomocí těchto masových organizací svolával aktivity těchto organizací. Jednotlivé masové organizace měly v tomto návrhu konkrétní úkoly. V této zprávě byla poučena ideologická poučka o tom, že každá složka měla plnit své úkoly, jen tak mohl být splněn požadavek styku s pracujícím lidem. Stejná situace tedy nefunkčnost struktur masových organizací se opakovala i na květnovém Plénu OV KS Praha 9. V květnu poučilo Plénum OV KS podobnou strategií kontroly a to tu, že svolávalo každých šest týdnů aktivity

---

³⁰⁰ Tamtéž

³⁰¹ Tamtéž

³⁰² Tamtéž

³⁰³ Tamtéž

³⁰⁴ F. 121, Komunistická strana československa, i. 734- Plénum OV KS , i. 770, 12.3.1952

³⁰⁵ Za její předchůdkyni lze považovat akci 2M, ale princip zůstal stejný. Jednalo se o přípravu ze státního rozpočtu ve výši 5 miliard. Z této příležitosti se organizovaly bezplatné brigády v obcích a městech. Povinnost se dostavit měla aspoň jeden člen rodiny. In IN Knapík J., Franc a kol., Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967, Praha 2011, 563

funkcionář ROH a SM. Na těchto zasedáních obdrželi instrukce o celozávodních závazcích, ovšem každá z těchto organizací byla informovaná zvlášť. Okresní výbor je neinformoval jako dvě organizace, které měly spolupracovat na společném úkolu. SM si vydobylo v systému masových organizací velmi silnou pozici především díky působení mladých kádrů do různých politických funkcí. Mezi každoročně nejdelejší projevy na stranické konferenci byl projev vedoucího tajemníka nebo předsedy stranické organizace. Na konferenci 14. a 15. dubna 1952³⁰⁶ tomu nebylo jinak. Promluvil předseda organizace Khodl. Ve svém příspěvku zopakoval několik delejších faktů pro stranickou organizaci Prahy 9. Mezi hlavní nedostatky zažil podléhání tzv. objektivním podmínkám, špatnou kontrolu masových organizací, snižování autority vedoucích a editelů. V případě snižování autority editelů uvedl výměnou editelů v závodě Orel, kde se v průběhu roku vyměnili editelé závodu.³⁰⁷ Khodl se také zmínil o organizování voleb do závodních rad, což bylo ze stranického pohledu v pořádku, ty ale nedostatky spojovaly s propagací socialistického soutěžení, a jedním dechem dodal, že strana musela přebírat úlohu odborů, jelikož místo aktivní role odborů při organizování socialistického soutěžení strana musela zastupovat odbory, tím pádem se ztrácela práce jak strany, tak odborů. Poznamenal také, že nelze plnit závazky bez funkční každodenní kontroly. Předseda Khodl nastínil problém při volbách do závodních rad, a to odmítání kandidátek ze strany zaměstnanců. To se stávalo i u kandidátek vyznamenaných různými pracovními úřady. Nezvolení kandidátek bylo podle Khodla chybou funkcionářů odborů, kteří neuměli zaměstnance závodu přesvědčit. Jako další to byly dílenské schůzky, které se například jako v Auto Praga, scházely v pracovních přestávkách, protože mimo pracovní dobu, by se nesměly. Tím stranické organizace a odbory porušily zásadu odborové demokracie, jelikož schůzky měla zadat dílenské rady, ta se následně ani nemusela scházet, jelikož ve vyhlášené schůzce v pracovní době. Z těchto několika málo příkladů by se dal vytvořit závěr, ohledně situace na okrese Prahy 9. Závazky přijímané celozávodně zaměstnanci se staly ritualizovanými akty řízenými stranou, jelikož odbory neiniciovaly, ani jejich kontrolu, ani jejich přijímání. Svolávání zaměstnanců skrze schůzky a pracovní porady nebylo efektivní, jelikož zaměstnanci nebyli ochotni obětovat svůj volný čas pro stranické úkoly, které by měly být nad rámec jejich povinností. Po projevu předsedy Khodla následovala diskuze, ve které delegáti vystoupili s různými příspěvky. Mezi další témata na okresních konferencích patřila otázka práce členů. Toto téma opatřeno

---

³⁰⁶ F. 121, Komunistická strana Československa, i. 734- Konference OV KS, i. 770, 14.-15..1952

³⁰⁷ Tamtéž

jako v roce 1951- od delegátky B lehradské z KD Stalingrad. Ta upozornila na p ehlílení fien, a koli podle ústavy z 9. Kv tna- m la mít ob pohlaví stejná práva. Do Okresního výboru byly zvoleny dv fieny. B lehradská vyslovila n kolik kritických p ipomínek na adresu t chto funkcioná ek, p edev-ím na lenku p edsednictva Fialovou, která byla zodpov dná za agendu fien v KD Stalingrad a za celé funk ní období se neukázala. P íjmat pokyny, tak musela od odbor , nebo eskoslovenského svazu fien, nikoliv od okresního výboru KS . Náv-t va funkcioná na závodech byla na p elomu 40. a 50. let b fínou sou ástí praxe stranických funkcioná , a byla také sou ástí stranického centralismu. Každý funkcioná m l p id lený závod o který se staral, v t-inou vypracovával zprávy ohledn výrobních kádrových otázek, nebo se zabýval fungováním jednotlivých organizací závod . Do diskuze se na okresní konferenci zapojili i lenové jednotlivých sloflek okresního výboru. To se týkalo sekretariátu strany, který zaji- oval politické a organiza ní provád ní úkol zadaných základním organizacím Okresním výborem strany. Sekretariát organizoval aktivity funkcioná základních organizací. Ú ast ov-em neodpovídala z jejich strany vynaloženému úsilí sekretariátu. lenové Okresního výboru na tyto aktivity dostávali pozvánk, p esto se v-ak t chto aktiv neú astnili, a koliv na n byli delegováni.. Funkcioná i Okresního výboru nepochopili ,podle lena sekretariátu Rabi áka, ú el a smysl fungování této instituce, nemohli tudífl rozum t fungování základních organizací, ani pochopit jejich pot eby, tudífl jim nemohli pomoci p i e-ení úkol . Na tento p ísp vek navazoval p ísp vek delegáta Pelikána z podniku Bratrství, který hodnotil p sobení odbor a jejich praktický chod, ale i spolupráce odbor , se závodními organizacemi strany, nejen na díl ích sch zích, ale i na tzv. desetiminutovkách..³⁰⁸ Spolupracovat m la strana také p i besedách, s kterými m li aktivn pomáhat agita ní d v rníci strany úsekovým d v rník m, kte í byli sou ástí odborové struktury.³⁰⁹ Pomoc se týkala p edev-ím masové politické práce. Posledním e níkem, který relevantn referoval ohledn odborá ské tematiky, byl len sekretariátu Nosek, jefl byl len sekretariátu a sou asn i v odborech.³¹⁰ Ve svém p ísp vku zd raznil t i tématické okruhy. Jeden týkající se strany, druhý vztahem odbor a strany, ve t etím, hodnotil spolupráci závodních organizací s odbory.

³⁰⁸ Desetiminutovky ozna ovali dobový pojem krátké porady na ur íté téma nap íklad novinového lánku na ur íté téma, které se tímto lánkem nebo krátkým diskusním p ísp vkem m lo p ipomenout n která výro í i témata s ním spojená ., tyto akce probíhaly na závodech í obchodech -kolách. N kdy mohli být krat-í v podob tzv. p tminutovek. Pro zam stnance p edstavovali v t-inou nep íjemnou zku-enost, které se snaflí vyhnout , In Knapík J. , Franc a kol. , Pr vodce kulturním d ním a flivotním stylem v eských temích 1948-1967, Praha 2011, s. 263

³⁰⁹ F. 121, Komunistická strana eskoslovenska, i. . 734- Konference OV KS , i. . 770, 14.-15..1952

³¹⁰ Tamtéfl

V principu naznačoval praxi, kdy odbory neúkolovaly závodní organizace v takové míře, v jaké by mly být. To mlo podle Noska- za následek uzavření závodních organizací do sebe, tím pádem nedocházelo ke komunikaci s odbory a tím porušení principu p evodové páky, kterou mli odbory být. Princip p evodové páky m l být uplatn n na principu strana-odbory- závodní organizace. Odborová organizace p ejímala a neplnila úkoly, které byly v souladu s usneseními vyšších stranických orgán . Podle Noska poruovala odborá skou a vnitrostranickou disciplínu.³¹¹ Za poruování vnitrostranické demokracie, demokratického centralismu pak strana trestala, podle závažnosti p estupku. Stranické tresty upravovaly organiza ní ády strany.³¹² V říjnu 1952 se na program p edsednictva dostala zpráva o reorganizaci závodních organizací, podle tzv. vzoru Sigmý Lutín.³¹³ Tato zm na spo ívala v p ebudování stranických organizací strany, které bylo podle tohoto stranického materiálu brzdou dalšho vývoje. Tuto zm nu schválil organiza ní sekretariát ÚV KS v materiálu *“O metodách závodní organizace KS ”*.³¹⁴ Nová koncepce spo ívala ve vytvoření základní organizace- na každém pracovi-ti, p i emfl ve stejný okamžik m la vzniknout i tzv. stranická skupina Zm nu struktury ízení si vyfládaly i zvýené nároky na výkon hospodá ství. Pofladavek souvisel se zm nou v p íletce, která souvisela s jifl zmín nou výstavbou t flkého a zbrojního pr myslu, v eskoslovenském hospodá ství. Tento systém nem l být na závody zaveden hned, m l pilotní fázi, která se m lo ozkou-et na velkých závodech pražského kraje. Konkrétn se jednalo o KD Stalingrad a Auto Praga.³¹⁵ Celostátní konference strany 16.-18. prosince 1952 -zm nila stanovy, p edev-ím,co se tý e fungování základních organizací. První ohlasy na tuto událost celostranického významu se objevily v v lednovém ísle asopisu *Funkcioná*.³¹⁶ V b eznu 1953 byla Byru Okresního výboru p edložena zpráva, která se týkala socialistického sout flení. Na plenárním zasedání Úst ední odborové rady byl

---

³¹¹ Tamtéfl

³¹² Ka-ka Václav, *Neukázn ní a neangaffovaní, discipline len komunistické strany eskoslovenska v letech 1948-1952*, Praha 2014 , s. 195

³¹³ F.122, F. 121, *Komunistická strana eskoslovenska*, i. .786 P edsednictvo okresního výboru KS , 22.10.1952, pln ní usnesení o Sigm Lutín

³¹⁴ Tamtéfl

³¹⁵ Tamtéfl

³¹⁶ *asopis Funkcioná* , RO NÍK VIII. , .1 ,Postupn uvád t v íivot nové stanovy strany, s. 15

projednána návrh ÚRO a vládní nařízení o socialistickém soutěžení a novátorském hnutí.³¹⁷ Jako první závod na okrese Prahy 9 toto usnesení projednal závodní výbor Auto Praga, který ve spolupráci se závodní skupinou ROH, SM a S-SP zkoumal možnosti uzavření celopodnikového závazku. Podobně postupovali i v závodech Aero a Chirana, kde bylo usnesení vlády a odborů projednáváno na desetiminutovkách, ovšem bez hmatatelného výsledku.³¹⁸ Malý úspěch plnění vládního nařízení donutil Okresní výbor přijmout usnesení na zasedání 19.2. 1953. Prvním neaktivním závodem na Praze 9. Předsedové závodních organizací, editelé a aktivisté organizací měli na aktivu po předání Okresním výborem, toto usnesení přijmout za své.³¹⁹ Na okresní konferenci ve dnech 14.-15. dubna informoval vedoucí tajemník okresního výboru Khodl o výsledcích strany. Nejprve zmínil změnu názvu z předsednictva na Byro. Změna spočívala v přeměně předsednictev na devítičlenná, ať jedenáctičlenná Byra, které řídil vedoucí tajemník, v tomto systému řízení odpadla funkce předsedy organizace. Sekretariát zůstal zachován, v jeho čele byl vedoucí tajemník, který měl k dispozici dalších 3 tajemníky. Ve svém výsledku zmínil i reorganizaci strany, podle vzoru Sigmů Lutín. Nedostatky systému desítkových dělů dílčích organizací, viděl především v potu organizací na jeden sektor, kdy měl jeden sektor, ať ty i dílčí organizace na jednu dílenskou radu. Podle Khodla bylo nutné v některých tématech najít shodu - například v kádrových otázkách, nebo v řízení komunistů v masových organizacích.³²⁰ V časopise Funkcionář vyjel na toto téma článek, který vysvětloval práci stranických skupin.³²¹ Stranické skupiny byly základem stranických organizací na závodech. Zabývaly se agitací a propagační činností, mezi bezpartijními zaměstnanci. Měly svého vedoucího a plnily usnesení výboru skupiny. Jejich náplní práce bylo plnit usnesení strany a vlády. Pomáhaly masovým organizacím, jako byly odbory, nebo SM. Stranická skupina mohla na svých schůzkách probírat důležité otázky stranického života. Jejich řízení mělo mít vliv na zvýšení úrovně života stranicko-politické a organizační práce základních organizací.³²² V diskuzi po

³¹⁷ F. 125, Komunistická strana československa, Obvodní výbor Praha 9, i. č. 796, 4.3. 1953

³¹⁸ F. 125, Komunistická strana československa, Obvodní výbor Praha 9, i. č. 796 4.3.1953

³¹⁹ Tamtéž

³²⁰ Tamtéž

³²¹ časopis Funkcionář, ročník VIII. č. 17, Konkrétně řídit a soustavně rozvíjet práci stranických skupin v závodních organizacích. S. 529

³²² časopis Funkcionář, ročník VIII. č. 3 Další krok vpřed při uvádění stanov v život, s.77

p ísp vku tajemníka Khodla, se objevilo n kolik p ísp vk k nové organizaci práce. Delegát jednoho z nejv t-ích závod v okrese Auto Praga referoval o úsp -ném vzniku t chto skupin P es v-echny úsp chy tyto skupiny z staly pasivní- a to p edev-ím, v ideologické úrovni -kolení zam stnanc závodu. N kte í delegáti rozvíjeli debatu o smyslu socialistického sout flení, jako delegát Aero, který srovnával kapitalistickou konkurencí a socialistickým sout flením. Rozdíl podle n ho byl, že kapitalistické zvy-ování produktivity ubíjí d lníka zvy-ováním produktivity, kdežto socialistické se snaží zvý-it hmotnou úrove pracujících. Na záv r vyzval k roz-i ování novátorství a socialistického sout flení. V usnesení Okresní konference se objevoval apel na dal-í roz-i ování spolupráce masových sloflek, s Okresním výborem strany. Celkov probíhala konference v roce 1953, v ost ej-ím duchu . M ly na to vliv i nové stanovy, které zavád ly nové prvky do stranických struktur a smrt Stalina a Gottwalda, cofl byl pro eskoslovenské komunisty -velký -ok. Alespo zmínka o t chto událostech se objevuje, více, i mén v každém z z p ísp vk .

Sociální slofení OV KS Praha 9

Statistika o stavu lenstva Komunistické strany eskoslovenska byla p edkládána každoro n na okresní konferenci strany. M ítká podle, kterých byla vypracována se m nila podle aktuální pot eby strany. Statistické p ehledy jsou celkem ty i a to z let 1950-1953. Mezi t mito statistickými p ehledy byly ov-em v metodice hluboké rozdílly. Zmín -né roky by se daly rozd lit do dvou skupin. První skupina by obsahovala roky 1950 a 1952 a druhá skupina by obsahovala roky 1951 a 1953. Zatímco v roce 1950 P edsednictvo OV prost ednictvím mandátové komise p edlofnilo stran výlu n po ty len stav vylou ených a p ijatých, tak v roce 1952 se zpráva mandátové komise soust edila na v kový pr m r a po ty delegát s hlasovacím právem. Nic jiného zpráva z konference za rok neuvád la. V roce 1952 p edseda mandátové komise shrnul v kový pr m r, téfl zmínil nejmlad-í a nejstar-í delegát(ku) konference, nic víc od mandátové komise nezazn lo. V roce 1950 mandátová komise vypracovala dost d kladnou tabulku ohledn po tu straník o Roce stranického -kolení Druhým údajem byly v této zpráv po ty straník , vylou ených, ve stavu kandidáta, i po ty p ijatých. Mimochodem údaj o po tu vylou ených byl spole ný v-em okresním konferencím krom té v roce 1952. Bohužel pro ú ely výzkumu o stratifikaci Okresního výboru KS Praha 9 tyto údaje ne eknou nic, pokud není znám sociální status doty ných. Tyto statistické ro enky okresních konferencí byly p ilofleny p ímo v zápise konference, jako tomu bylo u konference z roku 1952, nebo byly umíst ny v ti-t ných zprávách spolu s ostatními

statistickými pohledy. Tyto brožurky svým rozsahem maximálně do 40-50 možná být jakýmsi zpravodajem z konference. Kromě zmíněných statistik o politice se v nich objevovaly například informace o socialistickém soutěžení, masových společenských organizacích a okresním výboru strany. Druhou skupinou jsou roky 1951 a 1953, které dosti dle kladně zobrazují sociální stratifikaci země. Metodika s jakou byly zprávy vypracovány není bohužel ve zprávách ani mandátových komisích ani v příslušných informačních brožurách z příslušných konferencí. Pro srovnání politických stran lze použít spíše druhou skupinu zpráv, tedy roky 1951 a 1953, nejlépe první která neobsahuje podrobné stratifikační údaje. Tomuto tématu se věnuje Jiří Maňák, který se podrobně zabývá statistickými pohledy Komunistické strany Československa.

Zajímavé je srovnání zastoupení delegátů v celorepublikovém průměru v letech 1951 a 1953. Jiří Maňák uvádí v roce 1951 tabulka 1.

1)

**Zastoupení
delegátů**

1951	1953
40.4%	40.6%

V roce 1951 bylo na okresní konferenci zastoupení delegátů s hlasovacím právem 95% zatímco v roce 1953 se zastoupení delegátů změnilo o třetinu a procentuálně se tito delegáti přesunuli do kategorie úředníků. V kategorii do 25 se v roce 1953 změnil o třetinu. Ve věku od 25-45 nastal pokles o čtvrtinu a v kategorii nad 45 let byl pokles zhruba o 10-15%. V roce 1953 nastal oproti roku 1951 citelný pokles ve sledovaných ukazatelích, především ve věkové kategorii, a v poklesu politických delegátů a jejich přesunu do úřednické kategorie. Tyto přesuny značí velkou sociální mobilitu delegátů okresu Prahy 9

ROK 1951

Celkem přítomno	v sobotu		v neděli
<u>delegát s hlasem rozhodujícím</u>	342		348
<u>poradním</u>	48		39
<u>host</u>	155		155
<u>z delegát je</u>	464 muž a 81 žen		469 muž a 82 žen

<u>V kové rozvrstvení delegát</u>	rozhodující	poradní	hosté
<u>do 25</u>	28	4	11
<u>25- 45</u>	192	35	103
<u>nad 45</u>	122	9--10	41
CELKEM	342	48-49	155

ROK 1953

V k	hlas rozhodující	poradní	hosté
DO 25 LET	16	nikdo	1
DO 35 LET	62	2	4
DO 45	78	12	22
DO 60	97	13	22
NAD 60 LET	8	1	nikdo

Délka lenství	hlas rozhodující	poradní	hosté
p ed rokem 1945	16	2	7
1945-1948	210	26	38
po roce 1948	35	nikdo	4

ZÁV R

ZÁV R

Okresní výbor KS Praha 9 měl být vedoucí silou v okrese Praha 9. Spolu s odbory měl vytvořit mocenský blok, který by plnil pokyny vyšších orgánů strany. Agenda obou orgánů se setkávala především v tzv. pracovních iniciativách, pro které Petr Heumos poukázal podle mého názoru vcelku výstižný pojem organizovaný produktivismus. Proklamované sepětí strany však naráželo na strukturální problémy obou organizací. Nejvíce na tento problém doplácely odbory. Projevovalo se to především v nedostatečném personálním zajištění agend, kterou měly odbory i strana spravovat. Stávalo se, že Okresní odborová rada neměla pro zajištění usnesení strany vhodné osoby, a to se poté projevilo na kvalitě práce odborů i strany. Strana musela přebírat úkoly odborů, což v konečném důsledku znamenalo její přehlacení a byrokratické zatížení. Odbory jako takové potom zároveň nevykonávaly usnesení strany, protože na tuto činnost kvůli výše popsaným důvodům nestačily.

Okresní výbor KS spolupracoval s ostatními tzv. masovými společenskými organizacemi v Praze 9, jako byly Okresní národní výbor, Socialistický svaz mládeže aj. Tyto složky ovšem v nich kterých oblastech požadovaly po Okresním výboru větší podíl na správě okresu. Týkalo se to především Okresního národního výboru a jeho hospodářského aparátu.

Okresní výbor se snažil povzbuzovat budovatelské nadšení různými formami. Především pomocí rozmanitých pracovních iniciativ, jako bylo socialistické soutěžení, novátorská hnutí, údernická hnutí a tzv. vyšší formy stachanovských hnutí. Z těchto hnutí se odvíjely další iniciativy, jako například přijímání individuálních i kolektivních závazků, provozy norem i zpevnění norem. Budovatelské nadšení, které strana propagovala v závodech okresu Prahy 9, se ovšem neprojevilo v požadovaných výsledcích. Pracovní iniciativy selhávaly na velmi podstatném faktu, a to na nezájmu důlnictva o ně. V okrese Praha 9 mělo důlnictvo jedno z nejsilnějších středů v domě, což by teoreticky mělo být pro iniciativy organizovaného produktivismu přínosem. Přes všechny oficiální výzvy i kampaně však strana nedokázala důlnictvo zmobilizovat a naplnit cíl, který si před začátkem kampaně stanovila. Bylo to patrné na zasedáních všech složek Okresního výboru, tedy jak Okresní konference, Pléna i Byra Okresního výboru. Ve sledovaném období byly patrné pokusy o jakousi neustálou resuscitaci těchto hnutí, ale ve svém důsledku byly tyto iniciativy neúspěšné.

Ve své práci jsem také nastínil organizační složení jak Komunistické strany Československa, tak Revolučního odborového hnutí. Na příkladech spolupráce se potvrdil fakt, že složitá organizační struktura jak u odborů, tak i u strany zapříčinila organizační chaos, kdy pravá

ruka nedala, co dala ruka levá. Strana i odbory využívaly podobných prostředků, například desítkových divů (v případě odborů) úsekových divů. Ve výsledku to nepineslo očekávaný efekt. Hrály v tom roli dva důvody. Prvním z nich bylo, že se oba funkcionácké sbory dublovaly a druhým nedostatek samotných funkcionářů. Výsledný efekt nakonec přispěl k tomu, že se demokracie nechotala zavazovat k čemukoli a pracovní porady musely probíhat v pracovní době - jinak by totiž hrozilo, že by se demokracie nesešla v práci, a porady by se neuskutečnily. Přelíná organizační náročnost na provádění nařízení a směrnic tedy způsobila, že Byro OV KS Praha 9 muselo vyvíjet nadměrné úsilí o vyhledávání nových pracovních iniciativ, což nakonec opět nepineslo kýžený efekt.

Demokracie na Praze 9 ve sledovaném období nejenže neprojevovalo nadšení, ale přijímáním například obecných závazků (které nabývaly ritualizované formy) v podstatě sabotovalo úsilí všech složek masových organizací ve věci naplnění těchto pracovních iniciativ. Výsledek byl nakonec nepoměrný vynaloženému úsilí. Dalším faktorem, kterým jsem se zabýval, byla organizace závodních organizací strany, která prodělala změnu po stranické konferenci v roce 1952. Proces se Slánským otásl stranou natolik, že se komunisté rozhodli změnit organizační strukturu strany. Snáhli se tím zajistit jakýsi restart stranických organizací. Snaha mocensky plně ovládnout okres Praha 9 se ovšem straně nepovedla

Seznam zkratek

POV OV KS   ó P edsednictvo okresního výboru Komunistické strany   eskoslovenska
OV   ó Okresní výbor
AHMP   ó Archiv hl. m. Prahy
    Sfi   ó   eskoslovenský svaz žen
    SM   ó   eskoslovenský svaz mládeže
NF   ó Národní fronta
OAV NF   ó Okresní ak ní výbor Národní fronty
ONV   ó Okresní národní výbor
ROH   ó Revolu ní odborové hnutí
MHZ   ó Mládež hospodá em závodu
ÚV KS   ó Úst ední výbor Komunistické strany   eskoslovenska
KV KS   ó Krajský výbor Komunistické strany   eskoslovenska
MV KS   ó M stský výbor Komunistické strany   eskoslovenska
RS^{TM}   ó Rok stranického –kolení
OV^{TM}   ó Okresní ve erní –kola

SEZNAM LITERATURY

Archiv hl. m. Prahy

f. 1507 Komunistická strana Československa - obvodní výbor Praha 9

Konference :

719 - OV KS Praha 9 ze 15. 4. a 16. 4. 1950 a 15. 4. a 16. 4. 1950

720- OV KS Praha 9 ze 14. 4. a 15. 4. 1951 a 14. 4. a 15. 4. 1951

721- OV KS Praha 9 ze 15. 3. a 16. 3. 1952 a 15. 3. a 16. 3. 1952

722 - OV KS Praha 9 ze 11. 4. a 12. 4. 1953 a 11. 4. a 12. 4. 1953

f. 117 Byra Byra OV KS Praha 9 , i. . 755-798

Pléna

f. 731- OV KS Praha 9 i. . 731-737

Rudé právo 1949-1953

časopis Funkcionář , časopis pro funkcionáře KS

časopis Odborář , časopis pro funkcionáře odbor

APKA, František. *Odbory v českých zemích v letech 1918-1948.*, Brno 2008.

KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948-1960*. Vyd. 1. Praha:, 2012. 907 s

DOUŠKA, Karel , FOUSTKA, Petr, ed. *Denně plním povinnost*. 1. vyd. Praha:, 1952. 31, [1] s.

HÁJEK, Martin, Kabele, Jiří, *Jak vládli, předsedové hierarchiemi reálného socialismu*, Brno, 2008

HEUMOS P., *Švýhry mě si rukávy neřeknou, Dělníci a státní socialismus v SR 1945-1968*, Praha 2006

KABELE, Jiří, *Ze socialismu do kapitalismu a zpět, teoretické vyšetřování přechodu Československa a české republiky*, Praha 2005

KALINOVÁ, Lenka: *Společenské proměny v době socialistického experimentu. K sociálním dějům v letech 1945-1969.*, Praha 2007.

KAPLAN, Karel: *Kádrová nomenklatura KS 1948-1956*, Praha 1992

KAPLAN, Karel: *Nekrvavá revoluce.*, Praha 1993

- KAPLAN Karel, Pět kapitol o únoru, Doplněk, Brno, 1997
- KAPLAN Karel, Pravda o Československu 1945-1948, Praha, 1990
- KAPLAN, Karel. Proměny české společnosti 1948 až 1960, Praha 2007,
- KAPLAN, Karel, Utváření generální linie socialismu, Praha, 1966
- KATKA, Václav, Neukáznění a neangažovaní: disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948-1952, Praha, 2014
- KNAPÍK, J, FRANZ M., a kol., Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967, Praha, 2011
- KLEMENTOVÁ, Jitka. *Československé odborové hnutí v datech a faktech*. 1. vyd. Praha:, 1980. 264, [2] s. Příruční knihovna ROH. Kroniky práce a boj .
- KUZMINOV, I.I., Socialistické soutěžení v SSSR od sobotníků až po stachanovské hnutí , Praha, 1950
- MACURA VLADIMÍR, ^{TM} Mastný výk, Praha 2008
- MAŠEK, Jiří, Proměny strany moci II. Politická a slovní volení funkcionářských sborů KS 1948-1968, Praha, 1998
- PERGL, O., KAMÍNEK, O socialistickém soutěžení : Osnova referátu, Praha 1949
- PERNES, Jiří, Snahy o překonání politicko-hospodářské krize v Československu v roce 1953, Praha, 2000.
- Protokol IX. řádného sjezdu sjezdu komunistické strany Československa, V Praze 25.-29. května 1949, vydal Ústřední výbor komunistické strany Československa
- PRŮCHA, Václav Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 až 1992, 2. díl. Období 1945 až 1992. 2009, Brno, 2004 až 2009,
- RÁKOSNÍK, Jakub a kol. *Sociální stát v Československu: právní-institucionální vývoj v letech 1918-1992*. Praha, 2012. 416 s.
- RUPNIK, Jacques Dějiny KS , s. 204 , Praha 2001
- SERVICE, Robert. *Soudruzi: světové dějiny komunismu*. Vyd. 1. Praha, 2009. 482 s., [24] s.
- ^{TM}TVERÁK, František. *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921-1992): základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany*. Vyd. 1. Praha: Národní archiv, 2010. 440 s.

